

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Katedra trestního práva

Rigorózní práce

**POSTUP PŘED ZAHÁJENÍM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ,
ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ**

**THE PROCEEDING BEFORE OPENING A CRIMINAL
PROSECUTION AND THE OPENING OF A CRIMINAL PROSECUTION**

Zpracovala: Mgr. Zuzana Frýbertová

Vedoucí rigorózní práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Mgr. Zuzana Frýbertová
Strachotín 292

srpen 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

Ve Strachotíně dne: 29. 8. 2009

Mgr. Zuzana Frýbertová

Děkuji panu Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, Csc. za odborné vedení, za poskytnuté konzultace i za podnětné připomínky a cenné rady při zpracování mé rigorózní práce.

Obsah:

Úvod.....	8
1. Přípravné řízení.....	10
1.1. Pojem přípravného řízení, právní úprava.....	10
1.2. Funkce, účel, význam přípravného řízení.....	10
1.3. Základní zásady.....	12
1.4. Struktura přípravného řízení.....	19
1.5. Zvláštní druhy trestního stíhání.....	20
1.5.1. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného.....	20
1.5.2. Trestní stíhání proti uprchlému.....	21
1.5.3. Trestní stíhání mladistvých.....	23
2. Postup před zahájením trestního stíhání.....	25
2.1. Úvod.....	26
2.2. Orgány.....	26
2.2.1. Policejní orgán.....	27
2.2.2. Státní zástupce.....	30
2.3. Ustanovení § 158 odst.1.....	31
2.4. Průběh postupu před zahájením trestního stíhání.....	32
2.4.1. Podnět k zahájení trestního stíhání.....	32
2.4.2. Záznam o zahájení úkonů trestního řízení.....	35
2.4.3. Objasňování a prověřování skutečností před zahájením trestního stíhání.....	36
2.4.4. Podání vysvětlení.....	38
2.4.5. Provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů.....	39
2.4.6. Způsob skončení prověřování.....	41
2.4.6.1. Odložení věci dle § 159a.....	41
2.4.6.2. Odevzdání věci dle § 159a odst. 1.....	42
2.4.6.3. Dočasné odložení trestního stíhání se souhlasem státního zástupce dle § 159b.....	42
2.4.6.4. Zahájení trestního stíhání dle § 160.....	43

3. Zahájení trestního stíhání.....	44
3.1. Úvod, pojem.....	44
3.2. Způsob zahájení trestního stíhání.....	44
3.2.1. Rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.....	45
3.2.1.1. Policejní orgán.....	45
3.2.1.2. Státní zástupce.....	46
3.3. Důvod zahájení trestního stíhání.....	47
3.4. Forma zahájení trestního stíhání.....	48
3.4.1. Náležitosti usnesení o zahájení trestního stíhání.....	50
3.5. Účinky zahájení trestního stíhání.....	50
3.5.1. Účinky v rámci řízení.....	51
3.5.2. Účinky vůči osobě, proti které se trestní řízení vede.....	52
3.5.3. Účinky na trestní právo hmotné.....	54
3.5.4. Účinky mimo oblast trestního práva.....	55
3.6. Překážky zahájení trestního stíhání.....	57
4. Vyšetřování.....	58
4.1. Úvod, pojem.....	58
4.2. Vztah vyšetřování a kriminalistiky.....	59
4.2.1. Úvod.....	59
4.2.2. Kriminalistická taktika.....	59
4.2.3. Kriminalistické verze.....	60
4.2.4. Vyhledávání a provádění důkazů.....	61
4.2.4.1. Zadržení.....	63
4.2.4.2. Prohlídka.....	66
4.2.4.3. Rekognice.....	69
4.2.4.4. Prověrka výpovědi na místě.....	72
4.2.4.5. Rekonstrukce.....	73
4.2.4.6. Kriminalistický experiment.....	75
4.2.4.7. Ohledání místa činu.....	77
4.2.4.8. Závěr.....	78

4.2.5. Využívání odborníků a znalců.....	78
4.2.6. Kriminalistické evidence.....	82
5. Způsoby rozhodnutí OČTŘ po skončení vyšetřování.....	84
5.1. Úvod.....	84
5.2. Podání obžaloby dle § 166 odst. 3.....	84
5.3. Postoupení věci dle § 171.....	86
5.4. Zastavení trestního stíhání dle § 172.....	87
5.5. Přerušování trestního stíhání dle § 173.....	88
5.6. Podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307.....	89
5.7. Schválení narovnání a následné zastavení trestního stíhání dle § 309..	91
6. Evidence trestních řízení – „ETŘ“.....	93
6.1. Úvod.....	93
6.2. Funkce a využití u Policie ČR.....	94
7. Trestní stíhání a úvahy de lege ferenda.....	95
Závěr.....	99
Resümee.....	102
Literatura.....	104
Použité zkratky.....	112

Klíčová slova

Trestní právo procesní

law of criminal procession

Trestní řízení

criminal procedure

Policie ČR

Police of the Czech republic

Úvod

Tématem mé rigorózní práce je část trestního řízení, pro niž zákon používá označení „Postup před zahájením trestního stíhání a zahájení trestního stíhání“. Podle mého názoru je to přinejmenším stejně důležitá část trestního řízení jako fáze před soudem a to z důvodu, že se zde rozhoduje o tom, zda vůbec proběhne trestní řízení a zda o něm bude rozhodovat soud. Druhým důvodem, který mě vedl k výběru tohoto tématu je ta skutečnost, že jsem ve služebním poměru u Policie České republiky a tudíž se dostávám do styku s touto fází trestního řízení dalo by se říci denně.

Tato fáze trestního řízení je velmi rozmanitá co se týče subjektů, které zde působí i samotných možností, jakým způsobem se může vyvíjet.

Trestní řízení je ve své podstatě souhrn úkonů vedoucí k objasnění trestné činnosti. Je právně zakotveno v Trestním řádu (zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

V rámci trestního řízení se projevuje výhradní působnost státu, kdy v rámci své výkonné moci ji vykonává prostřednictvím Policie ČR, státního zástupce a soudu neboli orgány činné v trestním řízení. Soukromým osobám nemohou být úkony v rámci trestního řízení svěřeny.

Trestní řízení je rozděleno do několika etap, kdy v každé z nich má převažující působnost některý z orgánů činných v trestním řízení, do jehož činnosti ostatní ale určitým způsobem zasahují. Téma mé práce je zaměřeno na fázi trestního řízení, která je nazvána přípravné řízení trestní, kde úkoly spadající podle trestního řádu do této fáze vykonává především Policie ČR, do jejíž činnosti ale zasahuje státní zástupce. Podle § 157 odst. 2 a § 157a odst. 2 trestního řádu (dále jen t. ř.) a zákona č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o státním zastupitelství (§ 4) vykonává státní zástupce dozor nad zákonností postupu policie. V některých zákonem stanovených případech zde působí i soud a to především s ohledem na obecnou úlohu soudu - zajištění ochrany lidských práv a svobod.

V prvních kapitolách své práce jsem se zaměřila na samotnou definici, pojem trestního řízení, jeho funkce, zásady a celkovou charakteristiku včetně určitých zvláštností.

Poté následuje část věnovaná postupu před zahájením trestního stíhání s ohledem na § 158 t. ř. Je zde uvedeno, kdo podává podnět na jehož základě se zahajuje trestní stíhání, jakým způsobem probíhá objasňování a prověřování skutečností a samozřejmě jakým způsobem může být tato fáze ukončena.

V následujících kapitolách se snažím přiblížit již samotné zahájení trestního stíhání s ohledem na jednotlivé etapy, formy nebo účinky.

Důležitou součástí trestního řízení je vyšetřování, které jsem ve své práci zaměřila na vztah s jednou s policejních věd a to kriminalistikou.

V neposlední řadě je třeba se zmínit ke způsobům rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení po skončení vyšetřování, kterými jsou mimo jiné podání obžaloby, postoupení věci, přerušení trestního stíhání a další.

Vzhledem k mému pracovnímu uplatnění jsem zařadila do své práce i kapitolu, která popisuje systém v němž Policie ČR od roku 2008 pracuje a zaznamenává spisy v elektronické podobě.

A závěrem nechybí ani úvahy de lege ferenda s ohledem na trestní stíhání.

1. Přípravné řízení

1.1. Pojem přípravného řízení, právní úprava

Definici přípravného řízení upravuje sám trestní řád v § 12 odst. 10, kdy přípravným řízením je úsek trestního řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.

Právní úprava trestního řízení, resp. přípravného řízení je zakotvena v trestním řádu, zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

V rámci tohoto řízení vykonávají činnost OČTŘ, jejich dílčí úkony a povinnosti mohou být upraveny i v jiných právních předpisech, kterými jsou zákon o Policii ČR, zákon č. 273/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Zákon o státním zastupitelství, zákon č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů a celá řada Závazných pokynů policejního prezidenta.

1.2. Funkce, účel, význam přípravného řízení

Účel přípravného řízení je shodný s účelem celého trestního řízení, tedy náležitě zjistit trestné činy a spravedlivě potrestat jejich pachatele, mimo tohoto mají být v rámci přípravného řízení opatřeny podklady pro rozhodnutí zda bude podána obžaloba a věc bude řešena před soudem, či bude od trestního stíhání upuštěno.

Funkce přípravného řízení můžeme rozlišovat celkem čtyři:

- funkce filtrační, brání tomu, aby se před soud dostaly případy, u kterých nejsou splněny podstatné požadavky na objasnění věci ve smyslu podezření z trestného činu a tím chrání soudy před zahlcením.
- funkce odhalovací, která má již podle názvu zjišťovat, odhalovat skutečnosti důležité pro řízení.
- funkce zajišťovací, co se týká zajištění věcí a osob důležitých pro budoucí řízení před soudem.
- funkce rozhodovací, zda bude podána obžaloba nebo bude upuštěno od trestního stíhání.

Význam přípravného řízení se projeví i v následném řízení u soudu, kdy výsledky a poznatky dokazování získané v přípravném řízení se odrazí v dokazování prováděném soudem a především v jeho rozhodnutí. Přípravné řízení tedy ovlivňuje úspěšnost dokazování před soudem a tím i celkovou efektivnost trestního řízení. Soud je do značné míry závislý na tom, jaké důkazní zdroje mu nabídne státní zástupce v obžalobě. Přesto, že i na soud se plně vztahuje povinnost z úřední povinnosti vyhledávat a provádět důkazy, jeho reálné možnosti obstarat některé důkazy přímo „v terénu“ jsou značně limitované; policejní orgán má v tomto ohledu mnohem větší možnosti.¹

Hlavním úkolem přípravného řízení má být opatřování důkazů pro soud a jejich provádění až před samotným soudem, někdy ale provedení důkazů již v přípravném řízení nesnese odkladu, ať již z důvodu jejich možné ztráty nebo nemožnosti jejich pozdějšího použití.

Některé důkazy, které soud provádí, konfrontuje s jejich podobou zachycenou v přípravném řízení, např. výslech svědka před soudem a jeho výpověď v přípravném řízení, a záleží pouze na jeho rozhodnutí, kterou variantu upřednostní.

¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva, Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 539

Vzhledem k významu přípravného řízení pro soud je snaha zákonodárců o co nejširší a nejpodrobnější vymezení postupu OČTŘ v řízení, včetně nápravy nedostatků v řízení, ať již vzniklé nesprávným postupem orgánů nebo nedostačující právní úpravou. Osobně si myslím, že kontrola OČTŘ je právní úpravou zajištěna dostatečně, ať již v rámci jednotlivých orgánů prostřednictvím hierarchie (podřízený – vedoucí u policejního orgánu nebo státní zástupce – nejvyšší státní zástupce), tak i mezi jednotlivými OČTŘ policejní orgán – státní zástupce – soud. Přesto někdy nelze nesprávnému postupu zabránit a i dokonalou právní úpravou předcházet lidskému selhání.

1.3. Základní zásady

Základní zásady trestního řízení jsou určité právní principy, vůdčí právní ideje, jimiž je ovládáno trestní řízení. Jsou projevem právně politického a právně filosofického přístupu k trestnímu řízení. Jsou základem, na kterém je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů.² Tyto zásady musí znát všechny OČTŘ a při plnění svých úkolů se jimi řídit, zásady tvoří jednotný systém, navzájem se doplňují, a proto je třeba je používat ve vzájemných souvislostech.

Zásady uplatňující se v trestním řízení jsou uvedeny nejen v trestním řádu, ale ty nejdůležitější mají i zakotvení v ústavním pořádku a mezinárodních smlouvách.

Základní zásady jsou uvedeny v trestním řádu v § 2, vzhledem k zaměření mé práce, uvedu pouze ty, které se týkají tématu:

1) § 2 odst. 1 – **zásada stíhání jen ze zákonných důvodů**

Znamená, že nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Tzn., že pokud má být osoba stíhaná jako obviněná, potom je třeba zákonného důvodu a OČTŘ musí postupovat v trestním řízení a plnit své úkoly pouze způsobem, který stanoví zákon a to zejména z důvodu, aby nebylo nepřiměřeně zasahováno do práv a právem chráněných zájmů nejen stíhaných osob.

² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 106

Touto zásadou se zabýval i Ústavní soud, kdy došel k závěru, že limitem práva na řádný zákonný proces v tom významu, že ne každá nezákonnost rovná se nespravedlivost a neústavnost, ale pouze taková, která vede za uvedených předpokladů k vině obviněného. Proto rámcem spravedlivého procesu má být jedině proces vedený zákonným způsobem.

Porušení zásady zákonnosti trestního procesu se promítá do ustanovení čl. 90 Ústavy a čl. 8 odst. 2 LZPS, kde se hovoří o nutnosti prokázání viny zákonným způsobem.³

V rozporu s touto zásadou není, pokud v rámci přípravného řízení lze některé úkony provést jednodušším způsobem, než jak by byly provedeny v řízení před soudem. Je tedy možné nahradit v některých případech sepsování protokolu úředním záznamem, který je jednodušší jak po formální, tak obsahové stránce. Tato možnost znamená urychlení trestního řízení v přípravné fázi, ale jeho nevýhodou je, že použitelnost těchto záznamů jako důkazů před soudem je omezen. Nemyslím si, že pokud byly sepsány policejním orgánem v souladu s trestním řádem a v rámci dozorové činnosti státního zástupce, jím překontrolovány, je třeba jejich použitelnost u soudu omezovat. Jakýkoli úkon, který byl učiněn v řízení, je součástí tohoto řízení a měl by být před soudem použitelný. Při uplatnění zásady volného hodnocení důkazů si stejně soudce, resp. senát při svém rozhodování sám určí, které důkazy budou pro jeho rozhodnutí relevantní.

V souvislosti se zákonností úkonů v trestním řízení je třeba nejen provádět úkony, ke kterým je daný OČTŘ příslušný, ale důležité je i jeho načasování. Pokud byl výslech svědka prováděn jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon ještě před zahájením trestního stíhání a nebyly později shledány důvody pro jeho dřívější provedení, nelze tento výslech jako důkaz použít.

2) § 2 odst. 2 – **zásada presumpce nevin**

Tento odstavec říká, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Tato zásada je zakotvena i v samotné Listině základních práv a svobod, a

³ Nález Ústavního soudu ČR, sp.zn. III. ÚS 623/2000

vyvyšuje ji tím na zásadu ústavněprávní; patří mezi základní a nejvýznamnější zásady demokratického právního státu vůbec.

Důvodem existence této zásady je ochrana cti a dobré pověsti osoby, protože skutečnost, že je proti osobě vedeno trestní řízení, ještě neznamena, že je skutečně vina, a přesto její stíhání může mít vliv na osobní, rodinný i pracovní život. OČTŘ musí vystupovat vůči obviněnému nestranně a nezaujatě, a proto vyhledávat nejen důkazy svědčící v jeho neprospěch ale i ty, které mu prospívají. Jestliže má tedy OČTŘ subjektivní pocit, že obviněný je skutečným pachatelem, potom nestačí jeho přesvědčení, ale rozhodující pro další vývoj k jeho usvědčení jsou důkazy, které musí tento orgán zajistit a přednést. Důsledkem presumpce nevinny je, že obviněnému musí být vina v průběhu řízení prokázána dokazováním, které musí být provedeno v souladu se zákonem, jinak se uplatní zásada *in dubio pro reo*.⁴

Vyjádření této zásady se vyskytuje i v jednom z usnesení Ústavního soudu, kdy toto stanoví, že trestní stíhání je zásahem do osobní svobody spojeným s určitým omezením práv, avšak ve svém důsledku se tak musí stát pouze z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Prokázání viny obviněného je možné pouze na základě nepochybně zjištěných skutečností za použití procesních prostředků, které trestní řád umožňuje proti obviněnému použít. Stejně tak, obviněný může na svoji obranu uplatnit všechna práva, která mu trestní řád dává, zejména práva uvedená v § 33 t. ř. Pokud se obviněný dovolává svých práv a svobod v průběhu vyšetřování, má rovněž podle § 167 t. ř. právo kdykoli požádat státního zástupce, aby byly odstraněny závady v postupu vyšetřovatele.⁵

Dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze tuto zásadu a její ochranu rozšířit i na stadium před samotným soudním řízením.⁶ V některých případech může dojít ke střetu této zásady s jinou ústavní zásadou a to s právem na informace. Zejména při poskytování informací sdělovacími prostředky je neutrální náhled veřejnosti na obviněného značně ohrožen, což vyžaduje splnění

⁴ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 59

⁵ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 12/1995

⁶ Šýkora M. Současnost a budoucnost institutu presumpce nevinny v českém trestním řádu. Trestní právo č. 6, 2009, s. 22

požadavku na realizaci práva na informace pouze při respektování presumpce nevinny.⁷

3) § 2 odst. 3 – **zásada legality**

V tomto odstavci zákon stanoví, že státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy o kterých se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.

Způsob jakým se o trestné činnosti dozví, může mít nejrůznější formy; v rámci vlastní činnosti, na základě podnětu osob, státních orgánů apod.

Z této zásady ale existují určité výjimky v rámci uplatnění principu oportunitity, které jsou zakotveny v samotném trestním řádu a mezinárodních smlouvách, kdy státní zástupce stíhat osoby nesmí nebo nemusí. Především jde o případy, kdy trestní stíhání je nepřipustné nebo by bylo neúčelné, poškozený nedal souhlas k trestnímu stíhání nebo jde o osoby požívající výsad a imunit.

Posílení tohoto principu by vedlo k potlačení materiální stránky trestného činu, k právní nejistotě občanů a k narušení jejich rovnosti před zákonem. Naopak jako výhodu by tento princip umožňoval vytváření předpokladů pro velkorysejší užívání mimosoudního vyřizování trestných činů.⁸

4) § 2 odst. 4 – **zásada oficiality, zásada rychlosti řízení a zásada přiměřenosti**

Je vyjádřena tak, že pokud zákon nestanoví něco jiného, postupují OČTŘ z úřední povinnosti. Trestní věci musí projednávat co nejrychleji a s plným šetření práv. Význam rychlého projednání trestní věci vede k tomu, že tento požadavek je považován za základní zásadu trestního řízení, která má všeobecný charakter v tom smyslu, že zavazuje všechny OČTŘ a že se uplatňuje ve všech stádiích trestního řízení. Její konkrétní uplatnění v trestním řízení je ovlivněno vztahem k ostatním zásadám trestního řízení a z tohoto důvodu je třeba určité opatrnosti při prosazování této zásady v trestním řízení.⁹ Nelze ji ale brát absolutně, protože

⁷ *Sýkora M.* Současnost a budoucnost institutu presumpce nevinny v českém trestním řádu. *Trestní právo* č. 6, 2009, s.

⁸ *Nezkusil J.* K uplatnění principu oportunitity v trestním právu. *Trestní právo* č. 5, 2009, s. 11

⁹ *Jelínek, J.* Zásada rychlosti trestního řízení. *Kriminalistika* č. 1, 2003, s. 18-19

její uplatnění na úkor ostatních zásad by mohlo vést ke skutkovým i procesním vadám v řízení. Český trestní řád nestanoví nějakou absolutní hranici délky trvání trestního řízení, a to ani obecně ani podle stupně obtížnosti projednávané kauzy. Určitou výjimkou v tomto směru je tzv. zkrácené přípravné řízení, u něhož je podmínkou, že bude ukončeno v krátké lhůtě stanovené trestním řádem.¹⁰

Hlavním důvodem, pro který zákon tuto povinnost OČTŘ stanoví, je zájem celé společnosti, aby byly trestné činy náležitě zjišťovány a šetřeny. Jestliže jsou splněny podmínky pro provedení určitého úkonu v rámci trestního řízení, potom ho musí OČTŘ provést, a to v co nejkratší lhůtě. Přitom musí postupovat tak, aby docházelo k co nejmenšímu zásahu do práv osob zaručených Listinou nebo mezinárodními smlouvami.

Zásada přiměřenosti ve vztahu k obviněnému je vyjádřena jako určité vodítko, které ale nevylučuje trestní stíhání ani použití donucovacích prostředků vůči němu. Projev této zásady spočívá především v tom, že čím větší je zásah do osobnostních práv, tím větší je pro OČTŘ povinnost náležitého odůvodnění takového opatření.¹¹

5) § 2 odst. 5 – **zásada materiální pravdy a zásada vyhledávací**

Podle tohoto ustanovení OČTŘ postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.

Aby trestní řízení splnilo svůj účel, je třeba, aby bylo rozhodnuto na základě pravdivě zjištěných skutečností.

Se zásadou materiální pravdy je tedy úzce spojena i zásada vyhledávací, která má zajistit zjištění skutečností důležitých pro rozhodnutí. OČTŘ mají povinnost zjistit právně relevantní skutečnosti a vyhledat a zajistit o nich důkazy a to vše z vlastní iniciativy i bez pomoci a přispění stran.

¹⁰ Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – Bilance a perspektivy. Kriminalistika č. 4, 2008, s. 247

¹¹ Vantuch P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2002, s. 10-11

6) § 2 odst. 6 – **zásada volného hodnocení důkazů**

OČTŘ hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

Podle této zásady spadá výhradně do pravomoci OČTŘ jaké, a kolik důkazů provedou, který bude mít největší vliv na rozhodnutí; zákon nestanoví povinnost provést určité důkazy nebo rozhodnout na základě určitých důkazů. Vzhledem k velké rozmanitosti jednotlivých případů by ani nebylo možné pevně zakotvit a stanovit zákonnou úpravou povinnost rozhodovat určitým způsobem a řídit se pouze určitými důkazy.

Tato „volnost“ při rozhodování OČTŘ je ale samozřejmě omezena, a to tím způsobem, že jejich rozhodnutí musí být vždy řádně odůvodněno a musí být přezkoumatelné.

7) § 2 odst. 13 – **zásada zajištění práva na obhajobu**

Ten proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a OČTŘ jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.

Jde o zásadu ústavněprávní, která je zakotvena i v mezinárodních dokumentech o lidských právech.

Odstavec 14 se této zásady týká také, je v něm upraveno právo každého na tlumočnicka, pokud neovládá český jazyk. Účelem tohoto ustanovení je, aby byla zajištěna rovnost stran a některá ze stran nebyla znevýhodněna tím, že nerozumí jazyku v němž se trestní řízení vede.

Při uplatňování zásad v rámci přípravného trestního řízení, resp. trestního řízení vzniká otázka, zda jsou tyto zachovány a zajištěny i ve zvláštním druhu přípravného řízení, kterým je zkrácené přípravné řízení. Podezřelý má ve zkráceném přípravném řízení stejná práva jako obviněný a toto řízení je koncipováno tak, aby při rychlém a neformálním provádění řízení osoba, proti které se řízení vede, nebyla zkrácena na svých právech, které garantuje jak

trestní řád, tak LZPS.¹² Zásada rychlosti je bezpochyby uplatněna v dostačující míře; při vyhledávání důkazů se postupuje tak, aby bylo objasněno důvodné podezření, vyhledávají a zajišťují se důkazy pro pozdější řízení před soudem, řízení před soudem je možné pouze na základě podání návrhu na potrestání podané státním zástupcem apod., z toho lze tedy usuzovat, že dokumenty a právní předpisy zajišťující podezřelému všechna práva jako obviněnému, budou respektovány i v tomto druhu přípravného řízení.

Trestní řád upravuje i další zásady, které se v přípravném řízení nevyskytují vůbec nebo pouze omezeně. Je to především případ zásady veřejnosti, kdy z důvodu probíhajícího vyšetřování, získávání důkazů a informací o trestném činu, by bylo nežádoucí poskytovat veřejnosti možnost získávat čerstvé informace ve věci, právě z důvodu její neobjasněnosti a možného překažení a maření vyšetřování. Výjimkou z této zásady je oprávnění obhájce obviněného účastnit se vyšetřovacích úkonů, které mohou sloužit jako důkaz v řízení před soudem. Omezeně je uplatněna zásada obžalovací, její funkce se projeví především v řízení před soudem, kde rozděluje role obžaloby, obhajoby a soudu jako rozhodce, ale tím, že státní zástupce podáním obžaloby ukončuje předsoudní fázi trestního řízení, zasahuje určitým způsobem i do tohoto stadia.

Mezi základními zásadami, spadající především do přípravného řízení, by měla najít své místo i zásada *ne bis in idem*, o které se trestní řád zmiňuje na několika místech, např. § 11 odst.1 písm. f) g) h) nebo § 172 odst. 1 písm. a). V rámci řízení se její uplatnění využívá dosti často a její význam má podstatné důsledky pro další průběh řízení.

V souvislosti s tvorbou nového trestního řádu vzniká otázka, zda vůbec zásady v kodexu upravovat a popřípadě jakým způsobem. Ve věcném záměru ze srpna 2008 se s výslovnou úpravou zásad nepočítá. K této verzi se nepřipojují, zásady mají mít v trestním řádu své místo; umožňují lepší orientaci v předpisu a jejich

¹² Svatoš, R. Zajišťuje institut zkráceného přípravného řízení základní zásady trestní řízení?. Trestní právo, č. 6, 2007, s.5

přehledný soupis umožňuje každému bez ohledu na výši právního vzdělání lepší orientaci v jeho právech a povinnostech. Jsou jakýmsi úvodem do problematiky a zpřehledňují ji. Odkaz na mezinárodní smlouvy nebo LZPS je neúčelné, především z pohledu nejednotnosti použitých definicí a také rozdílností v úpravě trestního procesu jednotlivých států.

1.4. Struktura přípravného řízení

Přípravné řízení je upraveno v § 157 a násl. trestního řádu. Právní úpravou je rozděleno do dvou časových úseků, jimiž jsou:

- **Postup před zahájením trestního stíhání** – upraven v § 158 – 159b t. ř.

Cílem této fáze trestního řízení je prověření a objasnění skutečností důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

Činnost upravená v § 158 odst. 1 a 2 ale ještě není trestním řízením, tato ustanovení pouze upravují úkoly policie, popř. státního zástupce ve fázi, kterou ještě nelze zahrnovat do trestního řízení podle t. ř. Jedná se např. o policejní šetření, přijímání trestních oznámení, poučení oznamovatele o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje apod.

Prvním stadiem přípravného řízení se stává prověřování upravené v § 158 odst. 3, zahajuje ho policejní orgán sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, v tomto záznamu musí být uvedeny okolnosti, pro které se řízení zahajuje a způsob, jakým se o nich dozvěděl. Opis tohoto záznamu se zašle do 48 hodin od zahájení trestního řízení státnímu zástupci, čímž vzniká oprávnění a povinnost státního zástupce vykonávat dozor nad dalším postupem policie.

- **Vyšetřování** – upraveno v § 160 – 179

Zahrnuje úsek od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání a schválení narovnání před podáním obžaloby.

Vyšetřování konají útvary Policie ČR, pokud trestní řád nestanoví jinak (viz. § 161 odst. 2 – 5 t. ř.).

Trestní stíhání je oprávněn zahájit policejní orgán, výjimečně i státní zástupce, nasvědčují-li prověřováním podle § 158 zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba; pokud nejde o věc, kdy by bylo trestní stíhání nepřípustné nebo by mohlo být odloženo z důvodu neúčelnosti nebo možnosti uložení jiného než trestněprávního potrestání.

1.5. Zvláštní druhy trestního stíhání

Trestní řád upravuje kromě klasického řízení i několik druhů trestních řízení, které se vyznačují určitými specifiky nebo zvláštnosti a v těchto případech je třeba se řídit jiným postupem či pravidly.

1.5.1. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Do roku 1990 bylo povinností OČTŘ stíhat každý trestní čin, o kterém se dozvěděly. Zásahem do zásady oficiality byla novela trestního zákona z roku 1990, zákon č. 178/1990 Sb., kterým byl do trestního řádu zanesen institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného.

Podstatou tohoto institutu je v určitých, zákonem stanovených případech stíhat pachatele trestných činů jen se souhlasem poškozeného. Pokud tedy poškozený souhlas s trestním stíháním nedá nebo ho vezme zpět, OČTŘ nemohou postupovat z vlastní iniciativy.

Trestní stíhání se souhlasem poškozeného upravuje t. ř. v § 163 a násl. V § 163 jsou vyjmenovány trestné činy, k jejichž stíhání je třeba souhlasu poškozeného. Pokud by bylo v rámci jednoho skutku poškozených několik, potom k trestnímu stíhání stačí souhlas kteréhokoli z nich. Vyjádření se souhlasem či nesouhlasem k trestnímu stíhání je možné učinit do protokolu policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Pokud poškozený vysloví souhlas se stíháním, tento může

vzít výslovným prohlášením kdykoli zpět, dokud se soud neodebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

§ 163a uvádí výjimky, kdy není třeba souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání v případech uvedených v § 163:

- pokud činem v § 163 byla způsobena smrt
- poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou mu byla způsobilost k právním úkonům omezena
- poškozeným je osoba mladší 15 let
- z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Jestliže se poškozený nevyjádří, zda se stíháním souhlasí, orgán mu udělí lhůtu k vyjádření. Je třeba poškozeného upozornit, že po jejím marném uplynutí již nelze souhlas se stíháním udělit.

Postavení poškozeného v trestním řízení je svým způsobem specifické, i v případě, že mu byla nahrazena vzniklá škoda již před zahájením trestního stíhání nebo v jeho průběhu, je součástí trestního řízení, splývá s ním a není možné tento subjekt vymezit jen na adhezní řízení, v němž se projednává nárok poškozeného na náhradu škody.¹³

1.5.2. Trestní stíhání proti uprchlému

Trestní řád upravuje tento zvláštní způsob řízení v § 302 a násl. Pro postup podle těchto ustanovení musí být vedeno řízení proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá (pachatel se sice zdržuje na území republiky, ale záměrně na neznámém místě).

Protože jde o osobu, se kterou není možné žádným způsobem komunikovat, musí jí být ustanoven obhájce, ten má potom stejná práva jako obviněný

¹³ Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 249/2000

a doručují se mu veškeré písemnosti určené obviněnému, včetně usnesení o zahájení trestního stíhání.

V případě, že dojde ke změně situace, je třeba ji přizpůsobit i užití ustanovení t. ř. Pominou-li důvody řízení proti uprchlému, postupuje se podle obecných ustanovení. Naopak, obviněný se začne skrývat nebo uteče do ciziny, užijí se ustanovení § 302 a násl.

Právo obžalovaného vystupovat v řízení před soudem osobně patří k základním znakům spravedlivého procesu. Proto odsouzení někoho v jeho nepřítomnosti je možno jen za zcela výjimečných okolností a po vyčerpání všech prostředků, které právo poskytuje k zajištění toho, aby obžalovaná osoba byla postavena před soud.¹⁴

Skončilo-li trestní řízení proti uprchlému pravomocným odsuzujícím rozsudkem a poté pominou důvody, pro které se řízení proti uprchlému vedlo, na návrh odsouzeného, podaného do osmi dnů od doručení rozsudku, soud prvního stupně takovýto rozsudek zruší a hlavní líčení se provede znovu. Novela, která vnesla do trestního řádu § 306a reaguje na požadavek Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a zabezpečuje i v tomto řízení právo obviněného na řádný proces.¹⁵

Jestliže využije obviněný práva na opakování procesu před soudem, který mu ustanovení § 306a dává, vzniká povinnost provést hlavní líčení znovu se všemi dokazováními a předvoláváním svědků či znalců. Převážná většina takto odsouzených tohoto práva dojistě využije, neboť se tím zvedá jejich šance na snížení trestu. Důsledkem je potom nejen přetěžování soudů, ale i větší finanční nákladnost a provádění důkazů, které nejsou aktuální. Řešením by bylo nekonat v situaci uprchlého obviněného hlavní líčení, ale policejní orgán a státní zástupce by pouze vyhledali, zajistili a řádně zadokumentovali důkazy pro řízení před soudem až do okamžiku, kdy se obviněný přestane skrývat nebo bude vydán státem, který ho zadržel.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 200/96

¹⁵ Čeplová, V. Řízení proti uprchlému a účel zákona. Trestněprávní revue, č.4, 2007, s. 110

1.5.3. Trestní stíhání mladistvých

V případě právní úpravy trestního stíhání mladistvých je t. ř. velmi skromný, veškeré ustanovení týkající se této problematiky je obsaženo pouze v § 291. Ten odkazuje na speciální zákon k t. ř., kterým je zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Pokud není v tomto zákoně stanoveno jinak, postupuje se podle t. ř.

Důvodem této právní úpravy je především snaha o dosažení výchovného účelu trestního řízení s ohledem na jeho věk, nižší osobnostní zralost a tudíž omezené možnosti vlastní obhajoby a dále minimalizace všech škodlivých vlivů trestního řízení, které by mohly být na překážku výchovnému působení řízení na mladistvého.¹⁶

Vzhledem k tematickému zaměření mé práce na postup před zahájením trestního stíhání a po zahájení trestního stíhání, bych uvedla některé zvláštnosti tohoto druhu řízení pouze co se týče těchto prvních fází trestního řízení.

Ustanovení tohoto zákona je možné použít na osobu, která v době spáchání činu nepřekročila osmnáctý rok věku.

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže § 2 písm. d) se mladistvím rozumí ten, kdo v době spáchání trestného činu dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

V trestním řízení proti mladistvému je třeba postupovat s přihlédnutím k jeho věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti, aby jeho další vývoj byl co nejméně ohrožen. V souvislosti s výchovnou stránkou spolupracují OČTŘ s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

¹⁶ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 109-110

Mezi odlišnosti, kterými se vyznačuje trestní řízení oproti obecnému upravenému trestním řádem, můžeme zařadit:

- a) O mladistvém se nezveřejňují osobní údaje a jeho identita a soukromí zůstávají utajeny, čímž má být chráněn před škodlivými vlivy
- b) Věc má být řešena a projednána bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě soudem pro mládež (zde se nejedná o speciální soud zřízený pouze pro mládež, ale jde o zvláštní senát nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního nebo Nejvyššího soudu)
- c) Trestný čin spáchaný mladistvím je nazýván provinění. Aby byl čin proviněním musí mít stupeň nebezpečnosti větší než malý
- d) Mladistvému nejsou ukládány tresty za provinění, ale opatření, která mají různý účel a jsou rozdělena podle závažnosti provinění
- e) Řízení proti mladistvému, který nenabyl zletilosti, se musí účastnit jeho zákonný zástupce (rodič, osvojitel, poručník, opatrovník)
- f) V řízení proti mladistvému nelze vydat trestní příkaz do doby než dovrší 18. rok věku
- g) Rozhodnout o zahlazení odsouzení mladistvého je nutné z úřední povinnosti nikoli pouze na návrh
- h) Mladistvý může být vzat do vazby pouze tehdy, nelze-li účelů trestního řízení dosáhnout jinak. O jeho vzetí do vazby musí být vyrozuměn jeho zákonný zástupce, zaměstnavatel, příslušné středisko probační a mediační služby a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Délka vazby je zkrácena na 2 měsíce, případně 6 měsíců, jde-li o zvláště závažné provinění. Výjimečně může být vazba prodloužena o další 2, příp. 6 měsíců, z důvodu obtížnosti věci nebo jiných závažných důvodů.
- i) Zadržený mladistvý musí být umístěn odděleně od dospělých
- j) Při výslechu mladistvého je třeba postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost
- k) Za splnění zákonem stanovených podmínek je možné odstoupit od trestního stíhání
- l) Mladistvý musí mít od zahájení trestního stíhání obhájce, může si ho zvolit sám nebo ho zvolí jeho zákonný zástupce, případně příbuzný v řadě přímé, jeho sourozenec, osvojenec, manžel, druh nebo zúčastněná osoba

Otázkou vyloučení veřejnosti z řízení a utajování informací o mladistvém se zabýval i Ústavní soud (dále jen ÚS), který ve svém Nálezu č. 205 uvedl, že právo na projednání věci je základním právem účastníka řízení a nikoliv základním právem soudu či soudce.

V českých zemích byla tradičně jako ústavně konformní vnímána taková právní úprava, která vycházela z premis, že účast veřejnosti je koncipována jako záruka veřejné kontroly justice, a že k omezení účasti veřejnosti v řízení proti mladistvému je kladen zvláštní důraz na zájmy a prospěch mladistvého.¹⁷

V témže nálezu ÚS se uvádí, že výchovnou činnost soudu není nutno spojovat vždy právě s identifikací pachatele. S tímto výrokem lze souhlasit, současně si ale myslím, že utajování informací o mladistvém a skrývání jeho identity a zamezování je identifikace není správné. Pokud je mladistvý schopen spáchat trestný čin, obzvláště, jedná-li se o zvláště závažný trestný čin, potom musí být schopen čelit obvinění a nést odpovědnost svého jednání kompletně se vším, co to obnáší. Pokud je možné, že jsou v médiích poskytovány informace o obětech mladistvých pachatelů, pak nevidím důvod proč nezveřejnit i informace o nich.

2. Postup před zahájením trestního stíhání

2.1. Úvod

Postup před zahájením trestního stíhání je první fází přípravného řízení, kdy OČTŘ dostávají z různých zdrojů podněty o tom, že byl spáchán trestný čin, na základě nich postupují z úřední povinnosti v dalším šetření, prověřování a zjišťování dalších skutečností s těmito podněty souvisejícími, často provázeny prováděním neopakovatelných a neodkladných úkonů. Cílem této fáze je rozhodnout, zda bude nebo nebude na základě podnětu zahájeno trestní stíhání. Hlavní činnost v této fázi spočívá na Policii ČR, která spolupracuje se státním zástupcem.

V této fázi řízení by měla být zásada rychlosti řízení uplatněna ve svém plném rozsahu, o spáchaném trestném činu mají zpravidla OČTŘ velmi málo informací a

¹⁷ Nález Pléna Ústavního soudu, sp. zn. PL. ÚS 28/04

jejich zjištění a zachování je pro další vývoj řízení velmi důležitý. Jejich znehodnocení, ať již působením přirozených procesů nebo úmyslnými zásahy pachatele trestného činu, zde hrozí nejvíce.

2.2. Orgány

Orgány činné v trestním řízení jsou orgány státu, které se podílejí na plnění úkolů trestního řízení směřujících k naplnění účelu trestního řízení a jsou k zajištění svých oprávnění i povinností vyplývajících z trestního řádu vybaveny pravomocí, která jim byla v rámci odpovědnosti za plnění úkolů v trestním řízení svěřena.¹⁸

2.2.1. Policejní orgán

V řízení před zahájením trestního stíhání působí, jak již bylo zmíněno výše, zejména policejní orgán.

Policejním orgánem se rozumí útvary Policie ČR a v řízení o trestných činech policistů nebo zaměstnanců policie Inspekce policie, která je útvarem ministerstva vnitra.

Činnost policejního orgánu vymezuje trestní řád a především ustanovení Zákona o Policii České republiky (zákon č. 273/2008 Sb.), včetně zákona č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky. Zásady a principy práce policie můžeme najít v Etickém kodexu Policie České republiky, kde jsou vyjádřeny cíle, hodnoty a závazky policie nebo v Deklaraci o policii přijatou rezolucí Rady Evropy č. 690/1979, dle které musí policista dbát své pověsti a bezúhonnosti, jeho postavení ve společnosti mu nesmí přinést žádné neoprávněné výhody apod.

Policie jako ozbrojený bezpečnostní sbor plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti a další úkoly v rozsahu a způsobem stanoveným právními

¹⁸ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 137

předpisy. Policie působí na území České republiky pokud zákon nebo mezinárodní smlouva nestanoví jinak.

Policie je podřízena Ministerstvu vnitra České republiky a tvoří ji útvary:

- Policejní prezidium ČR – v čele s policejním prezidentem
- útvary s celostátní působností
- krajská ředitelství policie
- útvary zřízené v rámci krajského ředitelství

Veřejností je policie stále často chápána jako orgán represivní, přestože jedním z jejích úkolů je šetření trestných činů a zjišťování pachatelů těchto činů, je také orgánem preventivním, který má být partnerem a servisem pro občana a podílet se na předcházení trestné činnosti. Policie má být profesionální službou a proto je třeba jí věnovat tomu odpovídající pravomoci a ekonomické nástroje, včetně spolupráce s hlavními partnery v místě působení, kterými jsou samospráva, škola, obec, starosta, hasiči, zdravotníci apod.¹⁹ Za krátkou dobu svého působení u Policie ČR, mohu říct, že preventivní činnost je bohužel zastíněna nepřiměřeným nárůstem administrativních úkonů, které ji odsunují do pozadí. Myslím, že i „polovina papírování“ by zajistila stejně kvalitní průběh trestního řízení a zbyl by dostatek času na předcházení trestné činnosti.

Věcná, funkční a místní příslušnost

Všechny tři druhy příslušnosti upravuje Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130 ze dne 27. září 2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení.

Čl. 4 upravuje příslušnost věcnou a funkční, kdy stanoví, že úkoly policejních orgánů plní v rámci Policie ČR okresních (obvodních, městských) ředitelství policisté zařazení u:

- a) Policie ČR obvodních (místních) oddělení a Policie ČR železniční policie – šetření a prověřování trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody,

¹⁹Martinů, O. Profesionální služba veřejnosti. Policista, č. 9, 2007, s. 7

jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky, a které nespádají do příslušnosti jiných organizačních článků policejního orgánu

b) dopravních inspektorátů - šetření a prověřování trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky, spáchaných porušením zákona č. 361/2000 Sb., zákon o provozu na pozemních komunikacích.

c) oddělení (odborů) obecné kriminality, oddělení (odborů) hospodářské kriminality, skupin případových analýz a teritoriální oddělení služby kriminální policie a vyšetřování

V čl. 6 vymezuje ZP PP č. 130/2007 úkoly policejních orgánů služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV) útvarů policie s působností na celém území České republiky; jde o policisty zařazené u:

- národní protidrogové centrály
- útvaru odhalování korupce a finanční kriminality SKPV
- útvar pro odhalování organizovaného zločinu SKPV
- útvar dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV

V čl. 11 je vymezena místní příslušnost, kdy odst. 1 stanoví, že místně příslušný je ten policejní orgán, v jehož obvodu služební působnosti byl trestný čin spáchán, není-li dále stanoveno jinak. Nelze-li místo činu zjistit nebo byl trestný čin spáchán v cizině, je místně příslušný policejní orgán, v jehož obvodu služební působnosti podezřelý nebo obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Pokud byl trestný čin spáchán v obvodech dvou nebo více policejních orgánů, koná řízení ten, jemuž byl trestný čin oznámen nebo mu byl doručen podnět k zahájení trestního stíhání anebo který takový trestný čin nebo jeho pachatele zjistil.

Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž základě lze učinit závěr o spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná opatření a šetření k odhalení skutečností

nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele (§ 158 odst. 1). K prověření a objasnění skutečností, že byl spáchán trestný čin, má policejní orgán řadu oprávnění:

- vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob
- vyžadovat odborná vyjádření od příslušných orgánů
- obstarávat potřebné podklady
- provádět ohledání místa činu a věci
- vyžadovat provedení zkoušky krve a jiného podobného úkonu
- pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob
- zadržet podezřelou osobu
- provádět neodkladné a neopakovatelné úkony

Zákonem č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky bylo zavedeno ustanovení § 107 (institut zkoušky spolehlivosti). Vychází z premisy, že po policistech a zaměstnancích policie, lze vzhledem k tomu, že jde o orgán povoláný k odhalování trestných činů, požadovat vyšší míru odolnosti vůči protiprávnímu jednání a také nastavit účinnější a přísnější kontrolní mechanismy. Zkoušku spolehlivosti budou provádět inspektoři Inspekce policie (která nahradila inspekci ministerstva vnitra) a bude spočívat v navození situace, kterou je zkoušená osoba povinna řešit. Pokud jde o námitku provokace, při provádění zkoušky musí být dodrženy limity vyplývající jak z tuzemské judikatury, tak z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Musí být zjevné, že nebyl ovlivněn úmysl zkoušené osoby dopustit se protiprávního jednání, že nedošlo k ovlivnění přitěžující okolnosti, že zkoušená osoba nebyla podněcována ke spáchání něčeho, co nezamýšlela.²⁰ V souvislosti s touto zkouškou musí být zajištěno, aby nedošlo k naplnění § 10 odst. 1 písm. b) trestního zákona. Podle názoru autorů nemůže Inspekce navádět k trestné činnosti, pouze vytvářet určité „provokační situace“.²¹ Zkouška bude dokumentována obrazovým a zvukovým záznamem a sepíše se o ní úřední záznam, který bude součástí osobního spisu zkoušené osoby.

²⁰ Bačkovský K. Reforma policie – co nového v trestním řízení. Státní zastupitelství č. 1, 2009, s. 31

²¹ Jelínek J. a kol. Trestní zákon a trestní řád. 26. vydání. s. 24

2.2.2. Státní zástupce

Úlohou státního zástupce v trestním řízení je zastupování státu a všech osob v republice za účelem identifikace trestného činu a postavení jeho pachatele před soud. V některých zemích je ponecháno právo stíhat zločince samy na vůli soukromých osob, tak vznikly v těchto zemích tzv. populární žaloby. To ale není případ českého trestního procesu, který jen nepřímo ponechal určitým kategoriím poškozených vliv na zahájení trestního stíhání nebo pokračování v něm, ale neposkytl jim samostatné žalobní oprávnění.²²

V prvních fázích trestního řízení vystupuje tedy i státní zástupce, který má stejně jako policejní orgán povinnost přijímat trestní oznámení. Stejně tak musí oznamovatele poučit o důsledcích podání vědomě nepravdivých údajů. Jeho činnost je vymezena ustanoveními trestního řádu a zákonem o státním zastupitelství (zákon č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Další jeho činnost spočívá především v dozoru nad činností policejního orgánu a dohlíží na zachování zákonnosti v přípravném řízení, kdy mu musí být policejním orgánem doručeny záznamy o zahájení úkonů trestního řízení a to do 48 hodin od zahájení trestního stíhání. Státní zástupce může policejnímu orgánu uložit provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. Mezi takovéto úkony můžeme zařadit např. zajištění věcí, stop trestného činu, získání vysvětlení od osob, zadržení, vyhlášení celostátního pátrání po osobách nebo věcech apod.

Pokyny státního zástupce, udělené v písemné podobě, se založí do trestního spisu. O ústně obdrženém pokynu státního zástupce zpracuje policista úřední záznam, který před založením do trestního spisu neprodleně předloží svému nejbližší nadřízenému vedoucímu pracovníkovi (čl. 25 odst.1 ZP PP č. 130/2007)

Ke kontrole si může vyžádat spisový materiál, dokumenty, zprávy o postupu prověřování, o stavu trestního řízení apod.

Policejní orgán je povinen umožnit státnímu zástupci, aby mohl osobně sledovat postup trestního řízení a být osobně přítomen kterémukoli procesnímu úkonu. Státní zástupce si může vyhradit účast na procesním úkonu a policejní

²² Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 153

orgán ho musí nejméně 24 hodin před jeho provedením vyrozumět (čl. 24 odst.2 ZP PP č. 130/2007).

Má také oprávnění věc policejnímu orgánu odebrat a přikázat ji jinému policejnímu orgánu.

Nejvyššímu státnímu zástupci trestní řád v § 174a umožňuje rušit do tří měsíců od právní moci nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci.

2.3. Ustanovení § 158 odst. 1

Podle tohoto ustanovení je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.

Policejní orgán musí přijmout veškerá oznámení, tedy i anonymní a tato prověřit a provést šetření ke zjištění pachatele.

V rámci šetření a prověřování skutečností o podezření ze spáchání trestného činu provádí policejní orgán nejrůznější činnosti od výslechů osob, ohledání místa činu, zajištění stop, až po zadržení osob.

V rámci předcházení trestné činnosti může policejní orgán vytvářet preventivní činnost, ale zařadila bych sem i např. zadržení podezřelé osoby, zajištění místa činu po spáchání trestného činu apod., aby nedocházelo k další trestné činnosti.

Ustanovení § 158 odst. 1 t. ř. zakotvuje obecnou povinnost policejního orgánu provádět postupy, nejčastěji dle zákona o Policii ČR, které v konečném výsledku směřují k odhalení skutečnosti nasvědčujících spáchání trestného činu. Doručení oznámení o skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu nezakládá vždy povinnost policejního orgánu sepsat záznam o zahájení úkonů trestního řízení. Takový záznam musí být policejním orgánem vyhotoven jen v těch případech, kdy

policejní orgán bude provádět úkony k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Důvodnost podezření ze spáchání trestného činu se musí zvažovat s přihlédnutím k povaze konkrétního případu, trestného činu, o který má jít, a k tomu, že prověřování podezření ze spáchání trestného činu je na samém počátku a nelze očekávat, že budou již v této době existovat přesvědčivé důkazy potvrzující takové podezření. Na druhé straně nesmí jít o podezření, které je zcela mlhavé, nejasné či nepodložené.²³

2.4. Průběh postupu před zahájením trestního stíhání

Průběh postupu před zahájením trestního stíhání upravují § 158 – 159b t. ř. Vymezují hlavní povinnosti policejního orgánu a státního zástupce jako reakci na podněty na jejichž základě lze učinit závěr o tom, že byl spáchán trestný čin.

Po přijetí oznámení nebo zjištění podezření trestného činu z vlastní činnosti je policejní orgán povinen provést zákonem stanovené úkony ke zjištění skutečností, které prokáží pravdivost takového podezření. Zákon je vymezuje v úvodních ustanoveních § 158 a v dalších paragrafech upravuje možnosti a způsoby ověřování a objasňování relevantních skutečností, těmi jsou např. použití operativně pátracích prostředků, použití agenta, sledování osob a věcí apod.

§ 159a - § 159b řeší způsob ukončení trestního řízení již v této fázi a to odložením, jiným vyřízením věci nebo dočasným odložením trestního stíhání.

2.4.1. Podnět k zahájení trestního stíhání

Podnětem k zahájení trestního stíhání je zdroj, ze kterého se policejní orgán nebo státní zástupce dozvídá o podezření trestné činnosti.

Jak stanoví § 158 odst. 1 těmito zdroji poznatků o podezření ze spáchání trestného činu mohou být:

- vlastní poznatky v rámci činnosti policejního orgánu nebo státního zástupce – při podnětu vzešlého z vlastních, samostatně získaných poznatků o

²³ Usnesení Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. SL 736/2003 (č. 13/2003 Sb. v.s. NSZ)

skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu je nutno považovat okamžik, od kterého je policejní orgán povinen postupovat jako OČTŘ dle t. ř., moment, ve kterém mohl policejní orgán poprvé učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu. Jiný postup než podle trestního řádu by byl protiprávní.²⁴

- trestní oznámení – oznamovatel musí být při jeho podání poučen o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje a pokud o to požádá, musí být do jednoho měsíce od oznámení vyrozuměn o učiněných opatřeních, jak uvádí ustanovení § 158 odst. 2.

Trestní oznámení je možno podat ústně do protokolu, písemně, telefonicky, v elektronické podobě, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem.

- podněty jiných osob a orgánů - § 8 odst. 1
 - Státní orgány jsou povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. V rámci trestního řízení je státní zástupce oprávněn požadovat od státního orgánu poskytnutí údajů, které jsou třeba k objasnění skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Mezi tato můžeme zařadit např. údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství nebo údaje z evidence cenných papírů.²⁵
 - Podnětem jiných osob je poskytnutí informace o trestné činnosti od ostatních občanů. V tomto případě trestní zákon v § 168 přímo upravuje neoznámení trestného činu jako skutkovou podstatu trestného činu. Zákon přímo stanoví kterémukoli občanu staršímu 15 let povinnost oznámit trestný čin taxativně vyjmenovaný v tomto ustanovení zákona.

Tím, že trestní řád vyjmenovává na prvním místě právě vlastní poznatky policejního orgánu, podtrhuje skutečnost, že policie má být hlavním subjektem zjišťující okolnosti, které nasvědčují závěru o podezření ze spáchání trestného činu. Trestní oznámení, která podávají fyzické či právnické osoby představují

²⁴ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva, Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 567

²⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 361

z tohoto hlediska další, nikoli však privilegovaný, zdroj informací. Přestože jde o nejtypičtější způsob, jak se policejní orgán dozví okolnosti, na jejichž podkladě lze učinit závěr o spáchání trestného činu, nelze přehlédnout, že tento závěr může učinit rovněž na podkladě podnětů jiných osob či orgánů. Přístup spočívající ve vyčkávání na podání trestního oznámení za situace, kdy policejní orgán získá informace o podezření ze spáchání trestného činu, nelze označit za správný a ani jej omluvit nedostatkem financí nebo nedostatkem příslušníků policie.²⁶

Přijetí trestního oznámení policejním orgánem upravuje podrobněji ZP PP č. 130/2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení. Ustanovení čl. 30 – Převzetí trestního oznámení – stanoví v odst. 1, že policejní orgán je povinen převzít oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a bezodkladně učinit opatření k zamezení pokračování trestné činnosti, k jejímu předcházení a k dalšímu řízení ve věci.

Odst. 2 téhož článku upravuje povinnost policejního orgánu sepsat protokol o trestním oznámení bezprostředně poté, co provede nebo zajistí provedení nezbytných úkonů a opatření. Zahrnuje také poučovací povinnost ohledně vědomě nepravdivých údajů, možnosti navrhnout náhradu škody v rozsudku nebo poznamenat do protokolu listinné a věcné důkazy, které od oznamovatele převzal a vystavení potvrzení o jejich převzetí.

Odst. 3 říká, jestliže je z obsahu oznámení patrné, že jde o trestný čin, nebo je známo kdo je pachatelem a není třeba provádět úkony k zabránění pokračování trestné činu nebo odvrácení hrozícího nebezpečí, sepíše policejní orgán záznam o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 t. ř. a oznamovatele vyslechne. Pokud jsou splněny podmínky pro zahájení trestního stíhání, věc bude předána příslušnému orgánu.

Čl. 31 ZP PP stanoví, že podání se posuzují vždy podle obsahu, bez ohledu na jejich označení. Pokud podání není trestním oznámením, vyřídí se podle povahy,

²⁶ *Kučera, P., Ptáček, M.* K některým aspektům postupu policejního orgánu před zahájením trestního stíhání. *Trestní právo*, č. 9, 2008, s. 3-4

nejčastěji postoupením příslušnému orgánu. V odst. 2 tohoto ustanovení jsou vymezena podání, která nejsou trestním oznámením, např. podání, která ani po doplnění neobsahují údaje, z nichž lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, podání, která nejsou podepsána, řádné a mimořádné opravné prostředky podle trestního řádu atd.

Odst. 5 čl. 31 se týká podnětů, které nejsou trestními oznámeními a policejní orgán je povinen provést šetření ve věci a případně zahájit úkony trestního řízení k objasnění věci nebo provést další šetření ve věci. Těmito podněty podle odst. 5 mohou být anonymy, články v tisku, nálezy letáků apod.

2.4.2. Záznam o zahájení úkonů trestního řízení

Záznam o zahájení úkonů trestního řízení je institut, který byl do trestního řádu zaveden novelou, zákonem č. 265/2001 Sb. Do této doby se trestní stíhání zahajovalo záznamem o sdělení obvinění. Záznam vyhotovoval vyšetřovatel tehdy, jestliže zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba.²⁷ Pokud srovnáme současnou úpravu ZZÚTŘ a záznamu o sdělení obvinění, není v něm, kromě označení, subjektu, který ho zhotovuje a možnosti podat opravný prostředek téměř žádný rozdíl. Záznam o sdělení obvinění vyhotovoval vyšetřovatel a nebyla proti němu přípustná stížnost, naproti tomu, ZZÚTŘ vyhotovuje policejní orgán a lze proti němu podat stížnost. Sdělení obvinění byl neformální úkon, kdežto zahájení úkonů trestního řízení je ve formě usnesení, z čímž souvisí jeho výrazná formálnost.

Sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení (dále jen ZZÚTŘ) upravuje trestní řád v § 158 odst. 3 a dále ZP PP č. 130/2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení v čl. 33.

ZZÚTŘ sepíše policejní orgán k objasnění a prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. V záznamu musí být uvedeny skutkové okolnosti, pro které se řízení zahajuje a způsob, jakým se o nich dozvěděl. Opis

²⁷ *Poloček, P.* Možnosti obhájce v trestním řízení před sdělením obvinění. Bulletin advokacie č. 8 1997 s.44

záznamu je nutno zaslat do 48 od zahájení trestního řízení místně a věcně příslušnému státnímu zástupci. Zákonnost usnesení o zahájení úkonů trestního stíhání se posuzuje ke dni jeho vydání, rozhodnutí o jeho pozdějším zrušení nemůže být odůvodněno poznatky z pozdějšího dokazování. Samotná skutečnost, že v době, kdy bylo usnesení vydáno vykonával dozor jiný státní zástupce, který porušení zákona neshledal, zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání nebrání.²⁸

Zahájení úkonů trestního řízení vymezuje podle nálezu Ústavního soudu použití trestního řádu, kdy soud označil trestní řád jako právní předpis se zásadním použitím pro trestní řízení tehdy, pokud trestní stíhání dospělo do stadia přípravného řízení, tedy kdy svůj začátek odvozuje od zahájení úkonů trestního stíhání, popř. od provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů (§ 160 odst. 1,2 t. ř.).²⁹

2.4.3. Objasňování a prověřování skutečností před zahájením trestního stíhání

K objasnění a prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, sepíše policejní orgán záznam o zahájení úkonů trestního řízení. Jeho další činnost spočívá v opatřování podkladů, vysvětlení, zadržení podezřelé osoby, zajišťuje místo činu, předměty a stopy trestného činu a provádí další úkony stanovené v § 158 odst. 3 až 9 t. ř.

Jak již bylo zmíněno výše, jednou z činností policejního orgánu je zajištění věci důležité pro trestní řízení. Ústavní soud se zabýval touto problematikou v Nálezu č. 255/05, kdy došel k závěru, že odmítnutí splnění povinnosti předložit věc důležitou pro trestní řízení u podezřelého nebo obviněného, který tak činí proto, aby neposkytoval proti sobě věcný důkaz, nelze předkládací povinnost vynutit postupem podle § 66 t. ř., tedy uložením pořádkové pokuty. Soud zde ve svém závěru uvádí, že není rozdíl mezi právem osoby podezřelé či obviněné odmítnout

²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. SL 741/2004 (č.3/2004 Sb. v.s.NSZ)

²⁹ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 87/98

výpověď a mezi právem osoby nestíhané nebýt - pomocí nepřímých, ale velmi účinných nástrojů – nucena k vydání důkazů, které mohou přivodit její trestní stíhání.³⁰

Vysvětlení – jde o způsob prověřování skutečností, který je upraven nejen v trestním řádu, ale je zakotven i v zákonu o Policii České republiky v ustanovení § 61. Vysvětlení je odpověď na dotazy policejního orgánu a nejčastěji má podobu pohovoru, který se zaznamená ve formě úředního záznamu.³¹

Zajištění místa činu, předmětů a stop trestného činu – je zpravidla neodkladným a neopakovatelným úkonem, který musí policejní orgán zajistit ihned poté, co byl o spáchání trestného činu vyrozuměn. Podrobněji k této problematice v následujících kapitolách.

Zadržení podezřelé osoby – způsoby a podmínky zadržení upravuje § 76 t.ř., kdy podezřelý může být zadržen za zákonem stanovených podmínek nejen policejním orgánem, ale i jakoukoli jinou osobou. Podrobněji se také tomuto tématu budu věnovat v následujících kapitolách.

Zadržení podezřelé osoby podle trestního řádu je třeba odlišovat od jiného druhu omezení osobní svobody, kterým je zajištění osoby a je upraven v zákoně o Policii České republiky v § 26. Zadržení se od zajištění liší nejen tím, že k zadržení je třeba předchozího souhlasu státního zástupce, ale i v samotné osobě, policejní orgán může zadržet osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, pokud jsou dány důvody vazby a dále tuto osobu může zadržet kdokoli, pokud byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté. Zajištění provádí pouze policejní orgán, není třeba souhlasu státního zástupce a také může jít o různé skupiny osob, včetně těch, které nejsou trestně odpovědné. Zajištěná osoba se ani nemusí dopouštět trestného činu, aby mohlo k zajištění dojít.

³⁰ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 255/05

³¹ *Musil a kol.* Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 575

2.4.4. Podání vysvětlení

Policejní orgán je oprávněn požadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů. Ve výzvě k dostavení se k podání vysvětlení policejní orgán uvede místo, čas, předmět vysvětlení, jaké písemnosti nebo věci má s sebou osoba přinést. Také má povinnost upozornit na následky nedostavení se a uvedení vědomě nepravdivých údajů. Dále je třeba osobu poučit o právu vysvětlení odepřít a o zákazu výslechu, což se týká případů, kdy by osoba měla státem uloženou povinnost mlčenlivosti a nebyla jí zproštěna nebo by se vysvětlení týkalo osoby příbuzné v řadě přímé, sourozence, osvojitele, osvojence, manžela, partnera, druha nebo jiných osob v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní (§ 100 odst.2 t.ř.). Podle t. ř. § 158 odst. 4 je třeba poučit i o právu na právní pomoc advokáta, která se ale týká pouze právní pomoci a nelze ji ztotožňovat s obhajobou obviněného. Např. advokát nemůže zasahovat do průběhu podání vysvětlení, nahlížet do spisu apod.

Kdo se dostaví na výzvu podat vysvětlení má nárok na náhradu nutných výdajů, pokud nebyl vyzván z důvodu svého protiprávního jednání. Ustanovení § 61 odst. 4 zákona o Policii České republiky stanoví, že nárok na náhradu je třeba uplatnit do 7 dnů ode dne, kdy se oprávněný na výzvu k podání vysvětlení dostavil. Náhradu poskytuje policie.

O podání vysvětlení se sepisuje úřední záznam, který může sloužit k rozhodnutí, zda osoba, která vysvětlení podala, bude u soudu vyslechnuta jako svědek, resp. u osoby podezřelé z trestného činu pro posouzení, zda je vhodný postup dle § 160 t. ř. Výslovně je zde uvedeno, že záznam nelze v žádném případě použít v řízení před soudem jako důkaz. Navíc tomu, kdo podal ve věci vysvětlení a později je vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být záznam předestřen. Důsledkem je, že v případě, kdy jde o trestní věc, v níž je jediným usvědčujícím důkazem výpověď osoby – svědka, státní zástupce podává obžalobu „naslepo“, bez procesně použitelných důkazů v podobě svědeckých výpovědí a pak jen může očekávat, co osoba, která podala v přípravném řízení

vysvětlení, vypoví jako svědek před soudem a jak se odchýlí od tvrzení učiněného policejnímu orgánu.³²

Pokud byl výslech proveden ještě před zahájením trestního stíhání a není možné jej považovat za neodkladný či neopakovatelný úkon ve smyslu § 160 odst.4 t. ř., jedná se o absolutně neúčinný důkaz, ke kterému není možné přihlížet při rozhodování, a to ani tehdy, jestliže by vyzníval ve prospěch obviněného.³³ Pokud zákon nestanoví jinak nelze tento úřední záznam použít před soudem jako důkaz.

Pokud má výpověď povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, je třeba, aby se jeho provedení účastnil na návrh státního zástupce i soudce, který v tomto případě odpovídá za zákonnost provedení tohoto úkonu.

Problematikou podání vysvětlení a právní pomocí při něm řešil ve svém nálezu i Ústavní soud, dle čl. 37 odst. 2 LZPS má policie povinnost zastoupení advokátem při podání vysvětlení dle § 12 č. 283/1991 Sb. umožnit.³⁴

Podáním vysvětlení při postupu dle § 158 t. ř. se zase zabývalo Nejvyšší státní zastupitelství. Právní zástupce osoby podávající vysvětlení není oprávněn být přítomen úkonům prováděným podle ustanovení § 158 t. ř. s výjimkou případů, kdy jsou tyto úkony prováděny s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu, která byla podle § 76 odst. 1 t. ř. zadržena (§ 76 odst. 6).³⁵

2.4.5. Provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů

Jedním z oprávnění, které policejní orgán nebo státní zástupce mají k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících spáchání trestného činu, je možnost provádět tzv. neodkladné a neopakovatelné úkony. Trestní řád definuje neodkladné a neopakovatelné úkony v ustanovení § 160 odst. 4, ale nepodává jejich taxativní ani demonstrativní výčet.³⁶

³² Šabata K. Podání obžaloby a možnost zprošťujícího rozsudku. Státní zastupitelství č. 4, 2009, s. 17

³³ Vaněček, P. K použitelnosti vadných důkazů v trestním řízení. Trestní právo č. 4, 2002, s. 22-23

³⁴ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 98/95

³⁵ Usnesení Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 1 Spr 171/1995 (č. 2/1995 Sb. v.s. NSZ)

³⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 447

Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.

Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést.

Pokud prováděl neodkladný nebo neopakovatelný úkon policejní orgán, musí v protokolu o jeho provedení uvést také důvody, na jejichž základě ho považuje za neodkladný nebo neopakovatelný. Na splnění podmínek a zákonnost při jejich provádění dohlíží státní zástupce při výkonu své dozorové činnosti.

Při provádění neopakovatelného úkonu spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici za přítomnosti soudce, se postupuje podle § 158a t. ř. V těchto případech jde o svědka, který umírá nebo je cizincem nebo osobou bez státní příslušnosti a prohlásí, že má v úmyslu vycestovat a do České republiky se již nevrátí. Přítomnost soudce u těchto úkonů navrhuje státní zástupce. Trestní řád výslovně nevyžaduje písemnou formu návrhu, účast lze sjednat telefonicky nebo písemně.

V rámci policejní činnosti se nejčastěji vyskytuje provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů na místě činu. Samozřejmě záleží na povaze konkrétní situace a na povaze trestného činu.

Postup policie při provádění prvotní činnosti na místě činu upravuje ZP PP č. 100/2001 v čl. 11. Ustanovení odst. 1 přímo stanoví povinnost policisty provést tyto úkony.

Závazný pokyn v odst. 2 vymezuje demonstrativním způsobem o jaké úkony jde zejména:

- překažení probíhajícího trestného jednání a zajištění osoby přistižené při páchání trestného činu
- poskytnutí první pomoci a zabezpečení lékařského ošetření zraněným
- provedení jiných úkonů k zabránění dalších škodlivých následků
- bezprostřední pronásledování osoby podezřelé ze spáchání trestného činu a její zajištění (zadržení)
- pátrání po čerstvé stopě s cílem zjistit pachatele nebo předměty, stopy anebo jiné důkazy

- zjištění totožnosti účastníků, poškozených, svědků
- předběžné zajištění místa činu, předmětů a stop, jeho vymezení, označení a uzavření před vstupem dalších osob a provedení úkonů k uchování předmětů, a stop
- splnění povinnosti hlášené služby

Pořadí prováděných úkonů se řídí okolnostmi na místě činu, přednost má vždy ochrana života a zdraví.

2.4.6. Způsob skončení prověřování

Trestní řád upravuje v ustanoveních § 159 a násl. několik možných způsobů skončení prověřování, podle výsledků z předchozí činnosti OČTŘ může být věc odložena, odevzdána jinému orgánu nebo se zahájí trestní stíhání.

Policejní orgán, který zahájil úkony trestního řízení nebo ve věci konal má trestním řádem stanovenou povinnost věc prověřit do dvou měsíců od získání informace o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, pokud jde o věc, patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení; do tří měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu; anebo do šesti měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu. Státní zástupce je oprávněn tuto zákonem stanovenou lhůtu v odůvodněných případech na žádost policejního orgánu prodloužit.

2.4.6.1. Odložení věci dle § 159a

K odložení věci jako způsobu skončení prověřování dojde tehdy, jestliže provedeným šetřením dojde OČTŘ k závěru, že nejsou splněny předpoklady pro zahájení trestního stíhání a nejde ani o věc, jejíž řešení by příslušelo jinému orgánu.

K odložení věci dochází zejména v případě, kdy trestní stíhání je nepřipustné podle § 11 odst. 1 t. ř. (např. trestní stíhání je promlčeno, jde o osobu, která je vyňata z pravomoci OČTŘ, která není trestně odpovědná, jde o trestní stíhání se

souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět, stanoví-li tak mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána atd.)

Dalším důvodem odložení věci může být skutečnost upravená v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) – je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne; bylo-li o skutku již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem, a toto rozhodnutí lze považovat za postačující.

K odložení věci dojde i v případě, že nebyly zjištěny skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání.

O odložení věci může rozhodovat jak státní zástupce tak policejní orgán a to ve formě usnesení.

Usnesení o odložení se doručuje poškozenému a pokud ho vydal policejní orgán, je třeba ho doručit do 48 h státnímu zástupci v rámci jeho dozorové činnosti. Poškozený může podat proti usnesení stížnost, která má odkladný účinek.

2.4.6.2. Odevzdání věci dle § 159a odst. 1

Jestliže policejní orgán nebo státní zástupce zjistí v rámci šetření, že ve věci nejde o podezření z trestného činu, ale že jde o přešůpek nebo jiný správní delikt, který lze kázeňsky projednat věc odevzdá:

- příslušnému orgánu k projednání přešůpku nebo jiného správního deliktu
- jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání³⁷

2.4.6.3. Dočasné odložení trestního stíhání se souhlasem státního zástupce dle § 159b

Jedná se o institut, který umožňuje výjimku z § 160. Podle ustanovení § 159b je možné nezahájit trestní stíhání, i v případě, že jsou splněny všechny podmínky pro jeho zahájení. Odložit zahájení trestního stíhání je možné pouze v zákonem

³⁷ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 1996, s. 256

stanovených případech, a to tehdy, jestliže je to třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů.

Odložit zahájení trestního stíhání může policejní orgán se souhlasem státního zástupce pouze na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce. Tato lhůta může být státním zástupcem prodloužena opět o dva měsíce a to i opakovaně.

Po pominutí důvodů pro odložení trestního stíhání musí policejní orgán trestní stíhání okamžitě zahájit.

2.4.6.4. Zahájení trestního stíhání dle § 160

Zahájit trestní stíhání je oprávněn, resp. za splnění zákonem stanovených podmínek povinen policejní orgán, výjimečně státní zástupce. Řízení může zahájit i orgán, který příslušný není, ale věc musí být do 3 dnů předána orgánu příslušnému. Toto opatření zajišťuje, aby trestní věc byla řešena i v případě, kdy příslušný orgán není k dispozici nebo tvrdí, že příslušný není a nedocházelo tak v řízení ke zbytečným prodlevám.

Aby mohlo k zahájení trestního stíhání dojít, je třeba, aby skutečnosti zjištěné v rámci prošetřování nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba.

O zahájení trestního stíhání sepíše policejní orgán usnesení, jehož nezbytnou součástí je popis skutku, ze kterého je tato osoba obviněna, zákonné označení trestného činu a skutečnosti, které odůvodňují zahájení trestního stíhání. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost.

Vymezením skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání se předurčuje předmět celého dalšího řízení. Pokud by se dalším vyšetřováním ve věci zjistilo, že skutek, pro který se trestní řízení vede je třeba právně kvalifikovat odlišně než je v usnesení stanoveno, není třeba vydávat usnesení nové, ale změna se pouze poznamená do protokolu a obviněný bude na změnu upozorněn. Trochu odlišně je tomu v případě, kdy bude zjištěn další skutek, kterého se obviněný dopustil a který není součástí usnesení. Potom je třeba postupovat dle § 160 odst.1. a sdělit obviněnému nové obvinění.

3. Zahájení trestního stíhání

3.1. Úvod, pojem

Zahájením trestního stíhání se trestní řízení přesunuje do další fáze, která je upravena trestním řádem v § 160 a násl. a je nazvána vyšetřování.

Zahájení trestního stíhání znamená, že trestní stíhání je možné vést proti určité osobě pro určitý skutek, který naplňuje znaky trestného činu, a že proti osobě, proti které se trestní stíhání vede, je možné použít procesních prostředků, které trestní řád umožňuje použít proti obviněnému. Obviněný může využít všechna práva, která mu dává trestní řád.³⁸

Úkony v této fázi trestního řízení spočívají opět převážně na policejním orgánu, jehož hlavním úkolem je shromažďovat důkazy o skutečnostech důležitých pro posouzení případu a plní další úkoly, které vedou ke splnění účelu trestního řízení.

3.2. Způsob zahájení trestního stíhání

K zahájení trestního stíhání je oprávněn policejní orgán, výjimečně státní zástupce, jehož pravomocí je provádět nejen jednotlivé úkony, ale i vést celé vyšetřování včetně vydávání rozhodnutí v kterékoli věci. V takovémto případě postupuje podle ustanovení trestního řádu určená pro policejní orgán tzn., že proti jeho rozhodnutí je možné podat stížnost ve stejném rozsahu jako proti rozhodnutí policejního orgánu.

Trestní stíhání se zahajuje ve formě usnesení, které musí mít písemnou formu a jeho opis musí být doručen obviněnému nejpozději při prvním výslechu, jeho obhájci do 48 hodin od jeho zvolení nebo ustanovení a do 48 hodin od sepsání státnímu zástupci.

Po novele účinné od 1. 1. 2002 zahajuje policejní orgán trestní stíhání vydáním usnesení, proti kterému stížnost nemá odkladný účinek, podle toho by bylo možné dovodit, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají okamžikem vyhotovení takového usnesení, pokud již předtím nebylo obviněnému vyhlášeno.

³⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 453

S přihlédnutím k ustanovení § 137 t. ř. by bylo možné usoudit, že trestní stíhání je zahájeno okamžikem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, a to i přes skutečnost, že se osoba, proti níž se trestní stíhání vede, o vydání takového usnesení dosud nedozvěděla.^{39 40}

3.2.1. Rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení

3.2.1.1. Policejní orgán

Postup policejního orgánu po zahájení trestního stíhání upravuje trestní řád, jehož znění je doplněno závazným pokynem policejního prezidenta č. 130/2007, oddíl 5.

V odst. 1 tohoto ustanovení ZP PP upravuje podmínky pro vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, je tomu stejně jako v úpravě trestního řádu – nasvědčují-li zjištěné skutečnosti, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba, včetně lhůt pro doručení obviněnému, obhájci a státnímu zástupci.

Jestliže policejní orgán zjistí, že se podezřelý vyhýbá trestnímu stíhání pobytem v cizině nebo se skrývá na území ČR a pátrání po něm je neúčinné, projedná se státním zástupcem, zda nenastaly důvody pro postup podle § 302 až 306 t. ř.

Jestliže je třeba doručit usnesení o zahájení trestního stíhání podezřelému, který se zdržuje v cizině postupuje se podle ustanovení čl. 28 a 36 odst. 1 ZZ PP č. 117/2006, kterým se stanoví postup policejních orgánů při právním styku s cizinou ve věcech trestních a při trestním řízení. Nejistí-li policejní orgán přesné místo pobytu podezřelého v cizině, požádá odbor mezinárodní policejní spolupráce Policejního prezidia České republiky o prověrku v zemích předpokládaného pobytu podezřelého.

Policejní orgán má dle čl. 35 odst. 6 ZP PP č. 130/2007 oprávnění požádat příslušný orgán o nevydání nebo odejmutí cestovního dokladu podezřelému,

³⁹ Vlach, M. Zahájení trestního stíhání. Trestní právo č. 4, 2002, s. 18-19

⁴⁰ Srovnej výklad v kapitole 3.5.2. této práce

jestliže shledá důvody pro takovéto opatření. Pokud je předpoklad, že k nevydání nebo odejmutí dojde, je oprávněn doklad zadržet i sám.

Jestliže není možné, aby neodkladné nebo neopakovatelné úkony provedl nebo trestní oznámení přijal policejní orgán, který je příslušný k zahájení trestního stíhání, provede tyto jiný policejní orgán, který však musí věc do tří dnů od provedení těchto úkonů věc předat orgánu příslušnému.

Poučovací povinnost spočívá v informování poškozeného o právu odepřít souhlas s trestním stíháním nebo o právu vzít souhlas zpět kdykoliv až do doby než se soud odebere k závěrečné poradě. Je třeba také poučit, že jednou odepřený souhlas nelze znovu udělit.

Poučovací povinnost se uplatňuje i ve vztahu vůči obviněnému, kdy policejní orgán musí poučit obviněného před každým výsledkem nebo jiným procesním úkonem o právu zvolit si obhájce nebo žádat jeho ustanovení, radit se s ním v průběhu úkonů, žádat jeho přítomnost při výslechu, právo rozmluvy bez třetích osob, je-li obviněný ve vazbě apod.

V případě, že se jedná o věc nutné obhajoby a obviněný si obhájce nezvolí ani ve stanovené lhůtě, policejní orgán požádá o jeho ustanovení soudce činného v místě působnosti policejního orgánu. O ustanovení lze žádat i telefonicky, zejména v případě, kdy byl obviněný zadržen, předveden a má být vzat do vazby nebo se jedná o den pracovního volna nebo klidu.

3.2.1.2. Státní zástupce

Činnost státního zástupce je podobně jako policejního orgánu upravena v ustanoveních trestního řádu a dále v zákoně o státním zastupitelství, zákon č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Hlavním úkolem státního zástupce je vykovávat dozor nad činností policejního orgánu, trestní řád mu však ukládá i povinnosti, které se týkají úkonů, které zpravidla provádí právě policejní orgán. Těmito činnostmi, které jsou upraveny jak

v ustanoveních trestního řádu, tak v zákoně o státním zastupitelství, jsou povinnost přijímat trestní oznámení, poučovací povinnost vůči obviněnému i poškozenému, povinnost provádět jednotlivé úkony trestního řízení, dočasně odložit zahájení trestního stíhání, dohlížet na dodržení zákonnosti při vydání usnesení o zahájení úkonů trestního stíhání apod.

V rámci dozorové činnosti je oprávněn dávat policejnímu orgánu pokyny k vyšetřování trestných činů, vyžadovat spisy a zprávy o spáchaných trestných činech, zúčastnit se provádění úkonů policejním orgánem, osobně provést úkon nebo vést vyšetřování, vydat rozhodnutí v kterékoli věci. Má oprávnění žádat po soudu zapůjčení spisu, či do nich může jen nahlížet nebo si pořizovat výpisy nebo opisy.

Státní zastupitelství je oprávněno v rámci své působnosti stanovené zákonem zpracovávat osobní údaje. Pro potřeby OČTŘ je oprávněno vést centrální evidenci stíhaných osob, která obsahuje osobní údaje vztahující se k osobám, proti kterým se trestní řízení vede, k poškozeným, popřípadě k dalším osobám na trestním řízení zúčastněným a dále údaje k trestným činům, které byly nebo měly být spáchány, a údaje s tím bezprostředně související.

3.3. Důvod zahájení trestního stíhání

Důvodem zahájení trestního oznámení jsou skutečnosti upravené v ustanovení § 160 t. ř. Jestliže byly prověřováním zjištěny skutečnosti, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a tyto skutečnosti také směřují k určité osobě, jíž je tento čin přisuzován, je OČTŘ povinen trestní stíhání zahájit. Dalším ustanovením, podle kterého je možné trestní stíhání zahájit, je § 303 odst. 1. Jde o případy, kdy se zahajuje trestní stíhání proti uprchlému doručením usnesení obhájci.

Mezi obecné důvody, které zdůvodňují tento postup v trestním řízení je samozřejmě skutečnost, ke kterému slouží celý trestní řád, totiž stíhat trestné činy, jejich pachatele a spravedlivě a včas je trestat a tím preventivně působit na ostatní.

S ohledem na důkazní situaci v době zahajování trestního stíhání není možno požadovat po OČTŘ zcela vyčerpávající popis skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání. Formulace skutku, který objekt trestného činu, kým a za jakých okolností měl být popsáným jednáním zasažen je dostatečné, jestliže naplňuje všechny znaky skutkové podstaty stíhaného trestného činu. V této fázi trestního řízení k zahájení trestního stíhání stačí vyšší stupeň pravděpodobnosti nasvědčující tomu, že obviněný spáchal skutek tomu odpovídajícím způsobem popsáným ve výroku usnesení podle § 160 odst. 1 t. ř. a z tohoto vymezení lze též dovodit požadovanou úroveň a rozsah další části předmětného rozhodnutí, tj. odůvodnění.⁴¹

Jestliže jsou výsledky přípravného řízení rozporné, existují dvě skupiny důkazů, které si vzájemně odporují, vzniká otázka, jakým způsobem by měl státní zástupce na tuto situaci reagovat. Dokazování v přípravném řízení je velmi omezeno, a proto je na soudu, aby v hlavním líčení předložené důkazy posoudil a rozhodl. Státnímu zástupci nepřísluší rozhodnout o zastavení trestního stíhání s odvoláním se na zásadu *in dubio pro reo*, jak ostatně vyplývá i z rozhodnutí R28/1997.

3.4. Forma zahájení trestního stíhání

Zahájení trestního stíhání je jedním z rozhodnutí OČTŘ a současně procesním úkonem, který musí splňovat zákonem stanovené podmínky při vydávání, včetně svojí formy. Obecně státní zástupce a policejní orgán rozhodují usnesením, pokud zákon nestanoví jinak; a nejinak je tomu i v případě zahájení trestního stíhání. Usnesením rozhodují OČTŘ v nejrůznějších otázkách, kromě uznání obviněného vinným.

Usnesení, kterým se podle § 160 odst. t. ř. rozhoduje o zahájení trestního stíhání, je úkonem se závažnými důsledky pro osobu obviněného a k jeho vydání smí dojít jedině v zákonných mezích (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 LZPS).

⁴¹ Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 369/05

Toto rozhodnutí má však ve své podstatě toliko předběžný charakter a jeho smyslem ve vztahu k obviněnému je oznámení, že je stíhán pro určitý skutek, což je podmínkou dalších procesních úkonů v trestním řízení. Důvodnost a zákonnost trestního stíhání bude příslušnými orgány z úřední povinnosti zkoumána po celou dobu trestního řízení.⁴²

Obecné náležitosti usnesení jsou obsaženy v ustanovení § 134 t. ř., které se svými náležitostmi liší od náležitostí usnesení o zahájení trestního řízení, které je upraveno ve zvláštním předpise ZP PP č. 130/2007.

§ 134 t. ř. vymezuje tyto náležitosti:

- označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde
- den a místo rozhodnutí
- výrok usnesení s uvedením zákonných ustanovení, kterých bylo použito
- odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného
- poučení o opravném prostředku

Náležitosti usnesení, které nebyly splněny tak, jak požaduje dikce zákona, mohou být doplněny, vráceny k přepracování nebo usnesení může být celé zrušeno a nahrazeno novým.

Pokud jde o usnesení, které nebylo řádně odůvodněno a je proti němu přípustná stížnost, státní zástupce může využít svého dozorového práva dle ustanovení § 174 odst.2 t. ř., toto ustanovení zrušit a nahradit ho vlastním, proti kterému nelze stížnost podat, s tím, že právo na spravedlivý proces zůstane zachováno.⁴³

Vada usnesení, která spočívá v absenci nebo nedostatku popisu zavinění, subjektivní stránky trestného činu, způsobuje, že usnesení nelze považovat za zákonné dle § 160 odst.1 t. ř. a nezpůsobuje účinky, které zákon předpokládá.⁴⁴

⁴² Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 693/06

⁴³ Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 693/06

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 582/99

3.4.1. Náležitosti usnesení o zahájení trestního stíhání

Jak již bylo zmíněno výše náležitosti usnesení o zahájení trestního řízení jsou upraveny v ZP PP č. 130/2007 v čl. 35 odst. 2.:

- a) označení policejního orgánu, spisová značka, místo a datum
- b) data obviněného
- c) popis skutku tak, aby nemohl být zaměněn s jiným
- d) právní kvalifikaci trestného činu, který je ve skutku spatřován
- e) odůvodnění
- f) poučení o opravném prostředku
- g) poučení o nutné obhajobě

V odůvodnění usnesení je třeba uvést zejména skutečnosti, které byly vzaty za prokázané, důkazy o něž se skutková zjištění opírají, úvahy jimiž se rozhodující orgán řídil při hodnocení provedených důkazů a také skutečnosti, na jejichž základě kvalifikoval čin podle příslušných ustanovení trestního zákona.

Usnesení o zahájení trestního stíhání musí být vyhotoveno v písemné podobě a je třeba ho zákonem stanoveným způsobem a v zákonem stanovené lhůtě doručit obviněnému, jeho obhájci a státnímu zástupci. Podrobněji o této problematice viz. kapitola 4.2. Úprava doručování je obsažena v § 62 a násl. t. ř. Pokud je to možné, doručuje se písemnost při úkonu trestního řízení, jinak probíhá doručování do datové schránky, popř. prostřednictvím OČTŘ, policejního orgánu, poskytovatele poštovních služeb, nebo pomocí orgánu obce.

3.5. Účinky zahájení trestního stíhání

3.5.1. Účinky v rámci řízení

Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání se trestní řízení dostává do další fáze přípravného řízení. Je to okamžik, kterým se trestní řízení stává více

transparentní a snáze kontrolovatelné. OČTŘ jsou vybaveny účinnějšími nástroji, které potřebují k dosažení cílů trestního řízení.⁴⁵

Rozšiřují se možnosti zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot, provádění důkazů se uplatňuje v mnohem širším záběru. Okamžikem zahájení trestního stíhání lze vzít obviněného do vazby, zadržet ho, vyzvat osobu k vydání věci důležité pro trestní řízení nebo tuto věc odejmout.

Se souhlasem státního zástupce může policejní orgán zajistit peněžní prostředky na účtu u banky, zajistit nemovitost, která byla určena nebo využita ke spáchání trestné činnosti nebo zajistit jiné majetkové hodnoty, které byly určeny, použity k trestné činnosti nebo jde o výnosy z ní, zadržet zásilku nebo tuto zásilku sledovat.

Dalšími úkony, které je oprávněn provést policejní orgán v této fázi řízení, ale pouze se souhlasem soudu, je domovní prohlídka, otevření zásilky, záměna zásilky, provedení záznamu a odposlechu telekomunikačního provozu.

Dokazování je směřováno především do stadia před soudem v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů a materiální pravdy, přesto i v přípravném řízení je možné, někdy i nezbytné a nutné určité důkazy provést. Jejich průběh a výsledek musí být ale náležitě zaznamenán, aby mohl být jako důkazní prostředek před soudem proveden. Z toho důvodu není přítomnost soudce u provádění důkazů žádnou zvláštností.

Zákon umožňuje v některých případech provést i dokazování, které se zásadně provádí v řízení před soudem, např. konfrontace (§ 104 odst. 7 t. ř.). Za zvláštní důkazní prostředek bych označila rekognici, kterou lze provést jak v řízení před soudem, tak před i po zahájení trestního stíhání; pokud ji státní zástupce označí za neodkladný nebo neopakovatelný úkon.⁴⁶

Dalším účinkem, který sdělení obvinění vyvolává je vymezení předmětu řízení kvalifikací skutku. To má vliv nejen na možnosti využití důkazních prostředků, ale

⁴⁵ *Musil a kol.* Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha:C.H.BECK, 2007, s. 600

⁴⁶ Srovnej výklad v kapitole 2.4.5. této práce

rozhoduje i o tom, který OČTŘ se bude věci zabývat, a který soud bude příslušný věc projednávat a rozhodovat. Jestliže během vyšetřování vyjde najevo, že se obviněný dopustil dalšího skutku, bude mu sděleno obvinění nové.

3.5.2. Účinky vůči osobě, proti které se trestní řízení vede

Do fáze sdělení obvinění je osoba podezřelá ze spáchání trestného činu označována za podezřelého, vyhotovením ZZÚTŘ se její označení, stejně jako samotný proces dostává do další fáze, ve které již hovoříme o obviněném. Otázkou je, zda účinky usnesení o zahájení úkonů trestního řízení nastávají vyhotovením samotného ZZÚTŘ nebo až jeho doručením podezřelému, resp. obviněnému. Okamžik zahájení trestního stíhání musí být jistý a určitý, ať již policejní orgán doručí obviněnému usnesení s časovým předstihem nebo až na počátku prvního výslechu.⁴⁷ Pokud budeme vycházet z dikce zákona, ustanovení § 32 t. ř., který stanoví, že toho kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných trestním řádem teprve tehdy, jestliže proti němu bylo zahájeno trestní stíhání dle § 160 t. ř. Zákon zde nehovoří jen o rozhodnutí (usnesení) o zahájení úkonů trestního stíhání, ale zdůrazňuje, že trestní stíhání musí být zahájeno proti němu, tedy jinak řečeno, že mu bylo usnesení doručeno do vlastních rukou bez možnosti uložení doručované zásilky.⁴⁸ Z tohoto lze usuzovat, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají vůči podezřelému až doručením usnesení.

Dalším účinkem, který zahájení stíhání vyvolává je vznik práva na obhajobu. Právo obviněného na obhajobu je zakotveno v čl. 40 odst. 3 a 4 LZPS, podobně trestní řád v § 2 odst. 13 upravuje zajištění práva na obhajobu. Právo na obhajobu se vztahuje na celé trestní řízení a všechny OČTŘ mají povinnost umožnit osobě, proti níž se řízení vede, uplatnění jejích práv. Po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. má obviněný právo na obhajobu od

⁴⁷ Vantuch, P. Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se trestní řízení vede) od 1.1.2002. Trestněprávní revue č. 1, 2003, s.14

⁴⁸ Vantuch, P. K účinkům obvinění sděleného do 31.12.2001 (před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.) a doručeného obviněnému po 1.1.2002. Bulletin advokacie, 2003, č. 6-7, s. 86

okamžiku zahájení trestního stíhání dle § 160 odst. 1 t. ř. Účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči podezřelému nastávají až doručením usnesení obviněnému, což vyplývá nejen ze způsobu doručení usnesení o zahájení trestního stíhání do vlastních rukou obviněného bez možnosti uložení doručované zásilky. Jakmile tedy podezřelá osoba převezme toto usnesení, lze vůči ní užít všech prostředků zakotvených v trestním řádu.^{49 50}

Obviněný má především právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí, stejně tak má právo vyžadovat od OČTŘ, aby postupovaly tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, zejména aby také objasňovaly se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící v jeho prospěch a prováděly v tomto směru důkazy. Všechny OČTŘ jsou povinny vždy obviněného poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.⁵¹

Porušení předpisů zajišťující právo obhajoby jsou důvodem vrácení věci státnímu zástupci k došetření při běžném projednání obžaloby, zrušení rozsudku soudu prvního stupně v odvolacím řízení, důvodem k podání dovolání nebo i důvodem k podání rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona.

Za obhájce lze zvolit kteréhokoli advokáta na základě plné moci a zvolit ho může jak sám obviněný, tak jeho příbuzní nebo zákonný zástupce.

Přestože si obviněný může zvolit kteréhokoli advokáta, neznamená to, že advokát musí jeho obhajobu přijmout.⁵²

Případy, kdy advokát může nebo dokonce musí obhajobu odmítnout jsou vymezeny v zákoně o advokacii, zákon č. 85/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (např. zájmy advokáta jsou v rozporu se zájmy obviněného, v téže věci poskytl již pomoc jiné osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy obviněného, advokát nebo osoba jemu blízká se účastnil projednávání věci apod.). Odmítnutí advokátních služeb je možné podle téhož zákona tehdy, pokud nebyl k jejím poskytnutím ustanoven podle zvláštních předpisů nebo určen Komorou. Pokud advokát dospěje k závěru, že není schopen nebo ochoten obviněného obhajovat, a to pro rozpor takové obhajoby s jeho svědomím, může pochopitelně z tohoto

⁴⁹ Vantuch, P. Právo na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení. Trestní právo č. 10, 2002, s. 17

⁵⁰ Srovnej viz poznámka pod čarou č. 46

⁵¹ Vantuch, P. Právo na obhajobu. Právní rádce, č. 2, 2007, s. 35

⁵² Vantuch, P. Právo na obhajobu. Právní rádce, č.2, 2007, s. 36

důvodu odmítnout převzít obhajobu. Toto se však neuplatní v případě, kdy je obhájce ustanoven soudem.⁵³ Jestliže je obhájce obviněného v průběhu trestního řízení vyškrtnut ze seznamu advokátů vedeného Českou advokátní komorou, není již oprávněn vykonávat advokátní praxi, a tedy i obhajovací práva obviněného. Pokud se přesto zúčastní úkonů trestního řízení, jde o závažné porušení obhajovacích práv obviněného, které má i závažné procesní účinky, spočívající v tom, že veškeré důkazy provedené v řízení jsou ve vztahu k tomuto obviněnému absolutně procesně neúčinné.⁵⁴ Zdůvodnění odmítnutí poskytnutí obhajoby zákon nevyžaduje, přesto odmítnutí obhajoby advokáti vesměs zdůvodňují, např. vytižení advokáta, nedostatek zkušeností pro danou věc, zdravotní či psychický stav apod.⁵⁵

Ve většině případů je pouze na vůli obviněného, zda si obhájce zvolí či nikoliv. Jestliže se však jedná o případ nutné obhajoby, kdy obviněný obhájce mít musí a sám si ho dobrovolně nezvolí ani ve stanovené lhůtě, musí mu být ustanoven (§ 38 t. ř.). Případy, kdy obviněný musí být zastupován v řízení advokátem vymezuje taxativně § 36 t. ř. Vztahy a okolnosti v trestním řízení jsou velmi rozmanité, a proto i v případě nutné obhajoby může dojít k situaci, kdy bude třeba ustanoveného obhájce obhajování zprostit, zejména při narušení nezbytné důvěry mezi obviněným a obhájcem.⁵⁶

3.5.3. Účinky na trestní právo hmotné

Zahájení trestního stíhání zasahuje svými účinky i do trestního práva hmotného, tyto účinky můžeme označit jako „hmotněprávní účinky sdělení obvinění“⁵⁷

Zahájení trestního stíhání ovlivňuje běh promlčecí lhůty upravené v ustanovení § 67 odst. 3 písm.a) zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Toto

⁵³ Kučera P. Obhájce obviněného a jeho svoboda projevu. Trestní právo č. 4, 2009, s. 3

⁵⁴ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci – 2 To 108/2000 (č. 56/2001-I.Sb.ORAC – trestní)

⁵⁵ Vantuch, P. Právo na obhajobu. Právní rádce, č.2, 2007, s. 37

⁵⁶ Vantuch, P. Právo na obhajobu. Právní rádce, č. 2, 2007, s. 39

⁵⁷ Růžička, M. K otázce, kdy nastávají účinky zahájení trestního stíhání ve věcech, v nichž bylo konáno zkrácené přípravné řízení, a státním zástupcem byl podán návrh na potrestání. Justiční praxe č.4, 2002, s. 171

ustanovení uvádí, že promlčení trestního stíhání se přerušuje sdělením obvinění pro trestný čin, o jehož promlčení jde, stejně tomu bude v případě, pokud by pachatel spáchal v promlčecí době nový trestný čin, se stejným nebo přísnějším trestem.

Další hmotněprávní účinek je obsažen v ustanovení § 12 odst. 11 t. ř., týkající se přerušení pokračujícího trestného činu. Pokračuje-li obviněný v jednání, pro které je stíhán i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání jako skutek nový.

3.5.4. Účinky mimo oblast trestního práva

Zahájení trestního stíhání nezpůsobuje pouze procesní důsledky, které se promítají do postupu OČTR vůči obviněnému, ale ovlivňují i samotnou osobu obviněného a jeho nejbližšího okolí. Ještě před zahájením trestního stíhání dochází v okolí podezřelého k určitému pohledu na jeho osobu, pokud se o něho začne policie „zajímat“, natož po sdělení obvinění. Dochází zde k zásahu do soukromí a vztahů obviněného nejen v rodině, ale i přátel, známých a v zaměstnání. Ne vždy vede trestní řízení k odsouzení obviněného a skutečnost, že proti němu bylo vedeno trestní řízení, může jeho život ovlivnit velmi podstatným způsobem. Je proto třeba, aby k zahájení trestního stíhání docházelo až tehdy, jestliže jsou skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala ta konkrétní osoba, skutečně prokázány tak, jak to vyžaduje a stanoví trestní řád v § 160.

Před novelou trestního řádu do 31. 12. 2002 docházelo k zahájení trestního stíhání sdělením obvinění, tento záznam byl často velmi strohý a odůvodnění zahájení trestního stíhání byla často použita pouze věta, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba. Nebyly zde uvedeny konkrétní skutečnosti. Tento institut byl často využíván k tomu, aby mohly být ve věci prováděny úkony, které vyžadovaly zahájení trestního stíhání.⁵⁸

⁵⁸ *Poloček, P.* Možnosti obhájce v trestním řízení před sdělením obvinění. Bulletin advokacie č. 8, 1997, s. 44-45

Od 1. 1. 2002 upravuje trestní řád zahájení trestního řízení ve formě usnesení o zahájení trestního řízení a stanoví podmínky zahájení trestního stíhání tak, aby bylo zajištěna ochrana práv a svobod podezřelého v co největší míře. České ústavní předpisy předpokládají, že lidská práva lze omezit (čl. 4 odst.2 LZPS), že však tyto omezující zásahy musejí být upraveny zákonem a že při nich musí být šetřeno podstaty a smyslu základních práv a svobod. Problém tkví v tom, že efektivní postih kriminality si nelze představit bez zásahu státních orgánů do sféry lidských práv – do práva na osobní integritu, do domovní svobody, do listovního a telekomunikačního tajemství, do práva vlastnického atd.⁵⁹

S šířením informací o obviněném a vyšetřované věci mezi širší veřejnost trestní řád počítá a upravuje ji v § 8a v souladu s čl. 17 odst. 5 LZPS. S informacemi obsaženými ve spisu přichází do styku kromě OČTŘ také obviněný, poškozený, zúčastněná osoba a jejich obhájci a zmocněnci. Tyto osoby musí dbát, aby nedocházelo k zásahům do práv na ochranu osobnosti obviněného a dalších osob, ale není vyloučeno, aby uvedené osoby tyto informace zveřejnily. Sdělení informací o stavu věci poskytují OČTŘ především prostřednictvím určených osob (mluvčích). V rámci této povinnosti mohou informovat o výsledcích své činnosti, v jakém stadiu se trestní řízení nachází, jaké úkony byly provedeny nebo jaké jsou výsledky jejich rozhodovací činnosti. Při sdělování informací ale musí dbát, aby sdělením neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností a aby neporušily zásadu presumpce nevinny.⁶⁰

Důsledky poskytnutí informací mohou být velmi závažné, pokud OČTŘ, ať již z vlastní iniciativy nebo po dotazech novináře, poruší své povinnosti uvedené v § 8a odst. 1 a 2 t. ř. a neodepře poskytnutí informací o podezřelém, či sdělí, že určitá osoba bude obviněna, může způsobit podezřelému, jehož se zveřejněné informace dotýkají, nenapravitelné osobní, rodinné i pracovní důsledky.⁶¹

⁵⁹ Musil, J. Ochrana obviněného v trestním řízení – tendence. Trestní právo, č.11, 2006, s. 3

⁶⁰ Kučera P. Ptáček M. Vliv veřejného mínění na trestní řízení, Trestní právo č. 9, 2007, s. 3-4

⁶¹ Vantuch, P. Informování veřejnosti o podezřelém. Právní rádce č. 6, 2007, s. 7

3.6. Překážky zahájení trestního stíhání

Překážkami, které způsobují, že trestní stíhání nelze zahájit, jsou určité skutečnosti, které mohou nastat jak před začátkem prověřování, tak i v jeho průběhu. Přestože výsledky šetření vedou k závěru, že zahájení trestního stíhání by bylo oprávněné, zákon takovýto postup vylučuje právě z důvodů existence těchto překážek, které jsou zakotveny v jeho obsahu.

Nepřípustnost trestního stíhání dle § 11 t. ř.

Ustanovení § 11 trestního řádu upravuje podmínky, za kterých nelze trestní stíhání zahájit, a bylo-li již zahájeno, tak v něm nelze pokračovat. Jedná se zejména o důvody promlčení, udělení milosti či amnestie prezidenta republiky, vynětí osoby z pravomoci OČTŘ, neodpovědnost osoby z důvodu nedostatku věku, smrti podezřelého apod.

Jestliže bylo trestní stíhání zastaveno z důvodu udělení milosti nebo amnestie, z důvodu promlčení nebo protože poškozený nedal souhlas a obviněný v zákonem stanovené lhůtě 3 dnů od doručení usnesení o zastavení trestního stíhání prohlásí, že na projednání trvá, v řízení se pokračuje.

Nesouhlas poškozeného s trestním stíháním dle § 163 t. ř.

Další z překážek, která znemožňuje zahájit trestní stíhání nebo v něm pokračovat, je udělení nesouhlasu s trestním stíháním nebo vzetí souhlasu zpět poškozeným v dané trestní věci.

Výše zmíněné ustanovení trestního řádu vyjmenovává taxativně trestné činy, u kterých je třeba souhlasu poškozeného s jejich stíháním. Pokud poškozený jednou souhlas udělí a vezme ho zpět, nové povolení se stíháním není možné. Kdy není třeba souhlasu poškozeného ani u trestných činů dle § 163 t. ř., pojednává podrobněji kapitola 1.5.1. této práce.

4. Vyšetřování

4.1. Úvod, pojem

Vyšetřováním se označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby (§ 161 odst. 1 t. ř.). Do fáze vyšetřování tedy vstupuje trestní řízení zahájením trestního stíhání.

Jde o část trestního řízení, ve které se opět projevuje nejvýrazněji činnost policejního orgánu a státního zástupce, jejichž hlavním úkolem nadále zůstává opatřování podkladů pro objasnění trestného činu, zjištění jeho pachatele a rozhodnutí pro podání či nepodání obžaloby k soudu. Úkolem vyšetřování není provádět náročné dokazování k opatření všech potřebných informací, ale důkazy mají být především vyhledány.⁶² Zda a v jakém rozsahu bude dokazování uskutečněno, závisí především na tom, v jaké formě přípravné řízení je. Zkrácené přípravné řízení bude obsahovat minimum dokazování narozdíl od rozšířeného, které ho bude vyžadovat více, vzhledem k závažnosti a obsáhlosti trestné činnosti.

Zvláštní kapitolou v otázce vyšetřování jsou případy trestných činů spáchaných samotnými policisty. Pravomoc řešit tyto trestné činy příslušela v různých obdobích vývoje trestního práva různým subjektům. Dle zákona č. 40/1974 Sb., o SNB náležela pravomoc řešit trestné činy příslušníků SNB Vojenské prokuratuře. Na základě zákona 283/1991 Sb., O Policii České republiky byla Veřejná bezpečnost přeměněna na Policii České republiky a vyšetřování trestných činů policistů s účinností zákona o státním zastupitelství č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, až do 1. 1. 2009 příslušelo státním zástupcům. Novela trestního řádu z roku 2008, svěřila s účinností od 1. 1. 2009 vyšetřování trestných činů policistů útvarům Policie ČR (podobně příslušníci BIS a Útvaru pro zahraniční styky a informace), kterým je Inspekce Policie ČR. Vzhledem k situaci

⁶² Musil, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 593

v republice a k nedůvěřivému pohledu občanů na policii to asi nebyl nejšťastnější krok. Tato úprava může vést u řady osob k pochybnostem, zda je řešení trestních věcí policistů skutečně objektivní.

4.2. Vztah vyšetřování a kriminalistiky

4.2.1. Úvod

V počátcích svého historického vývoje nebyla kriminalistika chápána jako samostatná vědní disciplína a byla označována za pomocnou vědu trestního práva. Teprve od poloviny 19. století je považována za samostatnou vědní disciplínu.⁶³ Kriminalistika je multidisciplinární a empirickou vědou orientovanou na oblast kriminality, vypracovává efektivní metody odhalování a vyšetřování trestné činnosti, které poskytuje zejména policejním a justičním orgánům a znalcům a zpracovává i efektivní metody kriminalistické prevence. Její význam spočívá hlavně v tom, že zvyšuje pravděpodobnost rychlého a účinného postihu.⁶⁴

Trestní právo procesní upravuje postup OČTŘ, ale provádění procesních úkonů nemá jen právní povahu, nýbrž také organizační, technickou, taktickou a metodickou, což je předmětem zájmu kriminalistiky. Proto má trestní právo procesní, zejména jeho část zabývající se dokazováním, velmi úzký vztah s kriminalistikou. Kriminalistické metody, které se dlouhodobě úspěšně v praxi uplatňují, se postupně zavádějí do trestního řádu a stávají se tak zároveň procesními úkony, např. „Některé zvláštní způsoby dokazování“ oddíl třetí hlavy páté (konfrontace, rekonstrukce, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka na místě).

4.2.2. Kriminalistická taktika

Definice kriminalistické taktiky je možné v odborné literatuře nalézt několik. Vyplývá to především z různého pojetí systému kriminalistiky. Kriminalistická taktika je neoddělitelnou součástí kriminalistiky a svými metodami zkoumá

⁶³ Porada, V. a kol. Kriminalistika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 26-30

⁶⁴ Novotný, O. a kol. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 28

především paměťové kriminalistické stopy. V systému kriminalistiky má své pevné místo a rovnocenné postavení vedle kriminalistické techniky⁶⁵. Prostřednictvím kriminalistické taktiky se realizují mnohé postupy a prostředky kriminalistické techniky. Kriminalistická taktika reaguje na vývoj metod používaných pachateli a stanoví pro kriminalistickou techniku požadavky a směry rozvoje kriminalistickotechnických prostředků a zdokonalování již existujících.⁶⁶

4.2.3. Kriminalistické verze

Zjištění objektivní pravdy, tedy skutkového stavu dané věci v trestním řízení, je složitý proces. Poznání tohoto procesu je uplatňováno v kriminalistické praktické činnosti prostřednictvím jednotlivých metod, které jsou základním předpokladem úspěšného odhalování a objasňování trestné činnosti, včetně vypátrání a usvědčení pachatele. Jednou z těchto metod jsou i kriminalistické verze.⁶⁷

Kriminalistické verze jsou obecně chápány jako určitý myšlenkový postupný proces poznávání a dokazování objektivní pravdy o spáchaném skutku.⁶⁸

Tvorba kriminalistických verzí je složitým procesem, který v sobě zahrnuje myšlenkovou, logickou činnost, spočívající v určitém úsudku, myšlenkovém modelování daného skutku. V praxi jde o proces myšlení ve formě kriminalistických verzí uplatňovaný subjektem vyšetřování při získávání prvotních informací, vyvozování závěrů a formulací domněnek z těchto informací k vyšetřované události.⁶⁹ Kriminalistické verze jsou tedy jedna z forem myšlení vyšetřujícího subjektu a usměrňují postup při objasňování trestné činnosti. Uplatní

⁶⁵ Kriminalistická technika slouží k realizaci jednotlivých kriminalistickotechnických metod při vyhledávání, zajišťování, zkoumání a dokumentování kriminalistických stop. Plnění úkolů krim. techniky zajišťuje krim. technik, který je vybaven prostředky pro vyhledání, zviditelnění a zajištění stop a dále prostředky pro zpracování obrazové a topografické dokumentace.

⁶⁶ *Porada, V. a kol.* Kriminalistika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 215

⁶⁷ *Vichlenda, M. a kol.* Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 9

⁶⁸ *Vichlenda, M. a kol.* Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 9

⁶⁹ *Vichlenda, M. a kol.* Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 12

se především tam, kde z okolností případu lze vyvodit více možných vysvětlení chybějících faktů nebo vztahů.

Vyvozené kriminalistické verze je nutno prověřit a tím dokázat existenci či neexistenci nutných a možných důsledků. Účelem této prověrky je tedy odmítnutí všech verzí, jejichž důsledky jsou v rozporu se zjištěným objektivním stavem, a dokázání pravdivosti jediné verze.⁷⁰ Prověření a dokázání existence předpokládaných nutných důsledků, vyplývajících z vytvořené logické konstrukce, posunuje poznání kriminalisticky relevantní události na vyšší úroveň. Současně jsou některé logické konstrukce odmítnuty jako nepravdivé, jiné se upřesňují či doplňují apod.⁷¹

4.2.4. Vyhledávání a provádění důkazů

Dokazování obecně je nezastupitelnou a podstatnou součástí trestního řízení. Jde o postup OČTŘ zákonem stanoveným způsobem, jehož cílem je poznání skutkových okolností důležitých pro další postup v řízení, resp. později pro rozhodnutí ve věci. Provádění důkazů spadá především do fáze řízení před soudem, přesto i v přípravném řízení umožňuje trestní řád některé důkazy provádět. Které to budou a v jaké míře se provedou rozhoduje konkrétní situace a její okolnosti. Především jde o důkazy získané operativně pátracími prostředky nebo neodkladné či neopakovatelné důkazy.

V souladu se zásadou vyhledávací jsou OČTŘ povinny zjišťovat skutečnosti důležité pro trestní řízení, ať už svědčí ve prospěch nebo neprospěch obviněného a to i bez návrhu stran. Vyhledáváním důkazů se rozumí činnost, která směřuje k nalezení pramenů informací sloužících jako důkaz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení.⁷²

⁷⁰ Porada, V. a kol. Kriminalistika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 218

⁷¹ Porada, V. a kol. Kriminalistika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 215

⁷² Jelínek J. a kol. Trestní právo procesní, Praha: Linde, 2007, s. 340

Důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být v řízení použit (týkalo by se to např. výslechu zadrženého, obviněného, kdy jde pouze o jeden z důkazů, které OČTŘ hodnotí). Trestní řízení má stupňovitou výstavbu a vrcholí řízením před soudem, kdy soud rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Proto také posouzení, zda byl výslech proveden zákonným způsobem – a zda je tedy v trestním řízení použitelný – přísluší OČTŘ, které hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.⁷³ Prokázat vinu obžalovaného je možné pouze na základě nepochybně zjištěných skutečností a za použití procesních prostředků, které trestní řád umožňuje. Důkaz získaný nezákonným způsobem je absolutně neúčinný a v trestním řízení jej nelze použít.⁷⁴

Současná právní úprava vyšetřování nezná institut předběžného hodnocení důkazů, a proto není v pravomoci kteréhokoli OČTŘ provádět podle vlastních kritérií předběžnou selekci důkazů a upravovat tak důkazní situaci podle vlastní úvahy a volby, příp. z daných důkazů preferovat ty, které potvrzují zvolenou skutkovou verzi.⁷⁵

Provádění důkazů v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání a po zahájení trestního stíhání se liší co do rozsahu, použitelnosti před soudem, tak i způsobem jejich zaznamenání.

Před zahájením trestního stíhání je třeba především podklady pro další řízení opatřit a zajistit, tedy důkazy vypátrat. Nejčastěji se používá záznam ve formě úředního záznamu (např. u podání vysvětlení, které nemá povahu neodkladného a neopakovatelného úkonu) nebo ve formě protokolu, kdy je třeba, aby bylo možné tento důkaz provést u soudu. Provedení takového důkazu již v této fázi, musí splnit další náležitosti stanovené zákonem (např. přítomnost soudce).

Po zahájení trestního stíhání lze určité důkazy provést také, ale opět zde zákon stanoví podmínky, které musí být splněny. Rozsah tohoto dokazování také záleží

⁷³ Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 484/97

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 291/2000

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 617/2000

na tom, v jaké formě přípravné řízení je. Ve zkráceném přípravném řízení je třeba důkazy především vyhledat, aby mohly být použity a provedeny před soudem, kdežto v rozšířeném přípravném řízení je nutné důkazy nejen vyhledat a opatřit, ale i provést.

Důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. OČTŘ jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy (což vyplývá ze zásady oficiality, zásady vyhledávací a zásady zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti).⁷⁶

V souvislosti se stále se rozšiřující mezinárodní kooperací v boji s trestnou činností a zejména při stíhání trestných činů, které takovou kooperaci vyžadují, vystoupila aktuálně do popředí i problematika zákazu důkazů. Rozdílnost jednotlivých právních úprav, stejně jako i nezanedbatelné rozdíly při jejich výkladu v judikatuře se ukazují být v řadě případů překážkou efektivity trestního stíhání, které překračuje hranice jednotlivých států. Rozdíly spočívají nejen v samotném katalogu zákazu důkazů, ale i v rozdílných přístupech k účinnosti, a tedy i použitelnosti důkazů.⁷⁷

4.2.4.1. Zadržení

Při plnění úkolů policie vznikají situace, kdy bude nutno uplatnit oprávněný zásah do osobních svobod občanů. Takový zásah předpokládá i zadržení, jehož úprava a podmínky stanoví trestní řád v hlavě čtvrté oddílu druhém. Vzhledem k tomu, že jde o zásah do osobních svobod a práv osob, je třeba se řídit nejen těmito ustanoveními, ale postupovat i dle LZPS a mezinárodních smluv, kterými je

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 37/03

⁷⁷ Pipek, J. Zákaz důkazů v českém trestním řízení. Kriminalistika r. XXXI, č. 4, 1998, s. 309

především Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Dalším právním předpisem je ZP PP č. 130/2007, který upravuje postup před i po zadržení. Podobný institut, při němž dochází k omezení osobní svobody, upravuje Zákon o Policii ČR, kterým je zajištění.⁷⁸

Podstatou zadržení je krátkodobé omezení osobní svobody obviněného (podezřelého), a to na základě opatření příslušného OČTŘ za účelem prozkoumání, zda u něho jsou či nejsou dány důvody vazby.⁷⁹

Zadržení je opatření, které lze v neodkladných a naléhavých případech použít jednak vůči obviněnému, jednak vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu.

Zadržení podezřelého provede policejní orgán, pokud je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba a je splněn některý z důvodů vazby. K zadržení je třeba předchozího souhlasu státního zástupce, bez takového souhlasu je možné zadržení provést jen tehdy, pokud věc nesnese odkladu a souhlasu nelze předem dosáhnout. Před zadržením policejní orgán požádá státního zástupce o souhlas k provedení tohoto úkonu, kdy v žádosti uvede všechna zjištění, případně důkazy, které odůvodňují tento úkon a předloží mu originál trestního spisu. Ihned po zadržení poučí policejní orgán zadrženého o právu zvolit si obhájce a radit se s ním již v průběhu zadržení a žádat, aby obhájce byl přítomen výslechu.⁸⁰

Zadržení osoby obviněného je možné tehdy, pokud byl předvolán k výslechu, jinému úkonu nebo se sám bez předvolání dostavil nebo byl předveden a jsou po skončení výslechu dány důvody vazby a nelze-li pro neodkladnost rozhodnutí o vazbě předem opatřit. O tom musí být bezodkladně vyzooměn státní zástupce a musí mu být předán protokol sepsaný po zadržení a ostatní materiál potřebný k podání návrhu na vzetí do vazby.

⁷⁸ Podrobněji viz kapitola 2.4.3. této práce

⁷⁹ *Jelínek, J. a kol.* Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2007, s. 270

⁸⁰ *Musil a kol.* Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 306

O zadržení sepíše policejní orgán protokol, který kromě obecných náležitostí musí obsahovat místo, čas a bližší okolnosti zadržení, osobní údaje zadrženého a podstatné důvody zadržení. Obsahem protokolu o zadržení je i záznam o provedení osobní prohlídky, byla-li provedena.

Zadržení lze rozdělit do několika stadií na sebe navazujících:

- Úvodní stadium, kdy policista prokazuje svoji příslušnost k policii, zjišťuje totožnost zadržované osoby a sděluje zadržované osobě, že je zadržena
- Zajišťovací stadium, začíná okamžikem, kdy policista vyzve zadržovanou osobu, aby se podřídila jeho pokynům, a tuto osobu upozorní, že v případě neuposlechnutí bude proti ní použito mírnějších prostředků. Zajišťovací stadium dále pokračuje prohlídkou zadržené osoby a místa zadržení
- Stadium eskorty, v tomto stadiu policisté zajišťují eskortování zadržené osoby z místa zadržení do místa určení. Eskortu lze provést pěšky nebo použitím dopravního prostředku (v praxi se nejčastěji využívá služební automobil), za dodržení stanovených úkolů, které souvisí s uskutečněním eskorty.
- Závěrečné stadium, v tomto stadiu policista předává zadržovanou osobu a případné zajištěné věci příslušnému oprávněnému orgánu v trestním řízení a zpracovává dokumentaci o průběhu zadržení.⁸¹

Zadržení obviněného i osoby podezřelé policejní orgán bezodkladně ohlásí státnímu zástupci, kterého současně informuje o stavu věci. Jde-li o zadržení podezřelého bez předchozího souhlasu státního zástupce, policejní orgán provede jeho výslech a další úkony potřebné k tomu, aby potvrdil nebo rozptýlil podezření směřující proti zadrženému. Pokud je podezření rozptýleno nebo důvody zadržení z jiné příčiny odpadnou, propustí ho policejní orgán ihned na svobodu. Nachází-li se podezřelá osoba v policejní cele, vydá k tomu písemný příkaz, jinak o propuštění učiní pouze záznam. Pokud se podezření potvrdí, zahájí příslušný policejní orgán trestní stíhání a pokračuje ve vyšetřování. Zadrženého může buď propustit na svobodu nebo zajistí, aby do 48 hodin od zadržení bylo rozhodnuto o

⁸¹ Vichlenda, M. a kol. Kriminálnístika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 15

uvalení vazby. Po dobu provádění procesních úkonů je zpravidla zadržený umístěn v policejní cele.

Trochu odlišná situace nastává v případě konání zkráceného přípravného řízení. Možnost zadržet podezřelého dle § 76 odst. 1 t. ř. u bagatelních trestných činů, kde zákon zakazuje vzít takovou osobu do vazby, je považována nejen za nezákonnou, ale i protiústavní a odporující účelu trestnímu řádu v ustanovení § 68 odst. 2. Za účelem zbavení nebo omezení osobní svobody byl v praxi aplikován policejními orgány institut zajištění dle § 14 zákona č. 283/1991 Sb. Takovýto postup označil Ústavní soud ve svém nálezu za vytváření „dalšího prostoru“ pro prodlužování doby, po kterou je osoba zbavována osobní svobody. Takový postup byl neústavní, byť se opíral o platný zákon o Policii ČR č. 283/1991 Sb. Obdobně se jeví realizace zadržení podezřelého dle § 76 odst. 1 t. ř. ve zkráceném přípravném řízení, kde zákon vylučuje u bagatelních trestných činů vazbu jako vytváření „dalšího prostoru“, jehož podkladem však v tomto případě není přímo platný zákon, ale pouze jeho výklad orgány aplikace práva.⁸²

Stejně jako při zadržení policejním orgánem se bude postupovat v případě, že osoba přistižená při trestném činu nebo bezprostředně po něm byla omezena na svobodě jakoukoli jinou osobou a předána policejnímu orgánu k dalším opatřením.

4.2.4.2. Prohlídka

Dalším z úkolů policejního orgánu, kterým nezřídka dochází k zásahu do osobních a domovních svobod občanů je prohlídka. Omezit tyto svobody je samozřejmě možné pouze v souladu s příslušnými právními předpisy. K významu domovní svobody se ve svém nálezu vyjádřil i Ústavní soud, kdy přiznal domovní svobodě, že svým významem a povahou spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť dotváří osobnostní sféru jedince. Jestliže tedy ústavní pořádek ČR umožňuje průlom do této ochrany, děje se tak výlučně v zájmu ochrany

⁸² *Coufal, P.* K problematice zadržené osoby podezřelé ze spáchání trestného činu ve zkráceném přípravném řízení. *Trestní právo č.6, 2002.* s. 3

demokratické společnosti jako takové, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a dále tím, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Přípustnost domovní prohlídky je „třeba chápat jako výjimku, která nadto vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených podmínek její přípustnosti“⁸³

Prohlídka se vykoná v případě, kdy je nutné nalézt a zajistit osoby, věci, zvířata a jiné objekty, které jsou důležité pro další postup v trestním řízení. Tyto objekty musí být vždy předem charakterizovány, což znamená, že orgány provádějící prohlídku musí mít k dispozici alespoň takové informace, které dovolí jejich rodové, popřípadě druhové určení.⁸⁴

Podle objektu, který má být prohledán rozlišujeme prohlídku domovní (§ 82 t. ř.), prohlídku jiných prostor (§ 83a t. ř.), osobní (§ 83b t. ř.) a vstup do obydlí a jiných prostor (83c t. ř.). Samozřejmě může být prohlídka vykonána i ve volném terénu, včetně např. opuštěných budov a objektů, a prohlídka v dopravních prostředcích.

K domovní prohlídce, prohlídce jiných prostor a pozemků se přistoupí tehdy, jestliže zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že se v těchto místech nachází věci získané trestnou činností, věci po nichž se pátrá nebo jiné věci důležité pro trestní řízení, u nichž přichází v úvahu vydání nebo odnětí věci, hledaná osoba, stopy trestného činu nebo jiné důkazy o trestné činnosti.

K výkonu domovní prohlídky je třeba předložení návrhu na vydání příkazu k domovní prohlídce státnímu zástupci, který ho předá příslušnému soudci. Tento návrh může předat i sám policejní orgán, pokud věc nesnese odkladu nebo v mimopracovní době. V návrhu nesmí chybět uvedení důvodu prohlídky, místo prohlídky s přesným označením domu nebo bytu a policejní orgán, jehož policisté prohlídku provedou. Příkaz od soudce přebírá přímo policejní orgán, který prohlídku vykoná nebo prostřednictvím státního zástupce, který návrh soudci podal. Jestliže soudce neshledá důvod pro vydání příkazu, policejní orgán založí

⁸³ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 201/01

⁸⁴ *Vichlenda, M. a kol.* Kriminální právo II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 20

veškeré písemnosti do stejnopisu trestního spisu. V neodkladných případech není třeba uplatňovat obecná ustanovení o příslušnosti soudu a příkaz může vydat předseda senátu nebo soudce, v jehož obvodu má být prohlídka vykonána. Příkaz k domovní prohlídce je rozhodnutím svého druhu, není usnesením, proto proti němu není přípustná stížnost.⁸⁵

Prohlídku prostor, které neslouží k bydlení může nařídit sám policejní orgán s předchozím souhlasem státního zástupce. Bez jeho souhlasu pouze tehdy, jestliže věc nesnese odkladu. Pokud se nařizuje prohlídka dle § 83a odst. 1 t. ř., doručuje se příkaz osobě, která je skutečným uživatelem dotčené prostory, je-li uživatelů více, stačí příkaz doručit kterémukoli z nich.⁸⁶

O prohlídkách se sepisuje protokol, případně lze pořídit obrazový záznam (např. foto, videozáznam, situační plánec apod.).

Oprávnění vstoupit do obydlí a jiných prostor a na pozemek je možné využít pouze tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup je nezbytný z důvodu ochrany života a zdraví nebo pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.

Při provádění prohlídky se dodržují určité zásady a postupy, aby její provedení splnilo svůj účel v co největším rozsahu. Prohlídku je třeba provádět překvapivě, v určitém čase tak, aby bylo znemožněno případné zničení věcí nebo přemístění hledaných objektů, tedy v době, kdy osoba, u které má být prohlídka provedena, ji nejméně očekává. Prohlídka musí být vykonána v celém objektu, v každé jeho části včetně všech předmětů, které se v prohledávaném objektu nachází. Také je třeba postupovat tak, aby objekt prohlídky byl prohledán důkladně celý, aby nemusela být prohlídka opakována. Při provádění prohlídky se využívá i zásada pozorování osoby, u které se prohlídka vykonává. Její uplatnění je postaveno na využití lidské psychiky, kdy u osoby vzrůstá psychické napětí, jež se projevuje na jejím chování a je proto nutné na změnu jejího chování při provádění prohlídky reagovat. Aby byl zaručen úspěch při prohlídce, je třeba z taktických důvodů

⁸⁵ Musil, J.a kol. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.BECK, 2007, s. 347

⁸⁶ Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. IV.ÚS 2/02

utajit některé skutečnosti, které byly zjištěny jak v průběhu přípravy prohlídky, tak i při jejím provádění.⁸⁷

K provedení osobní prohlídky potřebuje policejní orgán předchozí souhlas místně a věcně příslušného státního zástupce. Bez jeho souhlasu je možné provést prohlídku tehdy, pokud jde o osobu zadržanou, zatčenou nebo která se bere do vazby a je tu podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohla ohrozit život svůj nebo cizí nebo tehdy, jestliže příkazu nelze dosáhnout předem a věc nesnese odkladu. K výkonu osobní prohlídky musí být přizvána nezúčastněná osoba stejného pohlaví, stejně tak samotnou prohlídku vykoná také osoba stejného pohlaví. O provedeném úkonu sepisuje policejní orgán protokol.

Prohlídka dopravních prostředků (včetně prostředků hromadné přepravy osob) začíná odstavením dopravního prostředku na vhodné místo. Provede se prohlídka nákladu a věcí nacházející se v dopravním prostředku. Po jejich vyložení a prověření se prověří samotný prostor dopravního prostředku, často je nutné demontovat jeho části. Prohlídka končí uvedením vozidla a jeho nákladu do původního stavu. Při provádění těchto prohlídek by měli mít policisté praktické zkušenosti a znalosti konstrukce prověřovaných vozidel.⁸⁸

Pokud se bude osoba, u které má být provedena některá z prohlídek, bránit, policejní orgán ji vyzve, aby její provedení strpěla, jestliže neuposlechne této výzvy je policejní orgán oprávněn překonat odpor takové osoby nebo jí vytvořenou překážku.

4.2.4.3. Rekognice

Podstatou rekognice je kriminalistická identifikace a její psychologický základ, který se promítá v psychickém procesu znovupoznávání. Je uskutečňována za využití metod pozorování, srovnávání a popisování znaků, vlastností, které

⁸⁷ Vichlenda, M. a kol. Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 23-24

⁸⁸ Vichlenda, M. a kol. Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 26

dostatečně individualizují znovupoznávaný objekt.⁸⁹ Tímto objektem mohou být osoby (u živých osob jde především o identifikaci, která přispívá k usvědčení osob obviněných z trestného činu; u mrtvé osoby přispívá k objasnění případů osob pohřešovaných, nezaviněných úmrtím, sebevražd apod.), věci nebo zvířata (u věcí a zvířat napomáhá objasnění trestných činů jako jsou krádeže a loupeže).

Rekognice je jeden z velmi důležitých přímých důkazních prostředků, na kterých mnohdy závisí celé dokazování. Pokud by došlo k tomu, že by byla nesprávně provedena, již nikdy by nebylo možné ji uskutečnit, neboť jde o neopakovatelný úkon.⁹⁰

Osoba, která má identifikovat, tento objekt již dříve v souvislosti s vyšetřovanou událostí vnímala a uchovala si ho v paměti. Z tohoto důvodu je proto žádoucí, aby rekognice byla provedena co nejdříve, aby nedošlo ke zkreslení nebo zapomenutí paměťové stopy.

Aby mohla být rekognice využita jako důkaz v trestním řízení, je třeba, aby splňovala zákonem dané podmínky. Nejprve poznávající osoba (kterou může být pouze podezřelý, obviněný nebo svědek, nikoli znalec nebo konzultant v trestním řízení) popíše zvláštní, specifické znaky hledané objektu. V praxi se nejčastěji užívá popis objektu tak, jak byl vnímán zrakem a sluchem. Také je důležité za jakých podmínek a okolností byl objekt vnímán. Při ztotožňování se osobě ukáže celá skupina objektů a ta z nich vybere ten, který vykazuje znaky, které si pamatuje. Tento objekt lze znovupoznávat ve formě in natura nebo na fotografii. Rekognici osoby pouze na základě fotografie lze použít jen v případě, není-li rekognice in natura možná, např. proto, že podezřelá osoba není zjištěna, tedy i tehdy jestliže je pátrání prováděno v širokém okruhu osob, kdy je v podstatě osoba podezřelého tímto postupem z mnoha osob přicházejících v úvahu teprve zjišťována a provádění opakovaných rekognic in natura postupně s mnoha osobami by bránilo řádnému postupu při prověřování oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.⁹¹ O rozdílech mezi těmito

⁸⁹ Vichlenda, M. a kol. Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 37

⁹⁰ Brázda, J. Rekognice jako samostatná kriminalistická metoda. Kriminalistický sborník č. 2, 2008, s. 46

⁹¹ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 37/01

formami a zvláštnostmi u jednotlivých objektů (např. u různých druhů věcí, živého člověka, mrtvoly apod.) by se dalo hovořit velmi dlouze, toto téma ale není předmětem mé práce, a proto jen velmi stručně uvedu ještě několik informací ohledně tohoto důkazního prostředku.

Rekognici lze provádět skrytou nebo neskrytou. V trestním řízení se provádí převážně rekognice neskrytá, to je taková, jejíž konání není utajeno ani před osobou rekognující a rekognovanou. Výjimečně i v přípravném řízení lze provést v odůvodněných případech i rekognici skrytou, kdy o jejím konání ví pouze osoba ztotožňující. Ve výjimečných případech o tomto úkonu neví ani osoba ztotožňující. Jde o tzv. náhodné setkání pod určitou záminkou.⁹²

Z hlediska zásady „*nemo tenetur se ipsum accusare*“ lze rozlišovat dva okruhy trestněprocesních úkonů, z nichž jedny jsou charakterizovány aktivitou obviněného, k nimž obviněný nesmí být pod hrozbou sankce donucován, zatímco druhý okruh zahrnuje úkony, jichž je obviněný pouze pasivním objektem a k jejich strpění jej lze zákonnými prostředky donutit. Rekognice je úkonem, při němž je obviněný nucen pasivně strpět poznávací proceduru. Pouhé strpění nelze považovat za sebeobviňování nebo sebeusvědčování. Naproti tomu v případě, kdy by policejní orgán vyzval obviněného v rámci rekognice k hlasovému projevu, došlo by k překročení hranice mezi úkonem a situací, kdy je obviněný pouze pasivním objektem. Policejní orgán je v tomto případě povinen obviněného předem poučit o možnosti výzvě promluvit nevyhovět a odmítnout. Pokud by nebyl takto poučen, pak je provedená rekognice neúčinným důkazem.⁹³

O rekognici se vyhotovuje protokol, který musí obsahovat údaje o tom, kdo, kde, kdy a proč tento úkon provedl, za jakých podmínek, kdo byl ztotožňující osobou, který objekt byl rekognován, jaké bylo dáno poučení účastníkům rekognice podle jejich procesních postavení. Dále kolik objektů bylo přivzato, jaký byl stupeň jejich podobnosti, shodnosti s objektem rekognovaným. Podle jakých znaků byl objekt znovupoznán. Jakým způsobem byla rekognice dokumentována a kde se tyto dokumenty nachází.

⁹² Vichlenda, M. a kol. Kriminální právo II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s.40

⁹³ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III.ÚS 528/06

Protokol o rekognici lze v řízení u soudu použít jako důkaz za podmínky, že svědek nebo obviněný není přítomen nebo soud nepovažuje výslech svědka nebo obviněného za nutný.

Další dokumentací, kterou lze pořídit je dokumentace fotografická, zvukový záznam, zvukový videozáznam. V důležitých případech se doporučuje provádět dokumentaci vždy, čímž se předejde pozdějším námitkám obviněného a jeho právního zástupce. Rekognice je důležitý a neopakovatelný důkazní prostředek a proto bude vždy ze strany obviněného a jeho advokáta podroben detailnímu zkoumání, jestliže by se našla sebemenší chybička, je možné celou rekognici zpochybnit a narušit tím celý proces dokazování.⁹⁴

4.2.4.4. Prověrka výpovědi na místě

Tento důkazní prostředek se použije, jestliže je třeba za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu.

V praxi se prověřování výpovědi provádí různými způsoby, zejména porovnáváním výpovědi s výslechy jiných osob, s ohledáním, s expertizním zkoumáním nebo vyšetřovacím pokusem. Z těchto úkonů ale lze jen těžko dokázat, zda vyslechnutá osoba získala informace svojí bezprostřední účastí.

Účast již dříve vyslechnuté osoby musí být dobrovolná a její souhlas včetně poučení musí být zaznamenán v dokumentaci. O tomto úkonu se pořizuje protokol, jehož obecné náležitosti stanoví trestní řád. Úvodní část obsahuje osobní údaje osoby, odkaz na dobrovolnou účast při úkonu, cíl a účel prověrky, obsah poučení, čas zahájení a ukončení prověrky, klimatické podmínky. V následné popisné části se výstižně uvede průběh a dosažené výsledky a volná výpověď osoby.

Jestliže lze v některých případech procesních úkonů připustit absenci podezřelého, obviněného nebo svědka u prověrky na místě je to vyloučeno. Účast těchto osob se zde předpokládá a je nezastupitelná, bez nich ztrácí úkon smysl.⁹⁵

⁹⁴ Brázda, J. Rekognice jako samostatná kriminalistická metoda. Kriminalistický sborník č. 2, 2008, s. 48

⁹⁵ Fenyk, J. Hlaváček, J. Některé zvláštní způsoby dokazování (2. pokračování). Kriminalistický sborník č. 5, 2008, s. 46

Při prověrce na místě podezřelý, obviněný nebo svědek přímo na místě demonstrují svoji činnost, jak o tom vypověděli při výslechu, popisují nebo ukazují místa, věci nebo situace. Snad nejčastější případy v praxi bývají situace, kdy pachatel ukáže OČTŘ, kam ukryl odcizené předměty, kudy přišel a kudy odešel z místa činu, jak probíhal děj jeho trestné činnosti z hlediska časového a prostorového.⁹⁶ Vyšetřovatel přitom zkoumá ukázané místo a objekty, porovnává výpověď s faktickou situací místa a objasněními podanými na určitém místě osobou, jejíž výpověď se prověřuje a dokumentuje průběh a výsledky prověrky výpovědi na místě.⁹⁷

Kromě protokolu se v rámci dokumentace vyhotovuje videodokumentace, fotografická dokumentace, topografická dokumentace. Protokol slouží v řízení před soudem jako listinný důkaz, který se přečte a předloží společně s pořízenou obrazovou a zvukovou dokumentací.

4.2.4.5. Rekonstrukce

Rekonstrukce spočívá v souhrnném obnovení celkové, příp. dílčí situace nebo skutkových okolností, za kterých byl konkrétní trestný čin spáchán a které mají podstatný vztah k takovému trestnému činu. V podstatě jde o obnovení původního stavu, podoby nebo funkce objektu s cílem získat důkazní informace o jeho vlastnostech, funkcích, vnější podobě. Rekonstrukci lze využít jako součást jiných vyšetřovacích úkonů, např. vyšetřovacího experimentu nebo rekognice. Nebo jako samostatný vyšetřovací úkon, s nimž se nejčastěji setkáváme u násilných trestných činů, zejména u vražd, loupeží, úmyslných ublížení na zdraví apod.

Podle toho, který objekt bude rekonstruován, lze rozlišovat rekonstrukci trestného činu, místa činu, předmětů nebo vnější podoby člověka.⁹⁸

⁹⁶ Fenyk, J. Hlaváček, J. Některé zvláštní způsoby dokazování (2. pokračování). Kriminologický sborník č. 5, 2008, s. 47

⁹⁷ Porada, V. a kol. Kriminologie (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 261

⁹⁸ Vichlenda, M. a kol. Kriminologie II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 48

Při rekonstrukci trestného činu dochází jak k rekonstrukci místa činu, jestliže na něm došlo k podstatným změnám, tak k rekonstrukci jednání zúčastněných osob. Tím se také rekonstrukce liší od prověrky a výpovědi na místě, při kterém osoba jejíž výpověď je prověřována, ukáže místo činu, místa, kde nenalezaly jednotlivé objekty, popíše činnost svoji nebo jiných osob, popř. upřesní svoji předchozí výpověď. Podstatou rekonstrukce tedy je souhrnné obnovení materiální situace místa činu a demonstrace činnosti zúčastněných osob podle jejich výpovědí nebo jiných důkazů.⁹⁹ Pokud by osoby odmítly aktivní účast na rekonstrukci, lze tyto nahradit přibranými osobami.

Rekonstrukce místa činu není samostatným vyšetřovacím úkonem, ale je součástí jiného vyšetřovacího úkonu. Jejím cílem je dosažení stavu, který bude maximálně podobný tomu, ve kterém jej zanechal pachatel. Rekonstruované místo činu umožňuje poznat situaci, ve které pachatel jednal, upřesnit představu o způsobu spáchání trestného činu, popř. nalézt další stopy apod.

Při rekonstrukci předmětů je snaha obnovit jejich původní vzhled, podle jejich částí, úlomků, pozůstatků, popisu, fotografií apod. Tuto rekonstrukci provádí většinou znalci.

Rekonstrukcí vnější podoby člověka se také zabývají znalci a slouží hlavně k identifikačním účelům. Tato rekonstrukce může mít formu, která vychází ze zachovalé části lebky člověka nebo je její podstatou vytvoření kresleného portréту grafikem. Jde nejčastěji o rekonstrukci pachatele trestného činu podle paměťové stopy.¹⁰⁰

Průběh rekonstrukce lze zjednodušeně shrnout tak, že nejdříve seznámí vyšetřovatel všechny účastníky rekonstrukce s jejím cílem, osoba dle její výpovědi se rekonstrukce koná se vyjádří ke shodnosti podmínek místa rekonstrukce, jak, kdy, s kým a proč se na místo dostala a poté demonstruje svůj pohyb v terénu, tak, jak si na něho vzpomíná, s tím, že popisuje i pohyb a činnost jiných osob, které se zde vyskytovaly v době spáchání trestného činu.

⁹⁹ Porada, V. a kol. Kriminálnístika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 286

¹⁰⁰ Vichlenda, M. a kol. Kriminálnístika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 49

O rekonstrukci se vyhotovuje dokumentace jejíž součástí je protokol o rekonstrukci trestného činu, popř. další dokumentace ve formě videozáznamu, fotodokumentace nebo topografické dokumentace.

4.2.4.6. Kriminologický experiment

Pokud vznikne pochybnost o možnosti nebo nemožnosti existence nějaké skutečnosti, události nebo jevu, o které svědčí určitý důkaz, vzniká nutnost prověření tohoto důkazu experimentální cestou. Při odhalování a vyšetřování trestných činů musí policista často řešit úkoly, zda mohly zjištěný jev nebo událost vzniknout za určitých podmínek nebo zda určitou činnost mohla konkrétní osoba provést v daných podmínkách a v čase, zda určitá osoba mohla vnímat nějakou skutečnost nebo jev apod.

Vyšetřovací pokus se koná, mají-li být pozorování v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách prověřeny nebo upřesněny skutečnosti zjištěné v trestním řízení.

V procesu vyšetřování umožňuje tato metoda prověřit správnost naší představy, případné tvrzení svědka či obviněného o určité skutečnosti, který se vztahuje k vyšetřované věci. Cestou pokusů lze také zjistit nové poznatky jako důkazy. Hlavním cílem vyšetřovacího neboli kriminologického experimentu je prověřování a dokazování vyšetřovacích verzí, existujících důkazů a získávání nových důkazů.

Ne vždy je možné tuto metodu vyšetřování použít, jde především o případy, kdy by její provedení znamenalo ohrožení života nebo zdraví zúčastněných osob, např. tehdy, pokud by hrozilo nebezpečí výbuchu, prozrazení utajeného svědka, nebezpečí agresivního chování těchto osob apod. Nevhodné je také její provedení, jestliže je možné a účelnější nehradit ji metodou jinou, např. by stačilo opětovně vyslechnout svědky.

U vyšetřovacího experimentu lze rozlišovat dva typy:

- senzorické experimenty – jejichž cílem je zjišťování skutečností, které jsou vnímatelné lidskými smysly

- problémové (situační) experimenty – kdy jde o zjištění, zda v konkrétních objektivních a subjektivních podmínkách mohl určitý jev nastat, zda určitá osoba mohla konkrétní čin za konkrétních podmínek a v konkrétní čas provést a zda jsou výpovědi svědků a obviněných v souladu s dosud zjištěnými skutečnostmi.¹⁰¹

Vyšetřovacího pokusu se účastní osoby, které se přímo podílejí na pokusu (OČTŘ, osoby přímo provádějící jednotlivé pokusy nebo osoby na základě jejichž výpovědi se pokusy provádějí). Nepřímo se účastní osoby, které byly přibrány za účelem odborné konzultace (znalci a jiní odborníci) a dále osoby, které mají zaručit zákonnost a objektivnost pokusu (nezúčastněná osoba, obhájce obviněného apod.). Dále je třeba přibrat osoby pomocné, jejichž úkolem je zabezpečení uzavření místa pokusu, ostraha obviněného apod.¹⁰²

K činnostem, které souvisejí s vyšetřovacím pokusem, jakož i k úkonu samotnému nesmí být podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem donucován. To v praxi znamená, že odepře-li některá z těchto osob součinnost, která je nevyhnutelná, je úkon neproveditelný. Zúčastní-li se pokusu osoba mladší patnácti let, užije se přiměřeně § 102 t. ř. Stejně tak musí kriminalista předem rozhodnout o rozsahu informovanosti jednotlivých účastníků vyšetřovacího pokusu. To platí o figurantech, kteří by dopředu neměli znát všechny záměry kriminalisty.¹⁰³

Průběh a výsledky vyšetřovacího pokusu musí být stejně jako ostatní procesní úkony řádně zadokumentován. Obligatorně se vypracovává protokol a dále je možné a vhodné pořídít fotodokumentaci, videodokumentaci nebo topografickou dokumentaci.

¹⁰¹ Vichlenda, M. a kol. Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 56

¹⁰² Porada, V. a kol. Kriminalistika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 278-279

¹⁰³ Fenyk, J. Hlaváček, J., Kdoulím, P. Některé zvláštní způsoby dokazování (1. pokračování). Kriminalistický sborník č. 4, 2008, s. 35

4.2.4.7. Ohledání místa činu

Místem činu se rozumí určitý územní prostor, objekt nebo místnost, kde došlo k vyšetřované události, i každé jiné místo, které je v příčinné souvislosti s touto událostí.¹⁰⁴

Podstata ohledání spočívá v cílevědomém, přímém, bezprostředním pozorování a zkoumání kriminalisticky relevantních objektů vlastními smysly OČTŘ, ve vyhledávání změn, dokumentování stavu objektů a hodnocení vlastních zjištění.¹⁰⁵

Policista, který se na místo činu dostaví jako první, je povinen provést jeho zajištění, tedy provede prvotní neodkladné úkony a opatření. Včasné zajištění místa činu, jeho správné ohledání, zajištění stop a dalších důkazů je velmi odpovědný úkol, neboť každá chyba nebo nedostatek v jeho průběhu může mít za následek neobjasnění trestného činu. Na místě činu je zakázáno jíst, pít, kouřit, používat toaletu, odkládat věci či chovat se způsobem ohrožující řádné vyhledání a zajištění stop.

Proces ohledání místa činu začíná předběžnou prohlídkou, kdy se získávají základní informace o situaci na místě činu. Tato prohlídka se provádí pouze vizuálně a policista musí zhodnotit, zda není třeba zdravotní, požární nebo jiné pomoci. Po zhodnocení celkové situace je třeba provést opatření, které směřují k zabránění dokonání trestného činu, poskytnutí první pomoci zraněným osobám, zabezpečení ochrany objektu, zajištění veřejného pořádku, zadržení podezřelé osoby, zabránění vstupu nepovolaným osobám apod.

Následuje ochrana stop a věcí, aby nedošlo k jejich zničení ztrátě nebo poškození. Zjišťují a zajišťují se svědci události.

Ohledání provádí jakýkoli OČTŘ, v praxi jde nejčastěji o policisty na základních útvarech a speciálně vytvořené týmy, tzv. výjezdové skupiny.

¹⁰⁴ *Vichlenda, M. a kol.* Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 60

¹⁰⁵ *Porada, V. a kol.* Kriminalistika (úvod, technika, taktika). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, s. 234

Tyto výjezdové skupiny nejsou předem plánované a jsou podle závažnosti trestného činu vysílány z okresního ředitelství (při trestném činu, kde t. ř. stanoví trest odnětí svobody na 3 až 8 let) nebo z krajské správy Policie ČR (trestné činy se sazbou nad 8 let) . Mají k dispozici materiálně technické vybavení a jsou vyškoleni na zajišťování stop daktyloskopických, mechanoskopických, trasologických i biologických.

Předmětem ohledání může být v podstatě cokoli, od místa ohledání, přes předměty, mrtvoly, stopy, dokumenty až po zvířata.

O ohledání je třeba pořídit protokol, na kterém musí být zachycena situace tak, jaká při ohledání na místě činu byla, včetně všech stop a jiných důkazů. V současné době se používá kromě protokolu o ohledání fotodokumentace, videozáznam a topografická dokumentace.

4.2.4.8. Závěr

Výše uvedené způsoby dokazování jsem nastínila velmi stručně a snažila se uvést to nejdůležitější, co se každého z nich týká. Rozebírat je jednotlivě není předmětem této práce a bylo by to velmi obsáhlé.

4.2.5. Využívání odborníků a znalců

Při vyšetřování trestné činnosti využívají OČTŘ znalců a odborníků z nejrůznějších oblastí. Jde o specialisty, kteří v daném oboru mohou poskytnout odborné znalosti a metody z oblasti vědy, techniky, umění a řemesel.

K objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, kde je třeba odborných znalostí, vyhotovuje policejní orgán odborné vyjádření, pokud pro složitost posuzované věci je odborné vyjádření nedostačující, vydá policejní orgán opatření, kterým přibere znalce. O jeho přibrání je třeba vyrozumět obviněného a státního zástupce.

Využití těchto osob je možné z hlediska expertizní činnosti, konzultativní činnosti či kriminalistickotechnické činnosti.

Expertizní činnost je nejznámější z forem využití odborníků OČTŘ. Jedná se o podávání znaleckých posudků a odborných vyjádření na základě požadavků OČTŘ.

Konzultativní činnost je poradenskou činností, kdy jsou tito odborníci využíváni z důvodu orientace dalšího postupu.

Kriminalistickotechnická činnost znamená součinnost odborníků, znalců a OČTŘ při vyhledávání, dokumentování a shromažďování materiálních stop a jiných soudních důkazů při provádění vyšetřovacích úkonů.¹⁰⁶

Znalecký posudek je jedním z důkazních prostředků upraveným v § 105 a n. t. ř. Jsou zde vymezeny podmínky, za nichž je možné či nutné znalce přibrat a způsob jeho určení. Stanoví také jakým způsobem se posudek použije jako důkaz, zda je třeba jeho písemné zpracování nebo stačí jen jeho ústní přednes do protokolu. Náležitosti znaleckého posudku jsou stanoveny obecně v § 13 zákona č. 37/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Kromě znaleckého posudku vypracovaného na základě žádosti OČTŘ může být také jako důkaz předložen v řízení znalecký posudek opatřený a předložený stranami. Jestliže tento posudek obsahuje všechny zákonem stanovené náležitosti a doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění důkazů stejně, jako by se jednalo o posudek vyžádaný OČTŘ.¹⁰⁷

Od znaleckého posudku se odlišují výše zmíněná odborná vyjádření a potvrzení, která mají také důkazní povahu, ale jsou považovány za listinné důkazy. Nemusí být vypracovány soudním znalcem, ale stačí odborník, fyzická nebo právnická osoba, která má potřebné odborné předpoklady k posouzení otázek, jež mají být vyřešeny podaným odborným vyjádřením.¹⁰⁸ V § 105 odst. 5 t. ř. stanoví, že o odborné vyjádření lze žádat osobu fyzickou nebo právnickou, která má potřebné odborné předpoklady. Následně v § 158 odst. 3 písm. b) je stanoveno, že policejní orgán je oprávněn vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů. Pod „příslušným orgánem“ je ale dost těžké si představit

¹⁰⁶ Porada, V a kol. Kriminalistika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 227-228

¹⁰⁷ Jelínek J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2007 s. 385

¹⁰⁸ Šámal, P a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 405

fyzickou osobu, vzniká zde tedy otázka, zda je policejní orgán oprávněn požadovat od fyzických osob odborná vyjádření.¹⁰⁹ Jestliže by ustanovení § 158 odst. 3 písm. b) t. ř. bylo ve speciálním vztahu k § 105 t. ř., pak by to bylo možné. Od znaleckého posudku se odborná vyjádření a potvrzení odlišují také svojí jednoduchostí, čímž jsou rychlejší a levnější. Jestliže předkládá odborné vyjádření policejnímu orgánu státní orgán, činí tak vždy bezúplatně. Potvrzením se pouze dokladují určité skutečnosti nebo objektivně zjištěný stav (např. opis lékařské zprávy, odhad hodnoty odcizené věci apod.)

Účelem znaleckého posudku je objasnění skutkových okolností na základě odborných znalostí v příslušném oboru. Pokud by později v řízení před soudem se závěry znaleckého posudku soud nesouhlasil a nevyžádal si ani revizní posudek, musí svůj odlišný názor ve vztahu k hodnocení skutkové okolnosti pečlivě a přesvědčivě zdůvodnit, a to i s ohledem na obor, ve kterém, znalec svou odbornost uplatnil.¹¹⁰

Jak již bylo řečeno výše, znalecký posudek vyhotovuje expert (znalec, specialista), který podává vyjádření o odborné otázce, znalecký posudek. Funkci znalce mohou vykonávat pouze znalci zapsaní do seznamu znalců, ústavy nebo jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost. Výjimečně je možné přibrat po složení znaleckého slibu odborně erudovanou osobu ad hoc, pokud pro příslušný obor není v Seznamu znalců žádný vhodný znalec k dispozici.

Průběh expertizního zkoumání je možné stručně shrnout do několika fází. Proces zkoumání začíná již předáním zajištěných objektů expertizy k odbornému vyjádření nebo ke znaleckému zkoumání znalci. V první – vstupní fázi se ujasňují otázky, které je třeba řešit, vytváří se obecná představa o objektech zkoumání, formulují se metody, hypotézy, prostředky, postupy apod. V analyticko-syntetické etapě dochází k podrobnému zkoumání jednotlivých objektů, jejich vlastností a znaků. Dokumentace o jejich zkoumání, často včetně fotodokumentace se přikládá k opisu znaleckého posudku. V etapě vyvození se formulují závěry.

¹⁰⁹ Jánský, A. Úhrady za odborná vyjádření v trestním řízení. Trestní právo č. 5, 2005, s. 12

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 77/01

Znalec srovnává a vzájemně hodnotí výsledky dílčích zkoumání a z nich vyvozené dílčí závěry, na základě nichž se pokouší zodpovědět položené otázky. Jestliže výsledky nedovolují odpovědět na některou z otázek, znalec formuluje závěr tak, že na položenou otázku nelze odpovědět.¹¹¹

Jestliže znalec vypracuje posudek za podmínek, jež odporují zákonu, jeho opětovné přibrání k témuž znaleckému posouzení zakládá důvodnou pochybnost o jeho podjatosti s ohledem na jeho poměr k věci, jež je dána skutečností, že ve věci názor vyjádřil, a to za podmínek rozporných se zákonem.¹¹²

Postup policejního orgánu při vyžadování kriminalisticko-technických expertiz není v trestním řádu výslovně upraveno. Podrobnostmi postupu policejního orgánu u těchto expertiz se zabývá ZP PP č. 135/ 2001, kterým se upravuje věcná, funkční a místní příslušnost znaleckých (expertizních) pracovišť Policie České republiky a dále ZP PP č. 100/2001, ke kriminalistickotechnické činnosti Policie České republiky.

Výsledkem těchto expertiz je zpracování znaleckého posudku nebo odborného vyjádření. Kromě těchto je možné vypracovat tzv. předběžné vyjádření, které slouží k posouzení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a to bez provedení vlastní expertizy, která nemůže být provedena z důvodu neodkladnosti požadavku. Vzhledem k tomu, že neprochází žádným schvalovacím ani kontrolním procesem, nemá předběžné vyjádření hodnotu znaleckého posudku ani odborného vyjádření, a proto je nelze použít jako důkaz.

Příslušný k provádění kriminalistickotechnické expertizy je dle věcné příslušnosti oprávněn Kriminalistický ústav Praha, odbory kriminalistické techniky a expertizy nebo pracoviště kriminalistické techniky Policie České republiky okresních (obvodních, městských) ředitelství.

¹¹¹ *Porada, V a kol.* Kriminalistika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007, s. 231

¹¹² Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 346/01

4.2.6. Kriminalistické evidence

Policejní evidence tvoří informační systém, který obsahuje informace soustředěné z celého území České republiky. Tyto informace slouží k plnění úkolů policie a v dnešní době jsou uchovávány a předávány především prostřednictvím výpočetní techniky, která umožňuje rychlé vzájemné propojení a poskytnutí potřebných informací.

Celostátní policejní evidence obsahují informace o celkovém nápadu trestné činnosti, pachatelích trestných činů, o identifikačních znacích osob, vozidel a věcí pro potřeby pátrání.

Tyto informace využívají policejní orgány s cílem urychlit vyšetřování a dokázat objektivní pravdu v dané věci. Pro tyto účely se však nepoužívají pouze nové informace, týkající se dané věci, ale i informace staršího data, vhodně shromážděné, které mohou poskytnout významné skutečnosti pro vyšetřování. Proto je třeba tyto informace stále doplňovat. Týká se to i informací o trestných činech dosud neobjasněných, o fyzických, psychických a odborných vlastnostech a schopnostech pachatelů dříve spáchaných trestných činů, informace o odcizených věcech apod.

Kriminalistické evidence jsou pro použití v praxi ve vnitřní síti Policie ČR uvedeny pod zkratkami, např:

- PATROS – označení pro evidenci obsahující informace o osobách, po kterých bylo vyhlášeno pátrání na území ČR, jde o osoby, které jsou pohřešované, hledané nebo osoby, které nemohou prokázat svoji totožnost a dále nalezené mrtvoly neznámé totožnosti a kosterní nálezy.

Tyto údaje využívají hlavně kriminalisté při pátrací činnosti a policejní hlídky v terénu

- PATRMV – jde o informační systém poskytující informace o odcizených motorových vozidlech, přívěsných vozidlech a odcizených registračních značkách. Opět jde o evidenci, která je využívána při každodenní práci hlídkové služby a SKPV

- ZBRANĚ – obsahuje poznatky o zbraních u kterých se pátrá po majiteli, případně se prokazuje trestná činnost s jejich použitím nebo ohrožování pomocí nich. Tento systém využívá především SKPV.
- C-SEUD – v tomto systému jsou zaregistrovány základní identifikační údaje o předmětech kulturního dědictví, jsou zde uvedeny odcizené a nalezené umělecké předměty včetně jejich obrazové přílohy v barevném provedení. Systém je určen ke ztotožňování předmětů, které byly nalezeny při domovních prohlídkách, na hraničních přechodech apod.
- BEDRUNKA – poskytující osobní údaje o všech osobách přihlášených k trvalému pobytu v ČR.

Kromě těchto systémů, se používají i další, obsahující informace o pachatelích, o objasněné i neobjasněné trestné činnosti, o osobách, které byly vyšetřovány Policií ČR pro trestný čin, data osob, kterým bylo sděleno obvinění apod.

Ke vstupu do všech těchto systémů je třeba přihlašovacího hesla a všechny dotazy do systémů jsou monitorovány. Při jejich používání musí být zajištěna ochrana osobních údajů, v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Národní schengenský informační systém (N-SIS) – jedná se o informační systém, který využívají všichni členové Schengenské úmluvy, tedy i Česká republika. Obsahuje informace, které se týkají pátrání po osobách a věcech, odepření vstupu cizince na území z třetího státu, pohřešované osoby apod. Ústředním bodem pro pátrání cestou SIS je Národní centrála SIRENE, která je součástí odboru mezinárodní spolupráce Policejního prezidia ČR. Hlavním úkolem útvaru je zprostředkovávat doplňující informace k velmi stručným záznamům v schengenské pátrací databázi SIS. SIRENE zároveň odpovídá za kvalitu, zákonnost, odůvodněnost a aktuálnost těchto záznamů vůči zahraničí, verifikuje vybrané záznamy ze zahraničí, zajišťuje výměnu kriminálně relevantních informací a koná v případě záchytu hledané osoby nebo věci. V této oblasti je jediným ústředním kompetentním orgánem v každém jednotlivém státě.¹¹³

¹¹³ Weiss, M. Národní centrála SIRENE – mořská víla proti zločinu. Kriminalistický sborník, č. 3, 2006, s. 46

Kriminalistické sbírky

Rozsahem jsou menší než kriminalistické evidence a obsahují některé druhy stop z míst neobjasněných trestných činů. Tyto sbírky jsou vedeny buď na regionální úrovni (OKTE správ krajů), které obsahují např. sbírky trasologických stop, sbírky pachové apod. nebo na úrovni celostátní (Kriminalistický ústav Praha), se sbírkami daktyloskopických stop a počítačovým systémem k porovnávání daktyloskopických nebo trasologických stop.¹¹⁴

5. Způsoby rozhodnutí OČTŘ po skončení vyšetřování

5.1. Úvod

Jestliže policejní orgán uznal vyšetřování za skončené, předloží věc státnímu zástupci, který může tuto fázi trestního řízení ukončit několika způsoby, které trestní řád umožňuje. Tato rozhodnutí mohou znamenat po nabytí právní moci vznik překážky rei iudicatae a ne bis in idem, to se týká především postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání, schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Přerušением trestního stíhání není věc definitivně ukončena, ale lze po odpadnutí překážky pro její přerušování pokračovat v řízení. Nejvýznamnějším rozhodnutím státního zástupce je bezpochyby podání obžaloby.

5.2. Podání obžaloby dle § 166 odst. 3

Podání obžaloby je vyústěním vyšetřovací fáze, jestliže policejní orgán, resp. státní zástupce dospěl na základě výsledků vyšetřování k závěru, že není třeba provádět další důkazy a dosavadní průběh řízení směřuje k tomuto rozhodnutí. Ukončení vyšetřování je neformálním úkonem, o kterém se nevydává žádné rozhodnutí.¹¹⁵ Policejní orgán předloží spis včetně příloh k prostudování

¹¹⁴ *Vichlenda, M. a kol.* Kriminalistika II. díl. MV odbor vzdělávání a správy policejního školství. Holešov, 2005, s. 81

¹¹⁵ *Šámal, P a kol.* Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1002-1003

obviněnému a jeho obhájci a poté ho předá státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby včetně důkazů a zdůvodnění, proč nevyhověl návrhům na provedení důkazů dalších a to dle zásady obžalovací, která opravňuje pouze státního zástupce k podání žaloby.

Předložení spisu obviněnému by mělo předcházet úplnému ukončení vyšetřování. Jestliže by obviněný nebo jeho obhájce měly k obsahu spisu jakékoli připomínky, případně by navrhli ještě další důkazy, které by policejní orgán uznal za relevantní, měla by zde zůstat určitá lhůta pro jeho případné doplnění. Domnívám se, že pokud by bylo vyšetřování skončeno, přestože neformálním způsobem a bez jakéhokoli rozhodnutí, a až poté předán spis k prostudování, jeho doplnění by se stalo komplikovanější.

Jestliže by se při některém z úkonů v průběhu vyšetřování vzdal obviněný práva na prostudování spisu a policejní orgán by ho opětovně nevyzval na konci vyšetřování k uplatnění tohoto práva, jde o nesprávný postup. Obviněný se může vzdát svého práva na prostudování spisu teprve na konci vyšetřování, kdy je policejním orgánem k tomuto výslovně vyzván.¹¹⁶

Byla-li věc vrácena státním zástupcem policejnímu orgánu k došetření, policejní orgán musí po jejím doplnění před tím, než věc znovu předloží státnímu zástupci, vyzvat obviněného a jeho právního zástupce k novému prostudování spisu.¹¹⁷

Podání obžaloby ukončuje přípravné řízení a přesunuje trestní řízení do další fáze. Z tohoto důvodu zastávám názor, že zásada obžalovací se částečně uplatňuje i v předsoudním stadiu trestního řízení. Její plné uplatnění se potom projeví zastoupením státu před soudem státním zástupcem, jako veřejným žalobcem.

Podání obžaloby je nasnadě, pokud výsledky vyšetřování odůvodňují dostatečně postavení obviněného před soud. Stupeň pravděpodobnosti spáchání trestného činu obviněným musí být v okamžiku podání obžaloby velmi vysoký,

¹¹⁶ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1003

¹¹⁷ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1006

nicméně nemusí se rovnat jistotě. Obžalobu má podat státní zástupce i v případě, jestliže si dva důkazy odporují a rozpory mezi nimi nelze odstranit, protože další důkazy již neexistují nebo jsou nedostupné.¹¹⁸ Je potom úkolem soudu tyto rozpory odstranit a rozhodnout o oprávněnosti obžaloby a vině či zproštění obžaloby obviněného.

5.3. Postoupení věci dle § 171

K postoupení věci dojde tehdy, jestliže policejní orgán, resp. státní zástupce dojdou k závěru, že z výsledků přípravného řízení vyplývá, že nejde ve věci o trestný čin, ale o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem kvalifikován jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění. Po novele trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. může postoupit věc pouze státní zástupce.¹¹⁹

Postoupit lze věc jen dostatečně objasněnou natolik, že nejsou žádné pochybnosti o tom, že skutek není trestným činem, nýbrž přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním. Není ale nutné přesně právně kvalifikovat, které ustanovení právního předpisu bylo skutkem porušeno.¹²⁰ Co ale musí být OČTŘ zkoumáno, je skutečnost, zda od spáchání skutku, který není trestným činem, neuplynulo období delší jednoho roku. Potom by bylo třeba řízení zastavit.

O postoupení věci se vyhotovuje usnesení, které musí obsahovat popis skutku a označení orgánu, kterému se věc postupuje s tím, že jde o skutek, jehož šetření spadá do pravomoci tohoto orgánu. O postoupení musí být vyrozuměn obviněný, případně poškozený, kteří mohou proti usnesení podat stížnost s odkladným účinkem.

Po postoupení věci jinému orgánu vzniká překážka rei iudicatae, jiná situace ale nastane, pokud trestní stíhání ve věci nebylo zahájeno, ale skutek byl řešen jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění a později OČTŘ dojdou k závěru, že jde o trestný čin, potom nic nebrání tomu, aby bylo trestní stíhání zahájeno.

¹¹⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007, s. 463

¹¹⁹ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1059

¹²⁰ Musil, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 616

5.4. Zastavení trestního stíhání dle § 172

Zastavení trestní stíhání je jedním ze způsobů vyřízení věci, ve které bylo zahájeno trestní stíhání vůči určité osobě a ke které je oprávněn pouze státní zástupce.

Zákon v ustanoveních § 172 odst. 1 a 2 taxativně vyjmenovává podmínky, za kterých státní zástupce může nebo musí řízení zastavit. V odst. 2 písm. a) a b) zákon vymezuje podmínky, za kterých je možné řízení zastavit; od těchto se písm. c) svou povahou liší, lze sem zařadit všechny případy, u kterých záleží pouze na posouzení konkrétního případu státním zástupcem a je na rozdíl od písm. a) a b) korektivem trestního bezpráví.

Zastavení se musí týkat skutku, pro který se řízení vede. Jestliže obžaloba obsahuje skutků více, je možné řízení zastavit pouze u některého z těchto skutků a u ostatních pokračovat v řízení a podat obžalobu; to se však netýká případu jednočinného souběhu.

Zastavené řízení znamená meritorní vyřízení věci. V trestním stíhání osoby, které bylo zastaveno, lze pokračovat za podmínek § 277 t. ř.

O zastavení trestního stíhání se vydává usnesení, které je třeba doručit obviněnému a poškozenému, kteří proti němu mohou podat stížnost s odkladným účinkem. Jestliže obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo fakultativní rozhodnutí o zastavení trestního stíhání doručeno, prohlásí, že na projednání věci trvá, v řízení se pokračuje. Smyslem tohoto rozhodnutí je dát obviněnému možnost pokračování v trestním řízení a docílení případně i zprošťujícího rozsudku.¹²¹ Jestliže soud neshledá důvod ke zproštění obžalovaného, vysloví sice vinu, ale trest neuloží.¹²²

Zastavení trestního stíhání přichází v úvahu pouze tehdy, jestliže účelu trestního řízení, zejména odstranění škodlivého následku, je již dosaženo v době, kdy je podle tohoto ustanovení rozhodováno a obviněného není třeba motivovat k vedení řádného života hrozbou trestněprávními sankcemi. V případech, kdy

¹²¹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2007, s. 467

¹²² Musil, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C.H.BECK, 2007, s.618

škodlivý následek odstraněn není, je nutno namísto postupu dle § 172 odst. 2 písm. c) t. ř. využít postup dle § 307 nebo § 309 t. ř.¹²³

5.5. Přerušování trestního stíhání dle § 173

Na rozdíl od zastavení trestního stíhání má přerušování pouze mezitímní charakter. Věc jím není vyřízena konečným způsobem, ale po odpadnutí překážky, která způsobila, že nelze řízení ukončit ani podáním obžaloby ani zastavením trestního stíhání, se v řízení pokračuje.

Jestliže důvod nepomine, např. pro duševní poruchu obviněného, která je trvalého rázu a pro kterou není schopen chápat význam trestního stíhání, je přerušování trestního stíhání de facto ukončením řízení ve věci.¹²⁴

O přerušování trestního stíhání se vyhotovuje usnesení, které se obviněnému nedoručuje, a nemůže proti němu tedy podat ani stížnost. Poškozený se pouze vyrozumívá.

Přerušování řízení dle § 173 odst. 1 písm. a), musí splňovat podmínku, že z důvodu nepřítomnosti obviněného není možné věc náležitě objasnit. Jestliže by tato podmínka splněna nebyla, přichází v úvahu postup dle § 302 a n. t. ř. (konání řízení proti uprchlému). Úpravu § 173 odst. 1 písm. a) není možné použít na případy, kdy se nepodaří zahájit trestní stíhání proti obviněnému.¹²⁵

Pro přerušování řízení z důvodu duševní choroby obviněného nebo nemožnost jeho postavení před soud z důvodu těžké choroby se vyžaduje znalecký posudek pro posouzení jeho skutečného stavu.

Dalším důvodem pro přerušování může být dle § 173 odst. 1 písm. d) případ, kdy je navrženo předání trestního stíhání do ciziny nebo byl obviněný vydán do ciziny nebo vyhoštěn. Tímto způsobem lze postupovat až tehdy, jestliže k vyhoštění již došlo nebo bylo provedeno alespoň administrativně dle ustanovení

¹²³ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích – 4 To 191/2003 (282/2003 Sb. ORAC)

¹²⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 468

¹²⁵ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s.1075

§ 118 až § 123 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů.¹²⁶

Do promlčecí doby se přerušení trestního stíhání dle ustanovení § 67 odst. 2 písm. a) trestního zákona nezapočítává. Po odpadnutí překážky, která způsobila přerušení, rozhodne státní zástupce, že se v řízení pokračuje. Pro další úspěšné pokračování v trestním řízení je policejní orgán povinen vyhledat a zabezpečit důkazy. Je to třeba z toho důvodu, že v pozdější době by mnohé důkazy nemusely být vůbec dostupné nebo by se prováděly jen s velkými obtížemi.

5.6. Podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307

Podmíněné zastavení trestního stíhání je jedním z druhů tzv. odklonu. Je to možnost řešení věci jednodušším a rychlejším způsobem a s dosažením žádoucího účelu trestního řízení, který není spojen s trestem odnětí svobody, i když se jedná o trestné činy, u nichž je trestní zákon stanoví. Trestní stíhání je dočasně zastaveno s tím, že pokud obviněný splní ve stanovené zkušební době (trvajících šest měsíců až dva roky) uložené podmínky, bude trestní stíhání zastaveno definitivně. Na tento postup ovšem není právní nárok, záleží pouze na státním zástupci, pokud takovéto rozhodnutí učiní, může však přihlídnout k žádosti obviněného o tento způsob vyřízení věci.

Pro postup dle § 307 a 308 musí být splněny zákonem stanovené podmínky. Musí jít o trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let, obviněný se k činu doznal a nahradil škodu, která byla trestným činem způsobena nebo učinil jiná opatření k její náhradě. Také by se mělo jednat o trestné činy s nižší společenskou nebezpečností, což je možné především u trestných činů, které jsou řešením sporu mezi obviněným a poškozeným, u nichž se nepředpokládá, že by byla činností obviněného poškozena širší veřejnost.

¹²⁶ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1075

Podmínka doznání obviněného se musí vztahovat ke všem znakům skutkové podstaty trestného činu. Pokud by se obviněný doznal ke skutkovým okolnostem případu, ale popřel by zavinění, potom by tato podmínka splněna nebyla. Doznání obviněného musí být obsaženo v jeho výpovědi a nesmí být v průběhu řízení odvoláno, potom by nebyla splněna jedna z podmínek pro podmíněné zastavené trestního řízení.¹²⁷

Další z podmínek je náhrada škody nebo dohoda o její náhradě s poškozeným. Jde o způsob vyrovnání mezi obviněným a poškozeným, který má podobu majetkovou, o jejíž náhradě by se jednalo v rámci adhezního řízení (škoda na majetku, na zdraví, na společenském uplatnění, náklady pohřbu, na výživu pozůstalých apod.). Určení její výše záleží především na dohodě mezi obviněným a poškozeným, je ale třeba přihlížet i k výsledkům šetření. Jestliže poškozený s podmíněným zastavením trestního stíhání nesouhlasil z důvodu nepostačující výše odškodnění a OČTŘ přesto dojdou k závěru, že jsou splněny podmínky pro postup dle § 307 odst. 1 t. ř., nic nebrání tomu, aby řízení bylo zastaveno. Přiznání vyššího odškodnění, než jaké by bylo stanoveno v rozhodnutí, na základě dohody ale není vyloučeno. Jestliže poškozený odmítá náhradu škody, která mu byla způsobena trestným činem, je možné trestní stíhání zastavit i tehdy, jestliže obviněný poškozenému škodu způsobenou trestným činem neuhradil ani neučinil jiné opatření k její náhradě (R 52/2001). Souhlas poškozeného se nevyžaduje, jestliže jsou splněny podmínky, které zákon vyžaduje a OČTŘ považuje tento způsob vyřízení věci za dostačující, není jeho nesouhlas překážkou.¹²⁸

Vyhoví-li obviněný podmínkám, rozhodne státní zástupce formou usnesení, že se osvědčil. Jinak rozhodne, že se v řízení pokračuje. Proti oběma rozhodnutím může obviněný nebo poškozený podat stížnost; obviněný má stále možnost trvat na projednání věci příslušným soudem. Jestliže tedy udělil souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání, ale proti usnesení o podmíněném zastavení podá

¹²⁷ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1078

¹²⁸ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1078

stížnost, lze z tohoto dovodit i jeho právo vzít souhlas zpět, a to až do doby než usnesení o podmíněném zastavení nabude právní moci.¹²⁹

5.7. Schválení narovnání a následné zastavení trestního stíhání dle § 309

Stejně jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání jde o tzv. odklon. Zaveden byl do trestního řádu novelou č. 152/1995 Sb. a jde o způsob ukončení trestního řízení formou dohody mezi obviněným a poškozeným. Od vydání novely č. 265/2001 Sb. je možné použít tento způsob řešení věci již v přípravném řízení, kdy o narovnání a následném zastavení trestního stíhání rozhoduje státní zástupce, před touto novelou se narovnáním zabýval po podání obžaloby soud.

Účelem narovnání je, aby obviněný nahradil poškozenému všechny následky, které mu vznikly v důsledku trestného činu. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání není u narovnání třeba doznání obviněného a nejde tedy o zásah do presumpce nevin. Prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, se vztahuje pouze na rozhodnutí upustit od dalšího trestního stíhání a jeho prohlášení nelze použít jako důkaz v dalším řízení. Obviněný se tímto prohlášením vzdává práva na projednání své věci před soudem. Přestože prohlášení o tom, že se dopustil skutku, ze kterého je obviněn není třeba podřizovat toliko formálním postupům jako u podmíněném zastavení stíhání, i zde je nutno náležitě skutkově věc objasnit; při pochybnostech o tom, zda se vůbec skutek stal, zda ho spáchal obviněný, či zda je trestným činem, nelze tímto způsobem postupovat. Prohlášení obviněného musí být učiněno svobodně, vážně a určitě.

Narovnání nelze využít v případě, kdy by nárok na náhradu přešel z poškozeného na jinou osobu.

¹²⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp.zn. 4 To 791/2000 ze dne 29.9.2000

Tento způsob ukončení trestního řízení je možné použít pouze u trestných činů, u nichž zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Musí se vyznačovat nižší společenskou nebezpečností a poškozený i obviněný s tímto způsobem souhlasit. Dohoda mezi obviněným a poškozeným je více formálnější než u podmíněného zastavení trestního stíhání a to z důvodu definitivního řešení věci. Poškozenému musí být zaručeno, že bude jeho nárok uspokojen některým z občanských zajišťovacích institutů v případě, kdy po zastavení trestního stíhání obviněný dohodu nesplní. Dalším rozdílem ve vztahu k podmíněnému zastavení je nejen reparace škody, ale i zaplacení určité částky k obecně prospěšným účelům.¹³⁰ Za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům se považují částky pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky, která je využita pro účely vzdělávací, výchovné, ochranné, humanitární apod. Z této částky musí připadnout nejméně 50% na pomoc obětem trestné činnosti, jimž má pomoci k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem. Pro stanovení peněžité částky je třeba vycházet nejen ze závažnosti trestného činu, ale je třeba přihlížet i k samotným majetkovým poměrům obviněného. Majetková sankce musí být přiměřená a individualizovaná. Stejná výše pokuty uložená majetnému se bude jevit jako směšná a neúčinná, zatímco v případě postihu nemajetného může působit likvidačně. Pokuta musí být přiměřená a musí působit jako trest i jako odstrašení a není tedy porušením principu rovnosti, pokud různým osobám budou uděleny různě vysoké pokuty za stejný trestný čin, ani v případě, že jediným rozdílem mezi nimi je majetková situace.¹³¹

O schválení narovnání vydá státní zástupce usnesení, jehož součástí je i výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká. Nabytím právní moci tohoto rozhodnutí vznikají účinky nepřípustnosti trestního stíhání pro tentýž skutek (§ 11 odst. 1 písm. g) t. ř.). Zrušení usnesení o schválení narovnání by bylo možné pouze prostřednictvím mimořádných opravných prostředků, kterými jsou stížnost pro porušení zákona

¹³⁰ Šámal, P. a kol. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003, s. 1088

¹³¹ Nález Pléna Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 38/02

nebo obnova řízení, což výslovně upravuje trestní řád v ustanovení § 278 odst. 2 a 3 t. ř. Rozhodnutí o schválení narovnání se eviduje v Rejstříku trestů jako skutečnost významná pro trestní řízení, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že narovnání svým obsahem v podstatě nahrazuje výrok o trestu.¹³²

6. Evidence trestních řízení – „ETŘ“

6.1. Úvod

Jedním z problémů, které byly dlouhou dobu v rámci činnosti Policie ČR v přípravném řízení řešeny, byla roztržitost a nekomplexnost jeho evidence. Problém spočíval v tom, že okresní a městská ředitelství používala několik informačních systémů, které nebyly žádným způsobem propojeny a fungovaly pouze lokálně na jednotlivých útvarech. V jejich důsledku docházelo k problémům při předávání informací mezi jednotlivými složkami policie.

Výše uvedené důvody vedly na Městském ředitelství Policie ČR v Brně k myšlence vytvořit informační systém splňující potřeby Policie ČR v rámci města Brna. Slavnostní spuštění zkušebního provozu systému ETŘ proběhlo 11. října 2004.¹³³

Od 1. ledna 2008 bylo ETŘ spuštěno v rámci celé Policie České republiky. Jediným nedostatkem zůstává nepochybnost s ostatními OČTŘ, tedy se státními zastupitelstvími a soudy. Jejich spolupráce, komunikace a předávání informací stále probíhají písemnou formou faxem nebo klasickou poštou. Předávání spisu v elektronické podobě by umožňoval nepřetržitý přístup k dozorované věci, nepřetržitou možnost úkolování policejního orgánu státním zástupcem a možnost vzájemné komunikace.¹³⁴

¹³² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 663

¹³³ Vaněk, J a kol. Elektronický spis v trestním řízení (představení nového informačního systému Policie ČR a možnosti využitelnosti dat pro státní zastupitelství a soudy). Trestní právo, č. 10, 2005, s. 2-3

¹³⁴ Vaněk, J a kol. Elektronický spis v trestním řízení (představení nového informačního systému Policie ČR a možnosti využitelnosti dat pro státní zastupitelství a soudy). Trestní právo, č. 10, 2005, s. 5

6.2. Funkce a využití u Policie ČR

Účelem systému ETR je kompletní zpracování písemností, obrazových, zvukových a jiných záznamů souvisejících s procesem trestního a přestupkového řízení a současně vytvoření přehledného jednotného systému.¹³⁵

Systém ETR umožňuje zachytit a zpracovat kompletní přehled celého průběhu prověřování a vyšetřování včetně všech materiálů, písemností, tiskopisů apod., které jsou součástí spisu. Jde o systém, který je přístupný všem složkám policie (pořádková služba, SKPV, kriminalističtí technici apod.) Celý systém je řešen jako webová aplikace s centrálním uložištěm dat. Každý uživatel tak může se systémem pracovat z jakéhokoli místa v ČR v rámci intranetu PČR.¹³⁶

Do systému ETR je možný přístup pouze na základě identifikačního čísla a hesla, kdy každý uživatel má svoje vlastní. Veškerá činnost je monitorována a na základě toho je potom možné zjistit, kdo v systému, s jakým spisem nebo jeho částí pracoval a jaké zásahy do něho provedl.

Systém ETR obsahuje kromě centrálního registru obyvatel i další informační systémy – pátrání po osobách, pátrání po odcizených motorových vozidlech, zákazu pobytu, centrální registr vozidel apod.¹³⁷ Všechny osoby, které jsou vkládány do systému ETR jsou automaticky ztotožňovány s osobami v centrálním registru obyvatel, odkud jsou do systému přebírány údaje k osobě a zpracovateli je tak jeho práce částečně zjednodušena, protože nemusí tyto údaje pracně vepisovat.

Součástí elektronického spisu jsou i přílohy, do kterých lze vkládat naskenovanými dokumenty pořízené policií nebo jí dodané (plánky, ohledání místa činu, znalecký posudek apod.)

¹³⁵ Vaněk, J a kol. Elektronický spis v trestním řízení (představení nového informačního systému Policie ČR a možnosti využitelnosti dat pro státní zastupitelství a soudy). Trestní právo, č. 10, 2005, s. 2

¹³⁶ Vaněk, J a kol. Elektronický spis v trestním řízení (představení nového informačního systému Policie ČR a možnosti využitelnosti dat pro státní zastupitelství a soudy). Trestní právo, č. 10, 2005, s. 3

¹³⁷ Srovnej viz. kapitola 4.2.6. této práce

7. Trestní stíhání a úvahy de lege ferenda

Tak jako všechna právní odvětví stíhá jedna novela druhou, nevyhne se tento fenomén typický pro český právní systém ani právu trestnímu. Pro trestní zákon i trestní řád je to, dalo by se říci spíše nutnost. Jejich platnost a účinnost sahá až do roku 1961, a proto je více než žádoucí přestat tvořit novely, které způsobují v obou předpisech spíše zmatek a vytvořit kompletní nové zákony, které by reagovaly na současný stav v České republice. Podmínky, za kterých byly tvořeny jejich nejstarší znění se na dnešní dobu těžko aplikují a s ohledem na stále se rozšiřující spolupráci a prolínání se zahraničními právními řády už nejsou dostačující ani novely. Změnily se také priority společnosti a je třeba upravit znění ustanovení v trestněprávních předpisech i v souladu s nejnovějšími poznatky v sociálních, zdravotnických i sociologických oblastech. Nejvýraznějším projevem změny pohledu na společnost lze vyzorovat v úpravě nového trestního zákona, jehož účinnost je stanovena na 1. 1. 2010. Zákonodárci zde uspořádali jednotlivé trestné činy odlišně než tomu bylo dosud s ohledem na jejich pořadí. Za hlavní hodnotu je považován jednotlivec, jeho život, zdraví, svoboda a důstojnost. V současné době je snaha vytvořit komplexně nový i trestní řád. Do dnešní doby byl opět pouze znovelizován s tím, že obsah novel, které budou účinné od 1. 1. 2010 je reakcí na nový trestní zákon.

V červnu roku 2008 předložil ministr spravedlnosti vládě věcný záměr nového trestního řádu. Po obsahové stránce nemá obsahovat žádné převratné změny v trestním řízení, spíše je prohloubením některých koncepčních záměrů, které byly již do trestního řádu v té či oné míře promítnuty.

Jako první požadavek, kterého je třeba se držet, je zrychlení trestního řízení. S tímto lze jen souhlasit, některé procesní úkony zrychlit, zkrátit dobu potřebnou pro vyšetřování vazebních věcí, více využívat institut souhlasu poškozeného s trestním řízením apod., jen je třeba přihlídnout k tomu, aby požadavek rychlosti nezastínil požadavek kvality řízení a provádění úkonů v nich.

Stanovení obsahu a rozsahu přípravného řízení a jeho vymezení vůči stadiu řízení před soudem by mělo být taktéž jeho součástí. Návrh v tomto směru

žádnou zásadnější změnu překvapivě nepřináší.¹³⁸ Nadále bude možno provádět důkazy v přípravném řízení za účasti obhájce, snaha zformalizovat podání vysvětlení tak, že se bude od protokolu o výsledku svědka lišit pouze názvem, je zbytečné a vysvětlení tak ztratí svůj účel, kterým je právě jeho neformálnost a jednoduchost. Dalším z požadavků, které se v záměru objevují, je širší využití institutů odklonů pro závažnější trestné činy než kterých se to týká dosud. Otázkou je, zda dohody o vině a trestu, nahrazující „klasické“ sankce stanovené trestním zákonem opravdu splní svůj účel. Stejně tak návrh o začlenění soukromé nebo subsidiární žaloby. Jejich smyslem je umožnit poškozenému vést trestní řízení v případech, kdy je státní zástupce přesvědčen o absenci veřejného zájmu na trestním postihu. Nemyslím, že tento institut, je nutné do trestního řádu začleňovat. I při současném stavu jsou trestním zákonem upraveny trestné činy, které veřejný zájem žádným způsobem nebo jen omezeně nepoškozují a přesto jsou stíhány (např. pomluva, zanedbání povinné výživy, nedovolené přerušení těhotenství, zběhnutí apod.). Bylo by nutné vymezit, které trestné činy budou spadat pod soukromou žalobu a které bude stíhat státní zástupce, aby nedocházelo k duplicitním žalobám nebo zda soukromá žaloba bude mít přednost před veřejným žalobcem, který bude konat až teprve tehdy, jestliže se soukromý žalobce věci nechopí. Jak uvádí JUDr. Karel Šabata soukromá žaloba může vést k nerovnosti občanů před zákonem, nadměrnému posílení pozice advokátů, ke zneužití soukromé žaloby.¹³⁹ Sporných otázek je zde mnoho a jejich řešení by vedlo k zdlouhavým debatám.

Právě s těmito trestnými činy souvisí institut souhlasu poškozeného, ztotožňují se s názorem profesora Jelínka, který uvádí, že by bylo vhodné do nového trestního řádu v ustanovení upravující řízení se souhlasem poškozeného zrušit podmínku příbuzenského vztahu mezi poškozeným a obviněným a celkově tedy rozšířit možnosti uplatnění tohoto institutu.¹⁴⁰

Podle poznatků Ministerstva vnitra ČR existuje v současnosti v trestním řízení hypertrofie znaleckého dokazování. Znalci jsou policejním orgánem přibírání

¹³⁸ Král, V. K věcnému záměru trestního řádu. Právní rozhledy č. 14, 2008, s.11

¹³⁹ Šabata K. Soukromá žaloba – ano či ne?. Státní zastupitelství č. 2, 2009, s. 9-10

¹⁴⁰ Jelínek, J. Zásady rychlosti trestního řízení – Bilance a perspektivy. Kriminalistika č. 4, 2008, s. 246

i v případech, které znalecké posouzení vůbec nevyžadují. A to nejen z podnětu samotného policejního orgánu, ale i na příkaz soudu nebo státního zástupce. Z těchto důvodů dochází novelou č. 274/2008 Sb. k úpravě § 105 odst. 1 t. ř., kdy přibírat znalce bude ten OČTŘ, který bude považovat znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí.¹⁴¹ Zcela tak odpadá možnost ukládat policejnímu orgánu pokyn k přibrání znalce, který ho bude sám přibírat pouze tam, kde to bude nezbytné pro další postup v řízení, aby nedošlo k ohrožení účelu trestního řízení. Vydá-li státní zástupce ze své dominantní pozice v trestním řízení pokyn policejnímu orgánu k přibrání znalce, ten ho akceptuje, potom je vše v pořádku. Jestliže ale policejní orgán pokyn neakceptuje, pak vzniká situace, kterou dostatečně novela neřeší. Z výkladu ustanovení zákona je zřejmé, že policejní orgán znalce přibírat nemusí a možností zůstává, aby byl přibrán na pokyn a náklady státního zastupitelství.¹⁴²

Do novely trestního řádu, jehož účinnost je stanovena k 1. 1. 2010, byl schválen institut spolupracujícího obviněného. Byl vložen pod novým ustanovením § 178a, a týká se pachatelů zvláště závažných trestných činů. Na označení za spolupracujícího obviněného není právní nárok, záleží na státním zástupci, zda posoudí osobu obviněného dle tohoto ustanovení a také sám obviněný s tímto postupem musí souhlasit a splnit další podmínky, jejichž součástí je nejen spolupráce směřující k objasnění trestného činu prostřednictvím zločinného spolčení, ale i doznání obviněného a setrvání na něm. Jestliže by došlo k porušení těchto závazků obviněným, nebude nadále považován za spolupracujícího obviněného.

Vývoj trestních předpisů ovlivňují také požadavky Evropské unie, k nimž se Česká republika zavázala a které jsou součástí přeshraniční spolupráce. Nejvýraznějším projevem této spolupráce je tvorba evropského zatýkacího rozkazu, jako účinného nástroje v boji proti zločinu, spolu s ním ale vyvstaly otázky, zda až příliš nezasahuje do národní suverenity. Na jeho základě lze vydávat ke stíhání osoby do jiného státu, což je v rozporu se zásadou, že stát

¹⁴¹ Vaškovský, K. Nový zákon o policii – zejména z pohledu služby kriminální policie a vyšetřování. Kriminologický sborník č. 1, 2009, s. 5

¹⁴² Růžička M. K problematice přibrání znalců po novele trestního řádu provedené zákonem č. 274/2008 Sb. Státní zastupitelství č. 5, 2009, s. 15

nevydává své občany do jiného státu, požadavky oboustranné trestnosti nebo reciprocity. Ačkoli bylo evropské společenství zřízeno především z účelu ekonomického, je v dnešní „migrační“ době nezbytné zajistit součinnost i na poli trestního práva, neboť rozvoj a šíření trestné činnosti přes hranice státu nabývá na síle. V souvislosti s provázaností států při pátrání a řešení trestních věcí je snaha o vytvoření jednotného evropského kodexu, již zveřejněný pod názvem Corpus iuris. Do současné doby je vytvořena pouze jeho pracovní verze, vzhledem k tomu, že řada států nesouhlasí právě se zásahem do své suverenity. Otázkou je, zda společná úprava chrání jednotlivé státy před nejnebezpečnějšími druhy kriminality, kterými jsou obchod se zbraněmi, s lidmi, s drogami nebo terorismus by neměla být nadřazena suverenitě státu.

Závěr

Cílem mé práce bylo nejen zhodnotit současnou právní úpravu v oblasti trestního práva procesního co se týká přípravného řízení, ale také nastínit další jeho možný vývoj a nejvhodnější řešení do budoucna. Kromě výše popsaných institutů, existují i další, zejména mám na mysli zkrácené přípravné řízení, což by vyšlo na další stejně obsáhlou práci, proto není možné věnovat pozornost veškerým ustanovením trestního řádu, týkající se této problematiky. Upravit tuto oblast práva tak, aby byla zachována spravedlnost, rovnost, ústavnost a současně zajištěna ochrana všech občanů této země není vůbec lehké. Dokazuje to také problematické jednání a schvalování v zákonodárném sboru naší republiky. A přesto jde o ty nejpovolanější nebo by aspoň mělo jít, kteří mají přehledy o nejrůznějších statistikách trestních věcí, o sporných ustanoveních trestních předpisů a získávají informace o mezerách v zákoně přes vedoucí místa až od nejnižších policistů a státních zástupců.

Rozhodně by nebylo vhodné vracet se k institutům, které zde byly v minulém století a snažit se je uplatnit v dnešní době. Jen pokud se další změny budou rozvíjet do budoucna bez ohlížení se na minulost, kromě případů, kdy se z jejich chyb poučíme, lze přizpůsobit právní předpisy nejmodernějším poznatkům a problémům. To je spíše vhodnější vzít si inspiraci z jiných zemí s podobnými hodnotami a přizpůsobit je našim podmínkám, i když jak jsme se již mnohokrát přesvědčili, co platí jinde, nemusí platit v naší republice. Je třeba přihlídnout k morálce a chování občanů, a proto povaha „českého člověka“ taky často neumožňuje přejímat zaběhnuté modely chování v jiných zemích.

Jak již bylo řečeno výše, od roku 1. 1. 2010 vstupuje v účinnost nový trestní zákon. Doufejme, že se také dočkáme nového trestního řádu, který prošel zatím pouze řadou novel, přestože je zde již od roku 1961. Jeho znění se přizpůsobovala režimům, které zde nastupovaly. Bezsporně nejvýraznější novela přišla se zákonem č. 292/1993 Sb., která se dotkla koncepce přípravného řízení a zjednodušila ho tím, že zrušila druhou formu přípravného řízení – vyhledávání, a zůstalo pouze vyšetřování. Také vymezila v § 12 odst. 10 pojem přípravné řízení. Nedokonalost spatřuji v tom, že přípravné řízení mělo pouze funkci vyhledávací a

filtrační, soud rozhodoval jen na základě důkazů, které byly provedeny před ním, což vedlo k tomu, že se věc často vracela k dalšímu došetření. Hlavní těžiště práce policie bylo ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání a po zajištění dostatku důkazů byla věc předána vyšetřovateli. Novela také zrušila možnost vést řízení ve věci, kde docházelo k vyloučení naprosté většiny práv obviněného a zavedla institut sdělení obvinění a zahájení trestního stíhání, jen tehdy jestliže byl odůvodněn závěr, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba. Významná změna se týkala funkce vyšetřovatelů prokuratury, kdy novela trestního řádu s nimi již nepočítá. Dohled nad zákonností v přípravném řízení byl svěřen státnímu zástupci a to i s ohledem na nový zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Nově se začal uplatňovat institut podmíněné zastavení trestního stíhání. Ke dni 1. 1. 1994 zanikla i vojenská prokuratura. Vliv na změny měl zajisté i vznik České republiky, kdy bylo třeba přizpůsobit označení republiky i v právních předpisech.

Další změny přišly s novelou v zákoně č. 152/1995 Sb. Tyto nebyly již tak rozsáhlé a spíše navazovaly na novelu č. 292/1993 Sb. V § 159a byl zakotven institut dočasného odložení trestního stíhání a do policejních orgánů se začlenily i celní úřady, pro řešení určitých druhů trestných činů.

Menší změny následovaly s novelou v zákoně č. 166/1998 Sb., která upravila délku vazby a posílila pravomoci a postavení státního zástupce v přípravném řízení (§ 157 odst. 2 písm. a).

V posledních několika letech je zřejmé, že se klade důraz na odlišný přístup k různým typům pachatelů. Mám tím na mysli především osoby mladistvé, kdy z důvodu speciálního přístupu k nim byl schválen zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Nepochybně je třeba přistupovat k těmto pachatelům odlišně, ale výjimky, se kterými se plně neztotožňuji se najdou také. Především jde o ustanovení § 3 odst. 5 zákona č. 218/2003 Sb., jak již jsem uváděla v úvodních kapitolách, nevidím důvod, proč chránit tímto způsobem pachatele trestné činnosti, osoba starší patnácti let je již natolik vyspělá, že by měla nést všechny důsledky své činnosti. Zákonodárce

vyřešil v dubnu roku 2009 tuto otázku tím způsobem, že stanovil zákaz zveřejňování osobních údajů nejen u pachatele, ale i oběti. Taky řešení... již přípravné řízení má být vedeno tak, že svým průběhem odrazuje mladistvého od páchaní další trestné činnosti a směřuje ho k úkonům nahrazení škody a odčinění následků svého jednání. Využití odstoupení od trestního stíhání státním zástupcem je potom na místě, jestliže je z chování mladistvého zřejmé, že o tento způsob řešení věci má sám zájem.

Trestní řízení, tedy i jeho část – přípravné řízení, má být zárukou, že společnost bude chráněna před trestnou činností a jestliže již k ní dojde, tak spravedlivý a zákonný proces povede k postavení jejího pachatele před soud. Trestní právo obecně slouží k ochraně základních hodnot ve společnosti, působí na chování občanů a trestní právo procesní svými instituty a prostředky zajišťuje realizaci této ochrany.

V několika kapitolách bylo pojednáno o vlivu a využití kriminalistiky v rámci přípravného řízení, jde o obor, který nikoli malým dílem přispívá k odhalování pachatelů trestné činnosti. Nejmodernější poznatky z nejrůznějších vědních oborů umožňují odhalení, vyvolání či zachování stop z trestné činnosti a tím výrazně přispívají k získávání důkazů, na nichž závisí výsledek celého trestního řízení i samotný výrok soudu o vině a trestu. Věřme, že získávání informací a důkazů bude stále jednodušší a trestní právo procesní včetně oborů s ním spolupracujících budou o krok napřed před pachateli trestné činnosti.

Resümee

Thema dieser Arbeit ist „Der Vorgang vor Beginn einer strafrechtlichen Verfolgung und der Beginn einer strafrechtlichen Verfolgung“. Es geht um die Phase des Strafverfahrens, welches der Lösung der Sache vor Gericht vorangeht und in welchem entschieden wird, wann und ob überhaupt die Strafsache vor Gericht verhandelt wird. Aufgabe dieser Etappe des Strafprozesses ist eine Straftat festzustellen, sie aufzuklären, den Täter zu ermitteln und ihn vor Gericht zu stellen. Die Hauptrolle spielt hier die Polizeibehörde gemeinsam mit dem Staatsanwalt, der die Tätigkeit der Polizei beaufsichtigt, sie koordiniert und für deren Vorgang und Rechtmäßigkeit verantwortlich ist.

Die Arbeit enthält in den einleitenden Kapiteln die Abhandlung über diese Subjekte und das auch aus der Sicht ihrer Charakteristik, Organisation und der Hauptpflichten bei der Erfüllung ihrer Aufgaben, auf welche der Verlauf des Strafverfahrens und deren Ergebnisse beruhen, und er widmet sich auch der alleinigen Leitung aus der Sicht seines Verlaufs, führt Abweichungen und Besonderheiten an, welche das Strafprozessrecht als essenzielle Rechtsvorschrift reguliert und ermöglicht. Es definiert nicht nur die Auswirkungen auf die Person, gegen welche das Strafverfahren geführt wird, sondern auch den Einfluss auf das alleinige Prozessstrafrecht und materielle Strafrecht. Unumgänglicher Bestandteil dieses Themas ist die Festlegung der Bedingung, für welche eine strafrechtliche Verfolgung zu beginnen und darin fortzusetzen ist, ggf. in welchen Fällen es möglich ist, die Sache auf eine andere Art und Weise als durch die Erhebung einer Anklage zu beenden.

Die Kapitel in der zweiten Hälfte der Arbeit widmen sich der Zusammenarbeit und Hilfe bei der Ermittlung, welche der Bereich Kriminalistik anbietet und gewährleistet. Ihre Bedeutung und Beitrag zur Feststellung von Informationen für die Ermittlung sind unbezweifelbar, sie nimmt also in meiner Arbeit ihren bedeutenden Platz ein. Wenigstens kurz werden hier die Möglichkeiten und Methoden umschrieben, welche bei der Aufklärung einer Straftat angewendet

werden, wie zum Beispiel die Durchsuchung, Rekognition, Rekonstruktion, Festnahme, das Absuchen des Tatorts u.a.

Eines der letzten Kapitel werden der Art und Weise der Führung eines Strafverfahrens und der Akten bei den Polizeibehörden und der Art der Kommunikation mit den Staatsanwälten und Gerichten gewidmet.

Nicht zuletzt dürfen die Lösungsmöglichkeiten und der Abschluss eines Strafverfahrens in dieser Phase des Verfahrens versäumt werden, welche das Strafprozessrecht bietet. Nicht immer nämlich endet die Ermittlung durch die Vorlegung einer Anklage durch den Staatsanwalt und die Sache ist auch auf andere Art und Weise zu lösen.

Der Blick in die Zukunft und die Möglichkeiten von Änderungen in der bestehen Rechtsregelung des Strafverfahrens werden in den Schlusskapiteln umschrieben. Die Einführung einer Elektronisierung des Strafverfahrens und die Beseitigung ihrer Mängel aus der Sicht der Kommunikation zwischen den einzelnen Subjekten des Strafverfahrens ist für das tschechische Strafverfahren und Personen, die sich an seiner Perfektionierung durch eine bedeutende Aufgabe in den nächsten Jahren beteiligen. Ebenso sollte die Schaffung eines neuen Strafprozessrechtes, dessen komplette „Rekonstruktion“ in Verbindung an das schon geschaffene und gültige, keineswegs aber schon wirksame Strafgesetz, folgen.

Použitá literatura

Monografie

Fenyk, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006

Fenyk, J., Růžička, M., Havlík, T. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004. Praha: C.H.BECK, 1997

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2003

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007

Jelínek, J., Sovák, Z. Rozhodnutí ve věcech trestních. Praha: Eurolex Bohemia, 1999

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2004

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva, Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.BECK, 2007

Porada, V. a kol. Kriminalistika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007

Porada, V. a kol. Kriminalistická metodika vyšetřování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007

Rybář, M. Základy kriminalistiky. Pelhřimov: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2001

Růžička, M. Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR. Praha: C.H.BECK, 2005

Růžička, M., Zezulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C.H.BECK, 2004

Strauss, J. a kol. Úvod do kriminalistiky. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004

Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: Codex Bohemia, 1999

Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J. Přípravné řízení trestní, 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2003

Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.BECK, 2002

Veselý, J. a kol. Průvodce policisty trestním řízením a trestním soudnictvím nad mládeží. 5. rozšíření vydání. Praha: Linde, 2004

Zoubková, I., Moulisová, M. Kriminologie a prevence kriminality. Praha: ARMEX, 2004

Články

Bačkovský K. Reforma policie – co nového v trestním řízení. Státní zastupitelství č. 1, 2009, s. 31

Brázda, J., Rekognice jako samostatná kriminalistická metoda. Kriminalistický sborník č. 2, 2008, s. 46,48

Coufal, P. K problematice zadržené osoby podezřelé ze spáchání trestného činu ve zkráceném přípravném řízení. Trestní právo č.6, 2002. s. 3

Čeplová, V. Řízení proti uprchlému a účel zákona. Trestněprávní revue, č.4, 2007, s. 110

Fenyk, J., Hlaváček, J. Některé zvláštní způsoby dokazování (2. pokračování). Kriminalistický sborník č. 5, 2008, s. 46,47

Fenyk, J., Hlaváček, J., Kdoulím, P. Některé zvláštní způsoby dokazování (1. pokračování). Kriminalistický sborník č. 4, 2008, s. 35

Jánský, A. Úhrady za odborná vyjádření v trestním řízení. Trestní právo č. 5, 2005, s. 12

Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení – Bilance a perspektivy. Kriminalistika č. 4, 2008, s. 247

Jelínek, J. Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika č. 1, 2003, s. 18 -19

Král, V. K věcnému záměru trestního řádu. Právní rozhledy č. 14, 2008, s.11

Kučera P. Obhájce obviněného a jeho svoboda projevu. Trestní právo č. 4, 2009, s. 3

Kučera, P. Ptáček, M. K některým aspektům postupu policejního orgánu před zahájením trestního stíhání. Trestní právo, č. 9, 2008, s. 3-4

Kučera, P. Ptáček, M. Vliv veřejného mínění na trestní řízení. Trestní právo č. 9, 2007, s. 3-4

Martinů, O. Profesionální služba veřejnosti. *Policista*, č. 9, 2007, s. 7

Musil, J. Ochrana obviněného v trestním řízení – tendence. *Trestní právo*, č. 11, 2006, s. 3

Nezkusil J. K uplatnění principu oportunitity v trestním právu. *Trestní právo* č. 5, 2009, s. 11

Pípek, J. Zákaz důkazů v českém trestním řízení. *Kriminalistika* r. XXXI, č. 4, 1998, s. 309

Poloček, P. Možnosti obhájce v trestním řízení před sdělením obvinění. *Bulletin advokacie* č. 8 1997 s.44-45

Růžička, M. K otázce, kdy nastávají účinky zahájení trestního stíhání ve věcech, v nichž bylo konáno zkrácené přípravné řízení, a státním zástupcem byl podán návrh na potrestání. *Justiční praxe* č. 4, 2002, s. 171

Růžička M. K problematice přibírání znalců po novele trestního řádu provedené zákonem č. 274/2008 Sb. *Státní zastupitelství* č. 5, 2009, s. 15

Svatoš, R. Zajišťuje institut zkráceného přípravného řízení základní zásady trestní řízení?. *Trestní právo*, č. 6, 2007, s.5

Sýkora M. Současnost a budoucnost institutu presumpce nevinny v českém trestním řádu. *Trestní právo* č. 6, 2009, s.22

Šabata K. Podání obžaloby a možnost zprošťujícího rozsudku. *Státní zastupitelství* č. 4, 2009, s. 17

Šabata K. Soukromá žaloba – ano či ne?. *Státní zastupitelství* č. 2, 2009, s. 9-10

Vaněček, P. K použitelnosti vadných důkazů v trestním řízení. Trestní právo č. 4, 2002, s. 22-23

Vaněk, J a kol. Elektronický spis v trestním řízení (představení nového informačního systému Policie ČR a možností využitelnosti dat pro státní zastupitelství a soudy). Trestní právo, č. 10, 2005, s. 2-3,5

Vantuch, P. Informování veřejnosti o podezřelém. Právní rádce č. 6, 2007, s. 7

Vantuch, P. K účinkům obvinění sděleného do 31.12.2001 (před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.) a doručeného obviněnému po 1.1.2002. Bulletin advokacie, 2003, č. 6-7, s. 86

Vantuch, P. Právo na obhajobu. Právní rádce č. 2, 2007, s. 35-39

Vantuch, P. Právo na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení. Trestní právo č. 10, 2002, s. 17

Vantuch, P. Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se trestní řízení vede) od 1.1.2002. Trestněprávní revue č. 1, 2003, s.1

Vlach, M. Zahájení trestního stíhání. Trestní právo č. 4, 2002, s. 18-19

Vaškovský, K. Nový zákon o policii – zejména z pohledu služby kriminální policie a vyšetřování. Kriminalistický sborník č. 1, 2009, s. 5

Weiss, M. Národní centrála SIRENE – mořská víla proti zločinu. Kriminalistický sborník, č. 3, 2006, s. 46

Právní předpisy, stanoviska a nálezy

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

Zákon č. 37/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

Zákon č. 40/ Sb., o sboru národní bezpečnosti

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 130/2007, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 100/2001, ke kriminalistickotechnické činnosti Policie České republiky

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 117/2006, kterým se stanoví postup policejního orgánu při právním styku s cizinou ve věcech trestních a při trestním řízení

Závazný pokyn policejního prezidenta č.135/2001, kterým se upravuje věcná, funkční a místní příslušnost znaleckých (expertizních) pracovišť Policie České republiky

Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 623/2000

Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 12/1995

Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 200/96

Nález Pléna Ústavního soudu, sp. zn. PL. ÚS 28/04

Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 87/98

Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 255/05
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 98/95
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 582/99
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 291/2000
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 617/2000
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 37/03
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 201/01
Nález Pléna Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 38/02
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 37/01
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 528/06
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 77/01
Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 346/01
Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích – 4 To 191/2003 (282/2003 Sb. ORAC)
Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp.zn. 4 To 791/2000 ze dne 29.9.2000
Rozhodnutí Nejvyššího státního zastupitelství , sp. zn. SL 741/2004 (č.3/2004 Sb. v.s.NSZ)
Usnesení Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. SL 736/2003 (č. 13/2003 Sb. v.s. NSZ)
Usnesení Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn.1 Spr 171/1995 (č. 2/1995 Sb. v.s. NSZ)
Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 249/2000
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 369/05
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 693/06
Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 693/06
Usnesení Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 484/97
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. IV.ÚS 2/02

Další prameny (internet)

<http://www.judikatura.cz>

<http://aplikace.mvcr.cz>

<http://www.psp.cz>

Použité zkratky

a n.	– a následující
BIS	- Bezpečnostní a informační služba
LZPS	– Listina základních práv a svobod
OKTE	– odbor kriminalistické techniky a expertizy
OČTŘ	– orgán činný v trestním řízení
PČR	– Policie České republiky
příp.	– případně
SIS	– Schengenský informační systém
SKPV	– služba kriminální policie a vyšetřování
tzn.	– to znamená
tzv.	– takzvaný
t. ř.	– trestní řád
ÚS	- Ústavní soud
ZP PP	– Závazný pokyn policejního prezidenta
ZZÚTŘ	– Záznam o zahájení úkonů trestního řízení